

Carsten Schuerhoff

DIAKONI PÅ VILLE VEIER? OM NYE DIAKONALE PRAKSISER

KIFO Rapport 2024: 1

KIFO

INSTITUTT FOR
KIRKE-, RELIGIONS- OG LIVSSYNSFORSKNING

Carsten Schuerhoff

DIAKONI PÅ VILLE VEIER? OM NYE DIAKONALE PRAKSISER

EN EMPIRISK UNDERSØKELSE AV TRE UNGDOMSDIAKONALE PROSJEKT

KIFO Rapport 2024: 1

Rapporten er utgitt av

KIFO, Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning

Pb. 37 Sentrum, 0101 Oslo

www.kifo.no

kifo@kifo.no

ISBN 978-82-92972-65-6

ISSN 0807-7517

FORORD

I denne rapporten presenteres resultater fra en undersøkelse av tre ungdomsdiakonale prosjekt. Prosjekta har til felles at de har fått tildelt «innovasjonsmidler diakoni» fra Kirkerådet enten i 2020 eller i 2021. Alle prosjekta hadde som målsetting å drive fram innovasjon og samskaping med kommunale aktører eller andre i sine lokalsamfunn. Videre skulle prosjekta være knytta opp til ett eller flere av FNs bærekraftsmål.

Prosjekta viser at det tenkes nytt om diakoni. Ei utfordring er likevel: Hvordan kan diakonien / den diakonale tenkinga være innovativ slik at «kirka er mer for flere», slik strategien til Den norske kirke ordlegger seg? – Er diakonien på ville veier, og bærer det helt feil av sted? Eller er diakonien på ville veier, ustyrlig, kreativ og dermed også innovativ?

Undersøkelsen blei initiert og utarbeida av KIFO i samarbeid med Kirkerådets sekretariat og inngår som en del av samarbeidsavtalen inngått mellom Kirkerådet og KIFO i 2021. Det er KIFO som står faglig ansvarlig for gjennomføringa og rapporten.

En stor takk til referansegruppa, som har fulgt undersøkelsen med interesse, og som har bidratt med kloke og viktige innspill, ikke minst i form av kommentarer til denne rapporten: Martine Hasseleid Semb, ungdomsdiakon, Helgerud menighet; Asbjørn Finnbakk, diakonirådgiver, Stavanger bispedømme; og Sigrid Flaata, seniorrådgiver, seksjon for diakoni og samfunn, Kirkerådets sekretariat.

Takk til både Flaata og Siv Thompson, seniorrådgiver, avdeling for kommunikasjon og samfunnskontakt ved Kirkerådets sekretariat, for god hjelp med tilrettelegging av et webinar i regi av Kirkerådet 8. februar 2024. Og takk til Ingrid Elise Sigmundstad, virksomhetsleder i Forandringshuset Norge / KFUK-KFUM, og til Hanne Louise Salvesen, generalsekretær i Det Norske Diakonforbund, for kommentarer og innspill under webinaret.

Takk til Ånund Brottveit og Sven Thore Kloster for verdifulle kommentarer i slutfasen og Ina Holmstad for administrativ støtte.

Sist, men ikke minst: Takk til alle som har tatt meg imot under prosjektbesøka, takk for samtaler og møter og takk til alle som har stilt til et intervju.

Oslo, 6. mars 2024

Carsten Schuerhoff

INNHold

FORORD	3
INNHold.....	5
FIGUR- OG TABELLISTE.....	6
1 INNLEDNING	7
2 TEORETISKE FELT.....	11
2.1 INNOVASJON	12
2.1.1 <i>Innovasjon i offentlig sektor</i>	<i>12</i>
2.1.2 <i>Innovasjon i Den norske kirke</i>	<i>14</i>
2.2 SAMSKAPING	15
2.2.1 <i>Samskaping i offentlig sektor</i>	<i>16</i>
2.2.2 <i>Samskaping i Den norske kirke</i>	<i>18</i>
2.3 FNs BÆREKRAFTSMÅL	21
2.4 DIAKONI	24
2.4.1 <i>Diakoni som handlingsvitenskap (Kjell Nordstokke).....</i>	<i>25</i>
2.4.2 <i>Heterotopisk diakoni (Trygve Wyller)</i>	<i>28</i>
2.4.3 <i>Diakoni som brobyggende gjestfrihet (Marianne Rodriguez Nygaard).....</i>	<i>31</i>
2.4.4 <i>Samskaping som prosessuell og felles merverdi (Ingunn Lyngset Holme)</i>	<i>36</i>
2.4.5 <i>Oppsummering.....</i>	<i>38</i>
2.5 DET SOSIALE ROMMET	40
2.5.1 <i>Overraskende åpent (David Ohlendorf og Hilke Rebenstorf)</i>	<i>41</i>
2.5.2 <i>Vi er annerledes (Birgit Klostermeier).....</i>	<i>44</i>
2.6 UTLYSNINGENE 2021–2023 I LYS AV DE TEORETISKE FELTENE.....	46
3 METODE.....	49
3.1 METODER, METODOLOGI OG FORSKNINGSETIKK.....	49
3.2 UTVALGSKRITERIER	51
4 ANALYSER AV DET EMPIRISKE MATERIALET	53
4.1 ALDRI ALENE.....	53
4.1.1 <i>Prosjektpresentasjon</i>	<i>53</i>
4.1.2 <i>Motivasjon: Skape et mulighetsrom gjennom annerledeshet.....</i>	<i>54</i>
4.1.3 <i>Kristne og diakonale begrunnelser: Å se hvem du er</i>	<i>55</i>
4.1.4 <i>Samarbeid med andre: Tett, nært og langsiktig.....</i>	<i>56</i>
4.1.5 <i>Kort oppsummering.....</i>	<i>57</i>
4.2 «ET GODT NÆRMILJØ FOR DE UNGE»	58
4.2.1 <i>Prosjektpresentasjon</i>	<i>58</i>
4.2.2 <i>Motivasjon: Hva er det ingen andre tar tak i?.....</i>	<i>59</i>
4.2.3 <i>Teologiske og kirkelige begrunnelser: Det flaue og det sjølsagte ved kirka</i>	<i>59</i>
4.2.4 <i>Samarbeid med andre: Å stå i ubehaget, er verdt det</i>	<i>60</i>
4.2.5 <i>Kort oppsummering.....</i>	<i>61</i>
4.3 «SKULDER VED SKULDER»	61
4.3.1 <i>Prosjektpresentasjon</i>	<i>61</i>
4.3.2 <i>Motivasjon: Å være en relevant aktør som tilbyr noe positivt på tvers.....</i>	<i>62</i>
4.3.3 <i>Kristne begrunnelser: Å tilby et alternativ til sjølrealisering</i>	<i>63</i>

4.3.4	<i>Samarbeid med andre: En felles annerledeshet</i>	63
4.3.5	<i>Kort oppsummering</i>	65
5	DISKUSJON	67
5.1	ALDRI ALENE: VI ER TIL FOR DE SVAKE	67
5.2	«ET GODT NÆRMILJØ FOR DE UNGE»: SAMMEN MED ANDRE ER VI TIL FOR VERDEN	68
5.3	«SKULDER VED SKULDER»: SAMMEN MED ANDRE ER VI TIL FOR DE SVAKE	70
6	UTBLIKK	73
7	LITTERATURLISTE	77
7.1	DOKUMENTER.....	77
7.2	SEKUNDÆRLITTERATUR	77

FIGUR- OG TABELLISTE

Figur 1	Fra «Co-production» til «Co-creation».....	17
Figur 2	To grunnleggende akser i Kjell Nordstokkes diakonimodell	26
Figur 3	Et rekonstruert bilde av nattverden under diakon Arnes husbesøk	35
Tabell 1	Skjematisk oversikt over informasjon gitt i utlysningene 2021–2023.....	47

1 INNLEDNING

Den norske kirke har i vel femten år lyst ut *utviklingsmidler*. Det var innføringa og gjennomføringa av *Trosopplæringsreformen* som satte i gang utlysningene. Sentralt sto blant annet Kirkemøtets ønske om «forsøksarbeid og metodeutvikling»¹, om «forskning og fagutvikling» og om «å styrke faglig kompetanse hos medarbeidere med særlig ansvar for trosopplæringen». Denne porteføljen blei etter hvert utvida. Ved sida av midler til trosopplæring, kirkelig undervisning og barne- og ungdomsarbeid har Kirkerådet fra 2018 av også lyst ut rekrutteringsmidler. Og siden 2020 blei det også lyst ut diakonale utviklingsmidler. Denne diakonale utlysninga blei muliggjort gjennom et effektiviseringsprosjekt i 2019, og behovet for å fortsette med slike utlysninger grunngis i 2021 som følger: «Mange nye diakonstillinger og en koronasituasjon som gir og etterlater diakonale utfordringer, betyr at det fortsatt er grunn til å jobbe med diakonal innovasjon i Den norske kirke.» Samtidig legges det vekt på å spisse utlysningene: «For å få fram tydeligere at midlene skal gå til innovasjon og nyskaping, foreslås det nå at de omtales som 'innovasjonsmidler'.»

Utviklingsprosjekt skal bli til innovasjonsprosjekt, utviklingsmidler blir nå lyst ut som *innovasjonsmidler*. Hvilken form tar så den fornya utlysninga i 2021, hva vektlegges, og hva forventes?

Målsettinga er i utlysninga i 2021 at midlene skal gå til innovasjonsprosjekt som «skal bidra til utvikling av menigheta i lokalsamfunnet»². Videre skal prosjekta bidra til realisering av «satsinger i Den norske kirke», og innovasjonsmidlene «skal gå til tidsavgrensede prosjekter og tiltak som styrker innovasjon og programutvikling i det diakonale arbeidet lokalt og/eller i frivillighetsarbeidet».

Utlsysningene nevner tre kriterier, og potensielle prosjekt må svare til minst ett av disse tre. Det første kriteriet var retta mot «forsterkede utfordringer i kjølvannet av Covid-19-pandemien», mens det andre forutsatte at prosjekta initierer «eller utvikler samhandling eller samskaping med kommunale og/eller frivillige aktører, knyttet til ett eller flere bærekraftsmål». Det tredje kriteriet sikta mot ei systematisk utvikling av «frivillig engasjement og medvirkning eller metodikk knyttet til frivillighet».

Med ei slik utlysning er det flere store begrep i spill, og det er flere aspekt som vekker min interesse som forsker.

For det første har innovasjonsbegrepet ei svært framtrедende rolle i tittelen på utlysninga. Begrepet definerer heile utlysninga. For det andre etableres det – gjennom det andre kriteriet – et fokus på et spesifikt lokalmiljø. Gjennom vektlegginga av samhandling eller samskaping forstås det lokale miljøet som noe annet, som noe mer enn en mottaker av eller arena for innovativ diakoni, og ikke minst

¹ Dette og de følgende sitatene er henta fra: «Utlsysning av innovasjons- og stimuleringsmidler 2021» (https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkeradet/2021/mars/kr_41_0_21_utlysning%20av%20innovasjons-%20og%20stimuleringsmidler%202021.pdf (14.12.2023)). Det vises til vedtak i sak KM 7/2008 «Trosopplæringsreformen».

² Dette og de følgende sitatene er henta fra: «Utlsysning av innovasjonsmidler diakoni 2021» (<https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/stotte/utlysning%20innovasjonsmidler%20diakoni%202021%20pdf.pdf> (14.12.2023)).

gjennom koplinga opp mot FNs bærekraftsmål henvises det også til en overordna og internasjonal verdiplattform.

Det er imidlertid ikke bare det at disse aspekta nevnes og settes sammen, som vekker interesse. For det i seg sjøl er ikke noe nytt. Referanser til både lokale forhold og inspirasjon og vilje til å fremme muligheter for lokalt samarbeid og samskaping med sikte på sosial innovasjon (hos og sammen med andre) fins for eksempel i *Plan for diakoni* og understrekes også i Den norske kirkes strategi 2022–2029.³

Det som er nytt, er det altomfattende fokuset på innovasjon i utlysningene. Det kan virke som om det (for Kirkerådet) er nødvendig å sette innovasjon som et eksplisitt premiss. Og det kan virke som om den bakenforliggende antakelsen er at en innovativ diakoni ikke gir seg sjøl, i den diakonale praksisen, men at den må fremmes.

Utlysninga reiser noen spørsmål: Hva er denne innovative diakonien som skal fremmes? Hvordan gjenspeiler praksis disse kirkelige strategiene og måla? Hvordan forstås og omsettes disse begrepa i praksis, og hvilke sammenhenger inngår de i?

I løpet av vårsemesteret 2023 har jeg besøkt tre forskjellige prosjekt som har til felles at de har fått tildelt innovasjonsmidler fra Kirkerådet enten i 2020 eller i 2021. Prosjekta skal drive eller utvikle et lokalt prosjekt retta mot ungdommer. Her er et inntrykk fra et av besøka:

I en middels stor by på Sørvestlandet ligger kontorene til en organisasjon som retter arbeidet sitt mot ungdom. En onsdag i juni 2023 er omtrent ti mennesker samla til stabsmøte. Jeg er på besøk og har fått lov til å være med på møtet. Organisasjonen har ei tydelig kirkelig forankring, staben er mangfoldig, her er det folk med både helsefaglige og humanistiske utdanningsbakgrunner. Daglig leder innleder og oppfordrer til en runde rundt bordet, at folk setter ord på hva som motiverer den enkelte til å arbeide i organisasjonen. Det som nevnes først og av flere, er at det er «frie rammer, du kan bare sette i gang, uten godkjenning, i relasjon med ungdommene», det er «ungdommene som får tiden, vi har gitt oss tid, at vi kan hjelpe». Og det understrekes at «lojaliteten er hos ungdommene», det er «et mulighetsrom, frihet, vi velger selv midlene for å møte ungdommene». Samtidig er de ansatte opptatt av det gode teamet de er, å kunne «stå sammen, i et godt faglig nettverk» er avgjørende, samarbeid skjer både «med kollegaer, men også med skolerte frivillige». Det blir tydelig at det fins ei bevissthet om å være annerledes. Det flerkulturelle preget som fins i byen, utfordrer hvordan en «kan være kirke, men de muslimske jentene, for foreldrene, da er det trygt, fordi kirken oppleves som trygghet». Og også: «Vi kan se de lange linjene, saksbehandlere i skolen, de bytter, men vi er her.» Denne markeringa av annerledeshet er likevel ikke uten respekt for det andre gjør, «vi har en bevissthet når det kommer til ansvarsområder, vi vet når vi må koble inn barnevernet eller andre» aktører.

Da jeg var med på stabsmøtet, var jeg ikke i tvil: Dette er konkret, bundet til stedet; de som er involvert i arbeidet, er opptatt av samhandling, både med ungdommene og med andre. Dette er innovativt.

³ Jf. KM 22/2021, *Meir himmel på jorda. Strategi for Den norske kyrkje*; KR 39/2020, *Revidert Plan for diakoni*, 4, 8, 12.

Denne lille observasjonen minner om ei nødvendig distansering som tar høyde for at innafra-perspektivet, det som skjer i stabsmøtet, ikke er sammenfallende med utafra-perspektivet, som jeg anlegger i de teoretiske analysene og komparasjonene av de ulike prosjekta.

I denne undersøkelsen skjer denne distanseringa gjennom at empiriske observasjoner og innsikter bringes inn i en fortløpende samtale med teoretiske modeller og refleksjoner. Dette gir både konkretisering og avgrensing, også av mine egne innsteg og spørsmål. På denne måten skjer det en toveisdialog: Empirien forstås i lys av teorien, som igjen utdypes og forstås på nytt i lys av empirien.

Det første prosjektet jeg har besøkt, er nevnt. Det andre prosjektet holder til i et stort utbyggingsområde i en stor by og samler ei menighet og andre, også ikke-kirkelige, aktører. Også det tredje prosjektet er et samarbeidsprosjekt. Med utgangspunkt i et kirkelig fellesråd har flere aktører, også en ikke-kristen aktør, gått sammen for å få til møteplasser for ungdommer i en middels stor by på Østlandet.

I mi tilnærming til prosjekta har jeg brukt forskjellige metoder. Jeg har, som stabsmøtet viser, vært til stede og møtt folk som på forskjellige måter er involvert i prosjektet. I slike tilfeller har jeg også dratt veksler på mer uformelle og tilfeldige møter. Samtidig har jeg supplert dette med intervju med folk som leder eller som har ei nøkkelrolle i prosjekta. Jeg forstår disse intervjuene som meta-samtaler. I tråd med den grunnleggende toveis-tilnærminga har jeg kombinert besøka, intervjuene og observasjonene med teoretisk arbeid. På denne måten har jeg kunnet justere og formulere forskningsspørsmåla på det jeg tror er en adekvat måte.

Jeg formulerer forskningsspørsmåla mine som følger:

- Hvordan fortolker og betegner aktørene i prosjekta diakonal kunnskap og ny, innovativ diakonal praksis?
- Hvordan forholder aktørenes fortolking og forståelse seg til fenomena samhandling og samskaping (og til bærekraftsmåla)?

Målet med forskningsprosjektet er å belyse hvordan aktører i Den norske kirke går inn i og fyller ei (ny) diakonal rolle som samarbeidende og samskapende samfunnsaktører i ulike lokalsamfunn.

2 TEORETISKE FELT

Utlysningene av «innovasjonsmidler diakoni» er prega av sentrale aspekt som ikke alltid har vært framheva i kirkelige og diakonale diskurser. Disse skal drøftes i de første tre kapitla i denne delen.

For det første er det de to begrepa «innovasjon» og «samskaping».⁴ Disse to begrepa er henta fra offentlig sektor, og bakgrunnen for disse er målet om effektivisering og bedre styring:

Situasjonen for kommunene, hvis de fortsetter som før, er betegnet som «kommunal kollaps». Utfordringen er både å finne løsninger på nye problemer og å finne bedre løsninger på de vi strever med allerede. Alle organisasjoner trenger omstilling og fornying. Det som var bra nok i går, er ikke bra nok i dag. Det skjer mye i omgivelsene som en må forholde seg til.⁵

Det kan gi mening å bruke begrepa innafor Den norske kirke, som gjennomgår store organisatoriske og demografiske endringer. Utlysningene er et tydelig signal, budskapet til Rolf Rønning⁶ gis videre som ei utfordring: «Det som var bra nok i går, er ikke bra nok i dag.»

For det andre er det FNs bærekraftsmål («sustainable development goals»), som blei vedtatt av medlemsstatene til De forente nasjoner (FN) i 2015.⁷ Disse skal iverksettes og realiseres innen 2030. *Plan for diakoni* gir bærekraftsmåla legitimitet ved å peke på tematisk sammenfallende interesser mellom disse og kirkas arbeid, og ved å understreke hensikten med dem:

2030-agendaen med bærekraftsmåla representerer ein felles agenda som kyrkjene deler med statar, kommunar, næringsliv og ulike aktørar i sivilsamfunnet i kampen mot fattigdom og for å verne om livet på jorda og skape fredelige og bærekraftige samfunn for alle. Mange av måla har tema som kyrkjer har vore opptekne av og kjempa for i lang tid. Derfor er dei eit nyttig rammeverk både for å tolke kyrkja sitt eige samfunnsengasjement og for å utvikle – og seinare fordjupe – samhandling med kommunar og andre aktørar.⁸

Disse aspekta – innovasjon, samskaping og bærekraftsmåla – kan ikke forstås uten å se på tilrettelegginger av diakonibegrepet, det viser både utlysningene og dette sitatet fra *Plan for diakoni*. Derfor vies diakonibegrepet et eget kapittel i denne rapporten.⁹ Med dette grepet vil jeg også drive fram en mer overordna diskusjon hvor diakoni og tenking om rom og sted får en mer framtrædende plass.

Dette gir meg ei mulighet til å inkludere teorier som eksplisitt omhandler menighetenes plassering i lokalsamfunn. Det samstemmer også med utlysninga, som legger vekt på prosjekt og tiltak i menigheter og på utvikling i lokalsamfunn.¹⁰

⁴ Jf. kapittel 2.1; kapittel 2.2.

⁵ Rønning, *Innovasjon*, 9.

⁶ Rolf Rønning, professor emeritus, Fakultet for økonomi og samfunnsvitenskap, Høgskolen i Innlandet.

⁷ Jf. kapittel 2.3.

⁸ KR 39/2020, *Revidert Plan for diakoni*, 4.

⁹ Jf. kapittel 2.4.

¹⁰ Jf. kapittel 2.5.

2.1 INNOVASJON

I dette kapittelet skal jeg kort vise til noen forståelser av begrepet «innovasjon», først hvordan det anvendes i offentlig sektor, og så hvordan det framstilles av aktører i Den norske kirke, nærmere bestemt av Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren.

2.1.1 Innovasjon i offentlig sektor

Innovasjonsbegrepet har vært del av alle utlysningene av innovasjonsmidler i diakoni fra 2020 og fram til 2023. I utlysninga i 2023 presiseres begrepet for første gang, da ved ei lenke til artikkelen «innovasjon» i *Store norske leksikon*.¹¹

I artikkelen defineres «innovasjon» slik:

Innovasjon er et nytt eller vesentlig endret produkt, tjeneste, produksjonsmåte, måte å organisere eller markedsføre aktivitet på, og som er tatt i bruk. [...] En innovasjon kan bygge på ny kunnskap, kreativ idé eller oppfinnelse. [...] Innovasjon er å fornye eller lage noe nytt som skaper verdi for en virksomhet, samfunnet eller innbyggere.¹²

Her er altså poenget at innovasjon forutsetter a) noe nytt eller vesentlig endra, b) bruk av dette og c) at dette skaper verdi.

Finn Ørstavik og Arne Isaksen¹³ skjelner mellom forskjellige innovasjonstyper. Overordna fins radikale innovasjoner som «er nytt for et marked og ikke kun for en virksomhet».¹⁴ Småstegsinnovasjoner «skjer derimot ofte gjennom praktisk aktivitet og læring (i den daglige virksomheten), og for å møte krav fra kunder».¹⁵

Rolf Rønning minner om at

innovasjoner har skjedd gjennom hele menneskehetens historie, uten at noen har kalt det innovasjon. [...] I tråd med mange definisjoner kan det være viktig å påpeke det kreative elementet i innovasjon; at mange har stoppet opp og tenkt «kan vi gjøre dette på noen ny og bedre måte?», det er det vesentlige. Og kanskje enda viktigere er det at mange definisjoner understreker at en innovasjon må være et brudd med det en har gjort før [...]. Endringer, fornyinger og omstillinger kan være helt glidende og kontinuerlige [...]. Så «gjennomtenkte brudd» vil være et godt utgangspunkt for å identifisere innovasjoner.¹⁶

Rønning peker på bruddet, og presiserer med dette den skjelninga som Ørstavik og Isaksen foretar ovafor. For småstegsinnovasjonene må det da være snakk «om små brudd. Men flere små brudd i samme retning over tid kan føre til store endringer».¹⁷ Og han spisser Ørstavik og Isaksens definisjon

¹¹ Jf. «Utllysning av innovasjonsmidler diakoni» (<https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/for-medarbeidere/nyheter/nyhetsartikler/utlysning%20innovasjonsmidler%20diakoni%202023/> (14.12.2023)); Ørstavik og Isaksen, «innovasjon».

¹² Ørstavik og Isaksen, «innovasjon».

¹³ Finn Ørstavik, førsteamanuensis, Institutt for økonomi, historie og samfunnsvitenskap, Universitetet i Sørøst-Norge; Arne Isaksen, professor, Institutt for arbeidsliv og innovasjon, Universitetet i Agder.

¹⁴ Ørstavik og Isaksen, «innovasjon».

¹⁵ Ørstavik og Isaksen, «innovasjon».

¹⁶ Rønning, *Innovasjon*, 22–23. – I dette og alle andre sitater er uthevinga henta fra originalen.

¹⁷ Rønning, *Innovasjon*, 26.

når han observerer at innovasjonsbegrepet «brukes positivt ladet i mange sammenhenger, og noen har lagt det inn i definisjonen».¹⁸ Han sikter da mot den forutsatte verdiskapinga og skriver: «Når en betydelig del av innovasjonene er mislykkede, blir slike definisjoner misvisende.»¹⁹

Rønning understreker at innovasjon ikke bare er et positivt begrep. Innovasjon kan ha forskjellige konsekvenser. Helt grunnleggende gjelder det at «[i]nnovasjon er ikke et mål i seg sjøl, men den er et middel for å nå et ønsket mål. Det er en tenkemåte, ikke en teknikk».²⁰

Ut fra dette er Rønning kritisk til imitasjon. Han poengterer at «kopiering krever tilpassing og kan da sees som en egen innovasjon».²¹ Videre er konteksten avgjørende, blant annet med tanke på samspillet mellom organisasjonene og omgivelsene. I Rønnings tilnærming spiller lokale forhold, lokale nettverk og kontakter inn, forhold som ikke er så lette å styre, og som vanskelig lar seg forklare ut fra enkle kausalitetsskjema: «I komplekse sosiale systemer kan det være vanskelig å avgjøre hvilke forhold (variabler) som har resultert i innovasjonen.»²²

Videre skiller Rønning mellom sosial innovasjon, politisk innovasjon og medarbeiderdrevet innovasjon.²³ Med tanke på det sistnevnte er Rønnings påstand at «de ansatte er den viktigste kapitalen i offentlig sektor og kan være en viktig kilde til innovasjon».²⁴ Samtidig er de ansatte bundet til å «realisere mål gitt av andre».²⁵ Resultatet «er avhengig av lederne og de ansattes *evne, vilje og mulighet* for å innovere».²⁶ Her fins det tydelige overlapp med det Rønning betegner som brukerstyrt innovasjon (for eksempel Anonyme Alkoholikere og Fontenehuset). Rønning drøfter også forskjellige former for brukermedvirkning i forbindelse med samskaping.²⁷ Poenget er at brukerdrevet innovasjon må reflektere begrep som «empowerment», «maktmobilisering», «bevisstgjøring» og «motmakt» – motmakt til å kunne «få kontroll og styring over egne liv».²⁸ For Rønning er det avgjørende at «empowerment» ikke bør oversettes med «myndiggjøring», for «da åpner vi for at velmente hjelpere kan ta over styringa og ‘myndiggjøre oss’. Da har vi fjernet oss langt fra det brukerdrevne».²⁹

På linje med dette sistnevnte er Arild Aspøys³⁰ observasjon av nederlandsk forskning som viser «at innovasjon er noe som byråkrater driver på med for innovasjonens egen skyld. Innovasjon er blitt et mål i seg sjøl. Og dette målet har fått et skjær av magi rundt seg».³¹ Dette mener jeg er viktig, og vil derfor avslutningsvis minne om at Kristin S. Grønli³² har formulert sju råd mot det hun kaller for «oppblåst innovasjon».³³ Hun poengterer nøkternhet og advarer mot moteriktige fraser. Og hun vektlegger at det offentlige har sitt særpreg, samtidig som hun oppfordrer til å ta ulike interesser og konflikter på alvor. Innovasjon forutsetter en kultur hvor det legges til rette for nye ting, og hvor ting

¹⁸ Rønning, *Innovasjon*, 23.

¹⁹ Rønning, *Innovasjon*, 23.

²⁰ Rønning, *Innovasjon*, 24.

²¹ Rønning, *Innovasjon*, 25.

²² Rønning, *Innovasjon*, 31.

²³ Jf. Rønning, *Innovasjon*, 139–150.

²⁴ Rønning, *Innovasjon*, 151.

²⁵ Rønning, *Innovasjon*, 157.

²⁶ Rønning, *Innovasjon*, 158.

²⁷ Jf. kapittel 2.2.

²⁸ Rønning, *Innovasjon*, 159; jf. Rønning, *Innovasjon*, 82–84, 158–159.

²⁹ Rønning, *Innovasjon*, 160.

³⁰ Arild Aspøy, journalist og redaktør (Stat & Styring).

³¹ Aspøy, «Innovasjon», 22; jf. Rønning, *Innovasjon*, 23–24.

³² Kristin S. Grønli, journalist, tidligere redaksjonssjef for forskning.no.

³³ Jf. Grønli, «Sju råd», 3–7.

kan ses på nye måter. Det betyr ikke at en skal glemme den organisatoriske kontinuiteten; innovasjon skjer alltid i en gitt kontekst og i ei gitt ramme. Men denne gitte ramma frir ikke organisasjonene og andre fra kravet om innovasjon, og i en slik situasjon er det tross alt «bedre å innovere enn å bli innovert».³⁴ Jeg synes dette er gode og viktige påminninger også for ei drøfting av innovasjon i Den norske kirke.

2.1.2 Innovasjon i Den norske kirke

Utlysningene av «innvasjonsmidler diakoni» tilkjennegir ikke hva som er motivasjonen for at diakoni skal være (eller skal bli) innovativ. I en veileder som Lars Ueland Kobro³⁵ har ført i pennen på oppdrag av Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, innledes første delen («Et samfunn i endring») med det kjente sitatet fra Bob Dylan: «Times, they are a'changing!» Dette tolker jeg som at det er tida vi lever i, som krever innovasjon: «Det foregår store endringer i Den norske kirke – og det foregår mange endringer med behov for nytenking i samfunnet rundt oss.»³⁶ Innovasjon defineres på følgende måte i veilederen:

Innovasjon er noe som er nytt, nyttig, som ble nyttiggjort. Om det ikke blir nyttiggjort, er det bare en god idé. Interessant nok, sannsynligvis, men det er ingen innovasjon før ideene blir anvendt og kommer til nytte for *noe* eller *noen*. Ofte må vi vente til det skjer et brudd med det vi driver med til vanlig, før tanken om innovasjon dukker opp.³⁷

Dette er gjenkjennbart og på linje med definisjonen gitt av Finn Ørstavik og Arne Isaksen. Også påpekinga av bruddet, kjent fra Rolf Rønning, tas med av Kobro: «Når ting ikke lenger virker som de har gjort hittil, må vi stanse opp og spørre: *hva nå?*»³⁸

Men innovasjoner beskrives samtidig som noe mer, som noe mer dyptgripende, i veilederen:

Kravene til endring blir så store at vi ikke bare må gjøre tingene våre annerledes. Vi må i stedet gjøre andre ting. [...] Vi må tenke og handle nytt. Og verst av alt, føler mange: vi må legge vekk noe av det vi har gjort og tenkt i lang tid [...]. Det står simpelthen i veien for det vi nå må gjøre. Vi må innovere.³⁹

Innovasjon blir på denne måten utløst av bruddet. Bruddet er ikke nødvendigvis ønska, men det er ei forutsetning. Det må til. Og – som jeg skal komme tilbake til – det er nettopp diakonien og det diakonale entreprenørskapet som gjennom samskaping kan være en pådriver for sosial innovasjon. Innovasjonsbegrepet har dermed en positiv valør i veilederen.⁴⁰

³⁴ Grønli, «Sju råd», 7.

³⁵ Lars Ueland Kobro, seniorforsker, Senter for sosialt entreprenørskap og samskapende sosial innovasjon – SESAM, Universitetet i Sørøst-Norge.

³⁶ Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 10.

³⁷ Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 13–14. – Som innovasjonsbegrepet er også samskappingsbegrepet nytt og sannsynligvis uklart for mange. I utlysningene i 2021 og i 2022 var det ført opp ei lenke til et noe eldre veiledningshefte. I 2023 vises det til veilederen som er lagt til grunn her. Siden den nye veilederen blei til etter at *Plan for diakoni* blei oppdatert i 2020, brukes konsekvent denne nyere veilederen. Jf. Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *Vi gjør det sammen*; Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*; KR 39/2020, *Revidert Plan for diakoni*.

³⁸ Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 14.

³⁹ Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 15.

⁴⁰ Jf. Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 21. Det gjennomgående positive understrekes også på denne måten: «Situasjonen krever nye tankemåter, nye samarbeidsmodeller og nye arbeidsmetoder – metoder som vil

For å kontrastere og utdype Kobros framstilling skal jeg ta opp igjen noen aspekt som Rønning er opptatt av. Disse berører samspillet mellom de ansatte og de frivillige. Rønning framhever de ansattes rolle i kommunal innovasjon. Jeg ser også på de ansattes rolle i Den norske kirke som betydningsfull. Det er ikke for å underslå betydninga av frivillighetsdreven innovasjon i Den norske kirke. De ansattes rolle er viktig, både som innsendere av prosjektsøknader, som nøkkelpersoner for forankring og implementering av (frivillighetsdreven) innovasjon – og som mulige motstandere av den. Det sistnevnte er viktig, for de frivillige og ansatte som søker om innovasjonsmidler, må forholde seg til målsettinger som andre har bestemt. Dette kan være menighetsrådets beslutninger eller planer vedtatt av Kirkemøtet. Det betyr at kreativiteten, egne idealer, drømmer og visjoner må realiseres med disse målsetningene i bakhodet *og* i samspill med andre mennesker.

I forlengelsen av dette er det på sin plass å nevne Rønnings kommentar igjen, nemlig å ikke oversette «empowerment» med «myndiggjøring». Dette berører de frivilliges rolle, men i enda større grad alle som er involvert i diakonale tiltak og arrangementer, fordi myndiggjøring ofte er et uttalt diakonalt mål bak disse tiltaka og arrangementa. Ofte beskrives ansatte, menighetsrådet eller noen av de frivillige som «ressurssterke», de lager planer og tiltak, for å hjelpe, for å strekke ut ei hånd. Da skjer det ei myndiggjøring av noen andre.⁴¹

Kort oppsummert: Inngangen til kapittelet var at innovasjonsbegrepet er mangetydig og ikke umiddelbart lett å definere eller operasjonalisere. Med utgangspunkt i utlysninga av innovasjonsmidler og artikkelen til Ørstavik og Isaksen som det blei henvist til der, har jeg vist til og drøfta ulike innovasjonsforståelser. Kobros tilrettelegging av innovasjonsbegrepet framstår i lys av dette som litt for innlysende, positivt og sjølsagt. I det følgende skal jeg derfor la Kristin S. Grønlis sju råd få tjene til å skjerpe blikket, og det sjøl om hennes råd ikke er skrevet med tanke på kirkelige brukssammenhenger.⁴²

2.2 SAMSKAPING

Kapittelet er todelt. Først vil jeg vise hvordan begrepet «samskaping» brukes i offentlig sektor. Så ser jeg på hvordan begrepet brukes i Den norske kirke, nærmere bestemt i veilederen fra Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren og i *Plan for diakoni*.

være nyttige, og passe godt for Den norske kirke. Sammen med andre!» I Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren 2022, *La oss skape noe sammen*, 12. Jf. kapitel 2.2.

⁴¹ Jf. Rønning, *Innovasjon*, 160; Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 17; KR 39/2020, *Revidert Plan for diakoni*, 9. – Rønning påpeker at ei utfordring i kommunal sektor raskt er at de ansatte ikke stoler (nok) på de frivillige. Også dette ei påminning for forhold innafor Den norske kirke, hvor utfordringa helt sikkert i mange tilfeller kunne ha blitt formulert på liknende vis. Jf. Rønning, *Innovasjon*, 136–137.

⁴² Jf. del 5.

2.2.1 Samskaping i offentlig sektor

I løpet av relativt få år har «samskaping» etablert seg som et sentralt begrep når samarbeid og samhandling mellom forskjellige aktører i offentlig sektor skal beskrives. Det illustrerer «en utvikling der en importert reform-ide har blitt absorbert i norsk offentlig sektor».⁴³

Jacob Torfing, Eva Sørensen og Asbjørn Røiseland⁴⁴ gir denne definisjonen av begrepet:

Samskaping handler om at ulike offentlige, private og sivile aktører utveksler ressurser med hverandre og konstruktivt håndterer innbyrdes ulikheter med henblikk på å løse felles problemer. De ulike aktørene hjelper hverandre med å forstå behov og problemer, og sammen finner de fram til gode løsninger som bidrar til samfunnsutviklingen. Med andre ord skapes det offentlig verdi.⁴⁵

Her vektlegges det at samskaping er sektorovergripende. Samskaping knytter sammen offentlig og privat sektor. Slik er samskaping også en måte å drive fram innovasjon på. For samskaping sikter mot innovasjon med tanke på verdiøkning.

Men sjøl om begrepet er nytt, er ikke fenomenet det: «[V]i hadde knapt hatt et moderne Norge uten samarbeid mellom frivillige og offentlige aktører.»⁴⁶ Samtidig må det nevnes at «ideen bryter med den klassiske styringskjeden, hvor politikere, administratorer og innbyggere har hver sine roller, men sjelden en felles samtale».⁴⁷ Men det er likevel ikke *outsourcing*, og «samskaping utfordrer dessuten den vanlige måten offentlig sektor har forholdt seg til innbyggerinvolvering på, gjennom høringsrunder og informasjonsmøter».⁴⁸ Forskerne legger vekt på at samskaping har både positive og negative sider. Positivt sett styrker samskaping involvering, demokratisk deltaking, tillit til offentlig sektor, eierskap til de foreslåtte og oppnådde løsningene, og det avhjelper de – også økonomiske – utfordringene som fins i offentlig sektor. På motsatt side må det tas høyde for at mulighetene til å delta i samskapingsprosesser er avhengig av for eksempel tid, ressurser og kompetanse. Og det fins «en risiko for at samskaping blir middelklassens lekegrind».⁴⁹ Samskaping kan føre til at prinsipper som likebehandling, demokratisk representativitet og demokratisk sikra innflytelse settes på prøve. Eller at regler om offentlige anskaffelser, personvern og sivile rettigheter og administrativ fagkunnskap utfordres.⁵⁰

Asbjørn Røiseland og Christian Lo⁵¹ foreslår å skjelne mellom samarbeid («co-production») og samskaping («co-creation»). De vil anskueliggjøre begrepet og begrepsbruken, og sorterer de forskjellige samarbeidsformene langs en skala. Poenget med den følgende illustrasjonen er å vise en mulig bevegelse fra det velkjente til det mer utfordrende. Det er ikke for å undersøke at samskaping kan

⁴³ Torfing, Sørensen og Røiseland, «Samskaping», 28.

⁴⁴ Jacob Torfing, professor, Institutt for samfunnsvitenskap og økonomi, Roskilde Universitet; Eva Sørensen, professor, Institutt for samfunnsvitenskap og økonomi, Roskilde Universitet; Asbjørn Røiseland, professor, Fakultet for samfunnsvitenskap, OsloMet – storbyuniversitetet.

⁴⁵ Torfing, Sørensen og Røiseland, «Samskaping», 28; jf. Røiseland og Lo, «Samskaping», 54–55.

⁴⁶ Torfing, Sørensen og Røiseland, «Samskaping», 28; jf. Røiseland og Lo, «Samskaping», 55; Rønning, *Innovasjon*, 69.

⁴⁷ Torfing, Sørensen og Røiseland, «Samskaping», 29.

⁴⁸ Torfing, Sørensen og Røiseland, «Samskaping», 29.

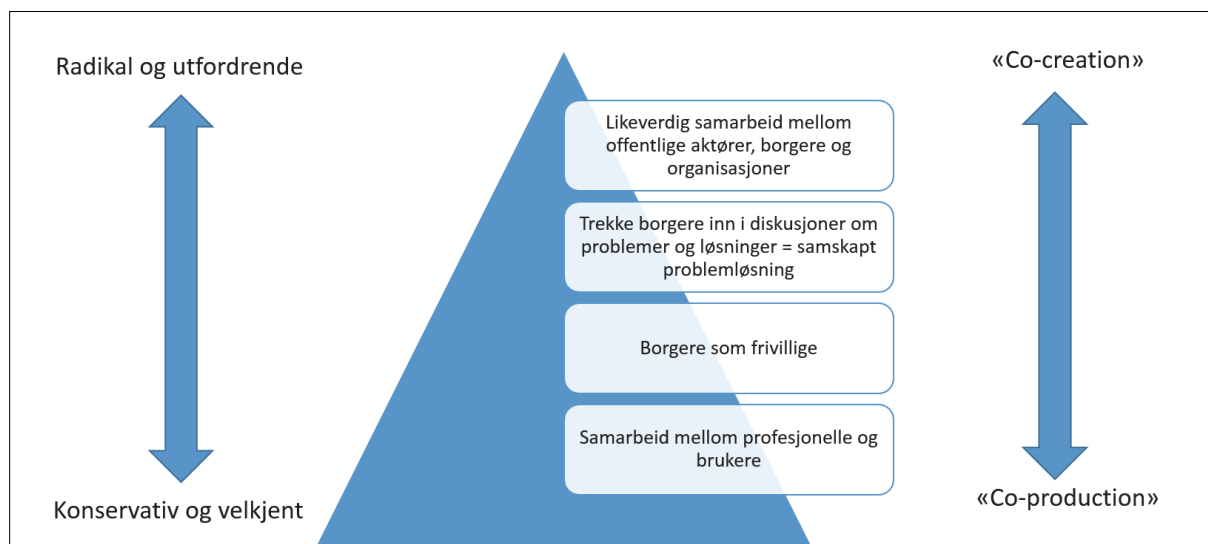
⁴⁹ Torfing, Sørensen og Røiseland, «Samskaping», 30.

⁵⁰ Jf. Røiseland og Lo, «Samskaping», 55–57; Torfing, Sørensen og Røiseland, «Samskaping», 29–30; Rønning, *Innovasjon*, 70.

⁵¹ Christian Lo, professor, Fakultet for samfunnsvitenskap, Nord universitet.

være utfordrende, men illustrasjonen understreker at samskaping kan nyttiggjøres som analytisk begrep i kontakt med og anvendt på konkret praksis. Innovasjonsbegrepet ble diskutert ovafor, og jeg viste da til spørsmålet om hvorvidt innovasjon må innbefatte verdiøkning. Det samme gjelder her. Det kan synes som om samskaping er «bedre» og skaper mer verdi enn samarbeid.⁵²

Figur 1 Fra «Co-production» til «Co-creation»

Kilde: Røiseland og Lo, «Samskaping», 56.

Rolf Rønning skiller mellom to teoritradisjoner. På den ene sida viser han til feltet tjenesteledelse, hvor fokuset er på ei individuell verdiøkning. På den andre sida løfter han fram offentlig administrasjon som felt, hvor siktemålet er ei økning av offentlige, felles verdier, og hvor brukermedvirkning står sentralt.⁵³ Rønning drar opp danske konteksten, «hvor den offentlige debatten om samskaping [er] blitt en positiv fortelling som det er stilt store forventninger til».⁵⁴ Han peker så på noen klare ulemper, som allerede er blitt nevnt ovafor, og han holder fast ved at både samhandling og samskaping kan føre til «samdestruksjon».⁵⁵ Derfor er poenget at samhandling og samskaping kan resultere i enten ei økning i både private og felles verdier – verdiskaping – eller en nedgang i både private og felles verdier – verdidestruksjon. Dette må heile veien reflekteres og stiller de involverte overfor konkrete utfordringer. For, som Rønning sier, «hvis det oppstår valgsituasjoner, forventes det at offentlig sektor prioriterer fellesskapets interesser».⁵⁶

Avslutningsvis skal jeg nevne ei nyere teoretisering. Det er tanken om såkalte *samskapingsplattformer*, hvor nettverksrelasjoner eller liknende er bundet sammen gjennom en plattform eller et rammeverk. I masteroppgava si oppsummerer Simon Sanni Ballestad dette slik:

⁵² Jf. Røiseland og Lo, «Samskaping», 57; kapittel 2.1

⁵³ Jf. Rønning, *Innovasjon*, 71–77, 77–84.

⁵⁴ Rønning, *Innovasjon*, 69.

⁵⁵ Rønning, *Innovasjon*, 73.

⁵⁶ Rønning, *Innovasjon*, 86. Jf. Rønning, *Innovasjon*, 85.

(1) En plattform fungerer som et rammeverk der aktiviteter kan organiseres både på og gjennom, (2) dette rammeverket er relativt *stabilt* over tid, men aktivitetene som finner sted i det, kan organiseres og reorganiseres enkelt og *fleksibelt*; det kan altså rekonfigureres, og (3) plattformen fungerer ikke bare som en passiv støttestruktur, men fasiliteterer også selve evnen til rekonfigurering.⁵⁷

Ei slik plattformstenking kan ifølge Ballestad utvide nettverkstankegangen: «Plattformen blir en mellomromsaktør som bringer ulike sektorer sammen, forener aktørene i plattformen, og tiltrekker seg flere relevante aktører. Den blir også en læringsarena for prøving og feiling som kan benyttes i framtidige prosjekter.»⁵⁸ Et viktig poeng er at ei slik plattformstenking adresserer ledelsen og utfordringer knytta til ledelse. Plattformen fordrer ledelse. Den krever fasiliterende lederskap. Ballestad gir en slik ledelse fire forskjellige roller: Ledelsen må *sammenkalle*, og være *fasilitator/mekler, katalysator/påskynder og brobygger*.⁵⁹

2.2.2 Samskaping i Den norske kirke

Siden 2020 fins begrepet «samskaping» også i *Plan for diakoni*, og 2020 var også det første året da innovasjonsmidler i diakoni blei lyst ut. Begrepet fins i alle utlysningene. Jeg mener at «samskaping» fortsatt er et nytt begrep i kirkelige sammenhenger, sjøl om det kan antas at både frivillige og ansatte har hørt om det fra ansatte i bydelen eller kommunen.⁶⁰

I resepsjonen av samskapingsbegrepet i Den norske kirke kan skjelninga som Rolf Rønning aktualiserer, være viktig som utgangspunkt. Skal diakonien rettes mot privat verdiøkning eller mot offentlig, felles verdiøkning, og hvordan kan de to kombineres eller forfølges samtidig? I *Plan for diakoni* er det få og ganske overflatiske beskrivelser av samskaping. De er konsentrert i ett avsnitt:

Kyrkja samarbeider med andre aktørar på ulike måtar. Den enklaste forma er å utveksle informasjon og rådføre seg med kvarandre. Vidare kan ein samordne tiltak, byggje nettverk eller drive tiltak saman. Omgrepet «samskaping» blir brukt om ei arbeidsform basert på likeverdig samarbeid mellom offentlig sektor, fagmiljø, frivillig sektor og innbyggjarane. For den lokale kyrkja kan samskaping som arbeidsform vere eit supplement til det eksisterande samarbeidet med kommunen og dermed vitalisere samarbeidsforholdet til kommunen. Fellesrådet kan gjennom samarbeidsforholdet til kommunen bidra til at kyrkje og kommune møtest på arenaer der samskaping og sosial innovasjon kan utvikle seg.⁶¹

Det jeg skimter i bakgrunnen her, er ei gradering av samarbeid (i to trinn) og samskaping. Det sistnevnte er et tillegg; samskaping forstås som noe mer enn samarbeid. Det første trinnet er å snakke med hverandre. Så kan en samarbeide om tiltak eller koordinere ting. Dette er det andre trinnet. Det som kommer etter dette, litt høyere opp på stigen, er samskaping. Det er sektorovergripende, og partene er likeverdige. Dette minner om en fortetta versjon av Asbjørn Røiseland og Christian Los modell, som blei beskrevet tidligere.⁶²

⁵⁷ Ballestad, «Samskapende lederskap», 8.

⁵⁸ Ballestad, «Samskapende lederskap», 9; jf. Ballestad, «Samskapende lederskap», 42.

⁵⁹ Jf. Ballestad, «Samskapende lederskap», 14–15.

⁶⁰ Jf. KR 39/2020, *Revidert Plan for diakoni*, 8; Torfing, Sørensen og Røiseland, «Samskaping», 28; fotnote 37.

⁶¹ KR 39/2020, *Revidert Plan for diakoni*, 8.

⁶² Jf. Røiseland og Lo, «Samskaping», 56.

Som nevnt ovafor har Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren redigert et veiledningshefte og en veileder om samskaping og sosial innovasjon som det vises til i utlysningene av innovasjonsmidler i diakoni.⁶³

Veilederen fra 2022 kan leses som ei konkretisering av planer og strategier, herunder *Plan for diakoni*, i Den norske kirke. Alt i forordet tar den direkte utgangspunkt i diakonien: «Denne veilederen er utviklet for å stimulere til samskaping i kirken og lokalsamfunnene. Den tar utgangspunkt i diakoni som 'drivhjul' i samskapende prosesser [...].»⁶⁴ Diakoni beskrives som et drivhjul, og arbeidsmåter fornyes gjennom samskaping: «Veilederen tar til orde for å arbeide med diakonal fornyelse på en måte som kalles *samskaping*.»⁶⁵ Nødvendigheta av fornyelsen begrunnes med endringer i både Den norske kirke og i samfunnet: Den norske kirke har blitt et eget rettssubjekt, men den er likevel «fortsatt sterkt knyttet til offentlig sektor, først og fremst til kommunene»,⁶⁶ og det er nettopp her, «i tallrike lokalsamfunn over hele Norge at kirken må finne sin plass og være relevant i menneskers hverdagsliv». ⁶⁷

Veilederen definerer samskaping ved hjelp av tre aspekt:

For det første kombinerer samskaping en ambisjon om aktiv medvirkning med en ambisjon om å skape varig verdi. [...] For det andre er målet [...] ikke bare å styrke samarbeidsrelasjonene på tvers mellom offentlige fagavdelinger. [...] Men kommunen må altså samarbeide med noen *utenfor* offentlig sektor [...]. [...] Intensjonen er å skape *felles og likeverdig eierskap* til tjenester i tillitsfullt fellesskap på tvers av offentlig og privat/frivillig sektor. Det er ikke et «vi» som skal hjelpe «dere». I stedet etableres et felles «oss» som arbeider sammen – et *skapende arbeid sammen: samskaping*. Det siste vi vil fremheve [...] er at problemene eller tjenestene som vi vil gjøre bedre sammen, ofte er svært sammensatte. [...] Samskaping åpner for *breddeperspektiv*.⁶⁸

Målet er innovasjon, og samskaping «representerer en ny måte å tenke og jobbe på». ⁶⁹ Ifølge veilederen kan det derfor «være lurt å tenke om samskaping som et adverb; å arbeide samskapende». ⁷⁰

Videre knytter veilederen samskaping til folkekirkebegrepet: «Kirken, den er et åpent hus – den strekker seg langt bortenfor sine tårn og murer.» ⁷¹ Folkekirkebegrepet går godt sammen med samskaping. Kirka er «*folkets kirke*. En *samskapende kirke* arbeider samvittighetsfullt med å finne måter å være nettopp det». ⁷² Kirka er til stede gjennom heile menneskets liv, den er opptatt av møteplasser, den er landsdekkende, den er tett forbundet med kommunale strukturer og med frivilligheta. Alt ligger til rette for samskaping, ifølge veilederen, og ei viktig forutsetning er at Den norske kirke har en

⁶³ Jf. Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *Vi gjør det sammen*; Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*; kapittel 2.1.

⁶⁴ Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 5.

⁶⁵ Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 5.

⁶⁶ Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 10.

⁶⁷ Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 10.

⁶⁸ Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 12–13.

⁶⁹ Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 14.

⁷⁰ Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 19.

⁷¹ Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 20.

⁷² Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 20.

hybrid posisjon mellom kommune og sivilsamfunn. [...] Selve ideen bak samskaping som metode handler nemlig om å skape noe nytt i «mellomrommet» [...]. I det mellomrommet kan folkekirken skape *diakonalt entreprenørskap* – sosiale innovasjoner som virker gjennom samskaping, som fører til ny praksis.⁷³

En slik lokal og hybrid posisjon gjør at Den norske kirke kan plasseres mellom Rønnings to teoritradisjoner, hvor kirka da skaper både individuell verdi og offentlige verdi.⁷⁴ Det muliggjør at samskaping ikke låses til en bestemt arbeidsform. Samskaping er fleksibel og gir fleksibilitet i møte med flere aktører. Videre skiller veilederen – i tråd med modellen som er nevnt ovafor – mellom tynn og tykk samskaping og forstår dette som uttrykk for en bevegelse, fra det enkle til det mer ambisiøse.⁷⁵

I veilederen framgår det også at samskaping forutsetter at de involverte går inn i prosesser med «åpenhet for ny og alternativ logikk»,⁷⁶ for de skal «krysse og blande ulike virkelighetsoppfatninger».⁷⁷ Og videre:

Samskapingens fornuft låser seg ikke i forforståelser som springer ut av en gitt institusjonell logikk eller en kunnskapstradisjon som bare en av partene representerer. [...] Nettverk, relasjoner, intuisjon og diversitet er komponenter i en logikk som vi kan kalle fellesskapets eller *samskapingens fornuft*.⁷⁸

Denne samskapingens fornuft krever at kommunen «må bevege seg over i en ny rolle; *tilretteleggeren*»,⁷⁹ men også Den norske kirke må være seg bevisst at den

bærer verdier og logikk både fra hierarki, profesjonsinteresser, planstyring og kontroll på den ene siden, og frivillighet, idealisme, spontanitet og solidaritet på den andre. [...] Greier kirken å bruke den doble fornuften lokalt, og like viktig; forstår omgivelsene denne dobbeltheten?⁸⁰

Veilederen innrømmer at en veileder ofte framhever de positive sidene, men nevner også noen av samskapingas utfordrende sider. Den trekker fram a) uklarheter med tanke på «hva som egentlig er aktørenes ambisjoner og formål»,⁸¹ b) spørsmål om «maktstrukturer, maktrelasjoner og arbeidsformer»,⁸² c) at det ikke blir mer enn en «tverrsektoriell og tverrfaglig samtale»,⁸³ og d) at det trengs ledelse, det må «ledes med retning og tempo, men ikke i detaljer».⁸⁴ Dette formuleres veldig nøye og avveieende. Innvendingene forstyrrer ikke det jevnt over positive inntrykket en ellers får av samskaping i veilederen.⁸⁵

⁷³ Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 21.

⁷⁴ Jf. Rønning, *Innovasjon*, 71–84.

⁷⁵ Skjelingen mellom tynn og tykk samskapelse framstilles noe mer detaljert i veiledningsheftet fra 2019. Veiledningsheftet kan også forstås dit hen at Den norske kirke er en sosial entreprenør som står midt mellom frivillig sektor, offentlig sektor og næringslivet. Dette kan tolkes på linje med Kobros forståelse av «diakonalt entreprenørskap». Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 21; jf. Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *Vi gjør det sammen*, 7, 11; Røiseland og Lo, «Samskaping», 56.

⁷⁶ Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 25.

⁷⁷ Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 25.

⁷⁸ Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 28.

⁷⁹ Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 30.

⁸⁰ Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 31.

⁸¹ Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 44.

⁸² Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 45.

⁸³ Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 45.

⁸⁴ Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 45.

⁸⁵ Jf. Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 44–45; Røiseland og Lo, «Samskaping», 55–57; Torfing, Sørensen og Røiseland, «Samskaping», 29–30; Rønning, *Innovasjon*, 70.

Kort oppsummert: Lars Ueland Kobro, som har skrevet veiledninga på oppdrag av Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, kjenner feltet godt. Han er informert og har vært med på å forme deler av feltet gjennom egen forskning. Hans tilnærming til det kirkelige feltet er gjennomgående prega av en positiv tone. Kobro tillegger kommunen rollen som *tilrettelegger*, og det kan være nærliggende å tolke det ikke bare som et sektorovergripende nettverk, men også i retning av en kommunal samskapingsplattform.⁸⁶ Det vil være interessant å se om kirkelige aktører i de undersøkte prosjekta velger andre plattformer og kanskje også andre (ledelses-)roller. Videre er det iøynefallende at Kobro forutsetter et så presist samsvar mellom samskaping og diakoni, og mellom samskaping og folkekirke. At han til og med knytter de avsluttende kommentarene sine direkte til kirka og dens bestrebelser å fremme verdighet som verdi, sier nok ikke bare noe om samskaping, men også om kirkeforståelsen hans – om den kirkeforståelsen han ønsker å drive fram. I det tidligere veiledningsheftet mangler Kobros tydelighet og eksplisitte, normative kirkeforståelse, til tross for at det også her regnes med ei nærmest sjølsagt lokal-diakonal kirke.⁸⁷ I det empiriske arbeidet vil jeg blant annet spørre om de positive argumentasjonene og resonnementene hans gjenspeiles i det empiriske materialet, og jeg er opptatt av om tesen om samsvar mellom samskaping, diakoni og folkekirke bekreftes.⁸⁸

2.3 FNs BÆREKRAFTSMÅL

Bærekraftsmåla er det tredje og siste nye elementet i utlysningstekstene. Jeg skal i dette kapittelet kort gjøre rede for ulike forståelser av FNs bærekraftsmål, før jeg viser hvordan Kirkerådet, sammen med flere andre kristne aktører, forstår bærekraftsmåla i sitt ressursmaterielle *Bærekraftsboka*.⁸⁹

Bærekraftsmåla blei vedtatt i FN i 2015 og skal realiseres innen 2030 (Agenda 2030). Forgjengeren var tusenårsmåla («millennium development goals»), som skulle nås innen 2015. De største forskjellene mellom målsettingene i disse to dokumentene/programmene er for det første at bærekraftsmåla ikke lenger utelukkende er retta mot det globale sør, slik det var tilfellet med tusenårsmåla, men mot alle verdens land. For det andre skal bærekraftsmåla gjennomføres «ikke bare på nasjonalt, men også på regionalt og lokalt nivå».⁹⁰

En viktig kritikk av bærekraftsmåla nevnes av blant andre Jason Hickel.⁹¹ Han viser til flere studier som peker på ei spenning mellom bærekrafts- og vekstmåla i bærekraftsmåla.⁹² Hickel kritiserer bærekraftsmåla for at de implisitt forutsetter vekst: «Forutsetninga synes å være – sjøl om dette aldri artikuleres – at industriell vekst er nødvendig for å oppnå menneskelig utvikling.»⁹³ Hickel peker på at økonomisk vekst kan ha betydning i land med gjennomgående lav inntekt, men at det ellers er mer

⁸⁶ Jf. Ballestad, «Samskapende lederskap»; avsnitt 2.2.1.

⁸⁷ Jf. Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *Vi gjør det sammen*, 20.

⁸⁸ Jf. del 5.

⁸⁹ Jf. Almås og Skaland, *Bærekraftsboka*.

⁹⁰ Koch et al., «Wie lassen sich die Sustainable Development Goals umsetzen», 14. – Denne og alle følgende oversettelser fra tysk er mine.

⁹¹ Jason Hickel, professor, Institutt for miljøvitenskap og teknologi, Det autonome universitetet i Barcelona.

⁹² Jf. Hickel, «The contradiction of the sustainable development goals», 874.

⁹³ Hickel, «The contradiction of the sustainable development goals», 875. – Denne og alle følgende oversettelser fra engelsk er mine.

virkningsfullt å se på fordelinga av bruttonasjonalproduktet og investeringer i helse, utdanning og liknende – altså ikke bare fortsatt vekst. Videre gjør han oppmerksom på at fortsatt vekst ikke er forenlig med mål 10.1.⁹⁴ Problemet er at det fokuseres på ei relativ og ikke absolutt fordeling, og at omfordeling ikke er nevnt. Vekst garanterer ikke mindre fattigdom, ifølge Hickel.⁹⁵

Det må i tillegg, som også Hickels kritikk peker på, tas høyde for at bærekraftsmåla er prega av en tett intern sammenheng, noe som betyr at måla ikke kan forstås som sjølstendige og enkeltstående. Innholdsmessig fins det overlappinger mellom *tusenårsmåla* og *bærekraftsmåla*, samtidig blir det mer tydelig at måla nå skal «oversettes i hvert enkelt tilfelle på en kontekstspesifikk måte».⁹⁶ Bildet blir enda mer komplekst når en ser at bærekraftsmåla tematisk sett er bredt sammensatt og representerer et stort sakskompleks: For de 17 bærekraftsmåla har det blitt definert 169 delmål, og 232 indikatorer er knytta til disse.⁹⁷

For mål 11, «Bærekraftige byer og lokalsamfunn», er det lista opp 10 delmål og 15 indikatorer. Disse kan igjen deles inn i inputindikatorer, outputindikatorer, resultatindikatorer og effektindikatorer. Mål 11 «har en direkte relasjon til minst elleve andre bærekraftsmål, og en tredjedel av alle de 234 indikatorene kunne måles på urbant nivå».⁹⁸ Jeg synes det er overraskende at dette målet ikke nevnes i utlysningene. Ikke bare ser det ut til å være et av de sentrale måla med mange forgreininger til andre mål. Det går dessuten veldig godt sammen med Den norske kirkes strategi, som legger vekt på «Kirken i samfunnet»,⁹⁹ og at det i utlysningene konsekvent vises til at prosjekta skal skje i lokalsamfunn. Særlig indikator 11.3.2, som skal måle «andel av byer der det sivile samfunn regelmessig, i ordnede former og på demokratisk vis deltar direkte i byplanlegging og byforvaltning»,¹⁰⁰ peker tilbake til det sektorovergripende ved samskapinga og kunne både utfordre faktiske arbeidsformer og inspirere til nye arbeidsformer, særlig på lokalt nivå.¹⁰¹

⁹⁴ «Innen 2030 oppnå en gradvis og varig inntektsøkning for de fattigste 40 prosentene av befolkningen som er raskere enn økningen for det nasjonale gjennomsnittet.» Her og alle andre steder er bærekraftsmålene sitert etter: https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/utviklingssamarbeid/sdg_oversikt/id2505654/?expand=factbox3020086 (20.1.2024).

⁹⁵ Jf. Hickel, «The contradiction of sustainable development goals», 880–881.

⁹⁶ Koch et al., «Wie lassen sich die Sustainable Development Goals umsetzen», 15. Jf. Koch et al., «Wie lassen sich die Sustainable Development Goals umsetzen», 14.

⁹⁷ Jf. Koch et al., «Wie lassen sich die Sustainable Development Goals umsetzen», 15.

⁹⁸ Koch et al., «Wie lassen sich die Sustainable Development Goals umsetzen», 16. Mål 11 lyder: «Bærekraftige byer og lokalsamfunn: Gjøre byer og lokalsamfunn inkluderende, trygge, robuste og bærekraftige.» Florian Koch og medforfatterne opererer med to ulike tall på indikatorer. Enda flere tall nevnes her: «Det globale indikatorrammeverket inneholder 231 unike indikatorer. Vær oppmerksom på at det totale antallet indikatorer som er oppført i det globale indikatorrammeverket for bærekraftsmål-indikatorer, er 248. Tretten indikatorer går imidlertid igjen under to eller tre forskjellige mål.» Hentet fra: <https://unstats.un.org/sdgs/indicators/indicators-list/> (22.12.2023). Jf. Koch et al., «Wie lassen sich die Sustainable Development Goals umsetzen», 15–17.

⁹⁹ KM 22/2021, *Meir himmel på jorda. Strategi for Den norske kyrkje*.

¹⁰⁰ Meld. St. nr. 40 (2020–2021), 107.

¹⁰¹ En liknende refleksjon kunne anføres med tanke på mål 17 («Samarbeid for å nå målene: Styrke virke midlene som trengs for å gjennomføre arbeidet, og fornye globale partnerskap for bærekraftig utvikling.»). Jf. kapittel 2.2.

Det vises til bærekraftsmåla i både *Plan for diakoni* og i *Bærekraftsboka*.¹⁰² I forordet til *Bærekraftsboka* angir redaktørene Anne Marte Skaland og Guro Almås ei retning som tenker fra Den norske kirke og utover:

I denne boka inviterer vi til å reflektere over hva Bibelen og kristen tro har å si om de ulike bærekraftsmålene. Dette er ikke nye temaer for kirken, men bærekraftsmålene kan gi oss nye innfallsvinkler, nye alliansepartnere og nye framgangsmåter.¹⁰³

Det er denne blikkretninga som utgjør premisset for behandlinga av bærekraftsmåla i det kirkelige ressursmaterialet. Ståstedet er *i kirka*, og derfra betraktes omverdenen og bærekraftsmåla. Oppbygginga av de enkelte kapitla følger det samme mønsteret for alle måla: Det fins utfordringer som kaller til handling. Disse beskrives i overordna ordelag. En teologisk refleksjon viser så at utfordringa er kjent i Bibelen, at Bibelen og den kristne tradisjonen gir muligheter til å reagere og til å handle i møte med utfordringa. Det fins ingen overraskelser, ingen påstander som nevner noe Den norske kirke eller diakonien ikke allerede har tenkt på. Riktignok kan det bemerkes at det kan og bør drøftes hvilke «mulige årsaker [som fins] til at kirkene ofte har vært tvetydige når det gjelder likestilling mellom kjønnene».¹⁰⁴ Men det har altså blitt tenkt på. Bærekraftsmåla utfordrer ikke – og blir heller ikke utfordra.

Bærekraftsboka er en gjennomarbeida tekst. Den grunnleggende visjonen for bærekraftsmåla – «ingen skal utelates» – preger framstillinga av bærekraftsmåla ved flere anledninger. Det er en bragd å behandle måla på litt over 40 sider, og det er opplagt at boka i dette formatet ikke kan gå mer omfattende til verks.¹⁰⁵

Samtidig vekker det som ikke nevnes, og som sannsynligvis er av betydning for ei lokal samhandlende, samskapende og innovativ menighet, interesse. Under behandlinga av mål 11 nevnes blant annet befolkningsvekst, transport og avfallshåndtering som utfordringer. Fraværende er imidlertid byens religiøse og kulturelle mangfold, og dermed også grunnleggende forandringer som legger press på Den norske kirke, også lokalt. Indirekte dukker nok dette opp i tekstene til mål 17 («Samarbeid for å nå målene: Styrke gjennomføringsmidlene og fornye globale partnerskap for bærekraftig utvikling»). Her spørres det: «Hvordan kan dere fastholde den kristne egenarten i slikt samarbeid med andre samfunnsaktører?»¹⁰⁶ Tekstene tilkjenne gir igjen at samarbeid er mulig, at utfordringene bærekraftsmåla gir, ikke presenterer nye temaer. Løsningene og svarene ligger alt i Bibelen og i «den kristne egenarten».¹⁰⁷ Det er en ledende tanke at det er noe eget som definerer kirka, diakonien og dem som handler. Det egne er forvissning, som gjør samarbeid mulig. Jeg lurar på om det i dette også ligger ei reell bekymring for at samarbeidet kan gå så langt at det til slutt truer dette egne og i verste fall blir sjølutslettende.

¹⁰² Jf. KR 39/2020, *Revidert Plan for diakoni*, 4.

¹⁰³ Almås og Skaland, *Bærekraftsboka*, 5.

¹⁰⁴ Almås og Skaland, *Bærekraftsboka*, 17.

¹⁰⁵ Jf. Almås og Skaland, *Bærekraftsboka*, 8, 14, 28.

¹⁰⁶ Almås og Skaland, *Bærekraftsboka*, 41.

¹⁰⁷ Dette er i seg sjøl et vanskelig begrep. Begrepet antyder en entydighet og en «gitthet» som ved andre øyekast ikke lenger er mulig å oppdage.

Den nevnte retninga utover fundamenteres, begrunnes og valideres i Kjell Nordstokkes¹⁰⁸ innledende teologiske refleksjoner i *Bærekraftsboka*.

Refleksjonene innledes med et spørsmål: «Kan Bibelen, kristen tro og teologisk refleksjon være en ressurs i arbeidet med bærekraftsmålene?»¹⁰⁹ Nordstokke stiller ikke spørsmålet motsatt vei, om bærekraftsmåla kan være en ressurs for kristen tro og teologisk refleksjon. I møtene mellom bærekraftsmåla, kristen tro, Bibelen og teologisk refleksjon fins ingen spenninger og ingen utfordringer. I stedet synes bærekraftsmåla å bekrefte den kirkelige diakonien:

Denne boka har som mål å tolke bærekraftsmålene som «tegn i tiden» (Matteus 16,3). Som offentlig agenda uttrykker de en global ambisjon om å gjøre verden bedre for alle å leve i, framfor alt gjennom å bygge bærekraftige samfunnsordninger. Samtidig uttrykker mange av målene det kirker lenge har vært opptatt av og kjempet for. Derfor representerer bærekraftsmålene en unik mulighet for kristent samfunnsansvar, i samarbeid med andre samfunnsaktører, både offentlige og frivillige.¹¹⁰

Tilnærminga bekrefte og gjøres eksplisitt gjennom det Nordstokke omtaler som «se–bedømme–handle»-metoden, hvor det å bedømme betyr «å bringe inn bibelske temaer og fortellinger slik at de kan skarpstille utfordringen vi har sett».¹¹¹ Nordstokke understreker at dette må skje «med et kritisk – også selvkritisk blikk. [...] Hvordan vil fattige og undertrykte bedømme det vi har sett?»¹¹²

Med Nordstokkes refleksjoner og hans metodiske tilrettelegging er det tatt et skritt videre i denne undersøkelsen. Gjennom hans påminning om å bruke «se–bedømme–handle»-metoden blir det tydelig at de temaene som har blitt bearbeida så langt – innovasjon, samskaping og bærekraftsmåla – kan forstås som en del av det større, overordna temaet diakoni.

2.4 DIAKONI

I dette kapittelet skal jeg skrive fram ulike diakoniforståelser hos noen utvalgte forskere. Spørsmåla som blir tatt opp, er blant andre disse: Hvilken rolle spiller begrep som «kristen egenart», «samarbeid» og «felles mål» i aktuelle diakonale teoretiseringer? Alle disse begrepa er framtreddende i framstillinga av bærekraftsmåla. Og mer overordna: Hvordan forstås og dannes subjekt–objekt–relasjoner i de diakonale teoretiseringene?

¹⁰⁸ Kjell Nordstokke, professor emeritus, Fakultet for teologi og samfunnsvitenskap, VID vitenskapelige høyskole.

¹⁰⁹ Nordstokke, «Kristen tro og teologi som perspektiv på bærekraftsmålene», 6.

¹¹⁰ Nordstokke, «Kristen tro og teologi som perspektiv på bærekraftsmålene», 7.

¹¹¹ Nordstokke, «Kristen tro og teologi som perspektiv på bærekraftsmålene», 7.

¹¹² Nordstokke, «Kristen tro og teologi som perspektiv på bærekraftsmålene», 7.

2.4.1 Diakoni som handlingsvitenskap (Kjell Nordstokke)

Kjell Nordstokke har ønska å gi et vitenskapelig grunnlag for diakonien. Han spør: «Er det mulig å gi den diakonale praksisen ei teoretisk ramme som gjør det mulig å besvare spørsmål om diakoniens *hvorfor, hvor og hvordan?*»¹¹³

For å kunne svare på dette skjelner Nordstokke mellom to grunnleggende tilnærminger. Den første ledes av innsikter fra Bibel, bibellesning og tidlige kirkelige tradisjoner. Den andre springer ut av sosialvitenskapene og et sosialetisk engasjement, og peker på et kristent ansvar. Utfordringene for begge tilnærmingene er ifølge Nordstokke «deres underliggende vanskelighet med å forklare et overbevisende forhold mellom kirke og samfunn».¹¹⁴ For det første kan det ikke lenger forutsettes at samfunnet er kristent. For det andre vil ei plassering av diakonien i samfunnet føre til at menighet og diakoni løsrives fra hverandre og «den synlige kirka mister en viktig dimensjon av sin grunnleggende natur».¹¹⁵

En slik tankegang har trolig ført til bestrebelser i de skandinaviske kirkene på å styrke menighetsdiakonien og diakonene, for eksempel gjennom vigsling. Likevel kan en ikke lenger vise til at en slik diakoni står i kontinuitet med nytestamentlige forbilder og kilder. En revisjon av det bibelske materialet, gjennomført av John N. Collins¹¹⁶, viser at diakoni ikke dreier seg om veldedighet eller en tjeneste ved bordet. Ifølge Nordstokke brukes begrepet «diakoni» «oftest om oppdrag gitt til tillitspersoner, ofte i rollen som autorisert *go-between*»,¹¹⁷ eller med andre ord en mekler.

Nordstokke bygger sin egen modell på inspirasjon fra latinamerikansk frigjøringssteologi (Gustavo Gutiérrez). Metodisk sett bygger mye av denne frigjøringssteologien på et induktivt og kritisk forhold mellom praksis og teori. Poenget for Nordstokke er å nyttiggjøre seg dette som «et heuristisk prinsipp som slår fast det enkle faktum at diakonal praksis eksisterer og kan vise seg å være et passende første sted for meningsfull teologisk refleksjon».¹¹⁸ Samtidig makter han med dette prinsippet å holde fast på at det nettopp er «*kristen tilstedeværelse og praksis* ved interaksjonspunktet mellom kirke og samfunn (eller 'verden')»¹¹⁹ som reflekteres teologisk. Siden denne refleksjonen skal være kritisk, slik Nordstokke sier med henvisning til Gutiérrez, må det tydeliggjøres hvilke kriterier som definerer det kritiske ved refleksjonen. For Nordstokke er det avgjørende at refleksjonen skjer interdisiplinært, simpelthen fordi den konkrete praksisen er interdisiplinær. Derfor må også diakonivitenskapen være interdisiplinær. For Nordstokke er en følge av dette at diakonivitenskapen må ta avstand fra tanken om «hegemoni for én teori eller én disiplin, enten teologi eller samfunnsvitenskap».¹²⁰

¹¹³ Nordstokke, *Liberating Diakonia*, 31.

¹¹⁴ Nordstokke, *Liberating Diakonia*, 31. Jf. Nordstokke, «The Study of Diakonia», 173.

¹¹⁵ Nordstokke, *Liberating Diakonia*, 32.

¹¹⁶ John N. Collins, lektor emeritus, Yarra Theological Union, Melbourne/Australia.

¹¹⁷ Nordstokke, *Liberating Diakonia*, 33. I originalen brukes «mission» der hvor jeg har oversatt med «oppdrag». Jeg har valgt å la *go-between* stå siden det er karakteristisk og karakteriserende og drøftes gjennomgående også i andre teoretiseringer. Poenget er at diakoni er forstått som et oppdrag å gå imellom to sfærer eller områder. Diakonen er mekler, budbærer, mellommann. Jf. Nordstokke, *Liberating Diakonia*, 32–33; Nordstokke, «The Study of Diakonia», 181; jf. avsnitt 2.4.2; avsnitt 2.4.3.

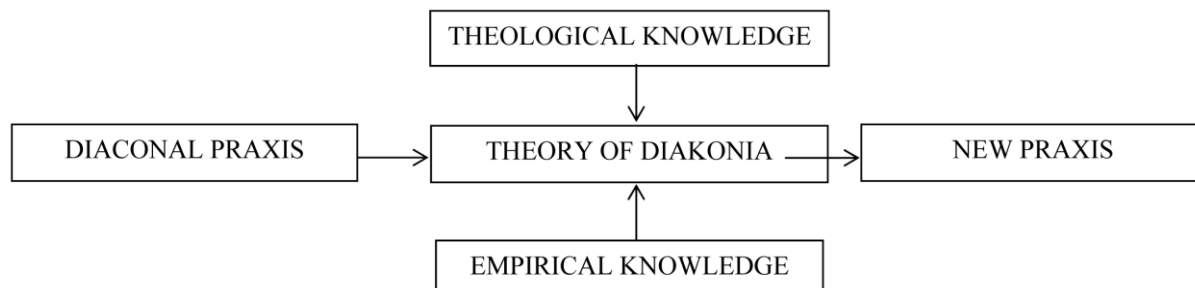
¹¹⁸ Nordstokke, *Liberating Diakonia*, 34.

¹¹⁹ Nordstokke, *Liberating Diakonia*, 34.

¹²⁰ Nordstokke, *Liberating Diakonia*, 35.

Poenget til Nordstokke – og det er kjernen i modellen hans – er at dette fører til to akser som må holdes sammen: for det første en horisontal prakseologisk akse, og for det andre en vertikal epistemologisk akse:

Figur 2 To grunnleggende akser i Kjell Nordstokkes diakonimodell

Kilde: Nordstokke, *Liberating Diakonia*, 36.

Den horisontale aksen baserer seg på modellen «se–bedømme–handle»: Det gjelder å observere en konkret praksis for så å reflektere og kritisk bedømme den, slik at en kan inspirere og stimulere til ny praksis. Skal dette lykkes, må refleksjonen (og her kommer den vertikale aksene inn) nyttiggjøre seg både teologisk, men også empirisk og sosialvitenskapelig basert kunnskap. Nordstokke konkluderer:

Sammen danner de to aksene et epistemologisk rammeverk som tilsvarer interaksjonen mellom praksis og teori. I dette perspektivet kan diakonivitenskapen betraktes som en praktisk vitenskap (tysk: *Handlungswissenschaft*). Det første og viktigste målet for diakonivitenskapen er derfor å gi velbegrunnede svar på spørsmålet om hva som er god og relevant diakonal praksis (*ortopraxis*).¹²¹

Avslutningsvis gir Nordstokke ei aktualisering og ei retning for hva denne relevante diakonale praksisen er. Den er, som nevnt ovafor, ikke veldedighet. Istedenfor mener han diakonien definerer heile kirkas væremåte, særlig som en *go-between* (Collins), som mekling, som en måte og ei mulighet for kirka(s) aktører) til å bevege seg mellom forskjellige kontekster og områder, også dit hvor det er konflikter og marginalisering. Her står kirka for inkludering, forsoning, den taler det profetiske, oppklarende, avklarende ordet, er advokat og forsvarer for dem som har blitt gjort til ofre. For Nordstokke er det viktig at diakoni alltid er mer enn organisert diakoni. Diakonale handlinger skal ikke begrenses til det som blir betegnet som diakoni. Og på samme tid kan det også være at noe som blir betegnet som diakoni, ikke er det.¹²²

Det er interessant at Nordstokke advarer mot en ubalanse i de to aksene, at enten teori eller praksis risikerer å få for mye vekt, eller at enten teologi eller sosialvitenskapene risikerer å få en normativt overstyrende posisjon.¹²³ I en seinere tekst undersøker Nordstokke de fire oldkirkelige kjennetegnene (*notae ecclesiae*, avledet fra Den nikenske trosbekjennelsen: én hellig, allmenn og apostolisk kirke), og spørsmålet hans er «hvordan en refleksjon over *notae ecclesiae* kan informere og inspirere forståelsen av ei diakonal kirke». ¹²⁴ I dogmatisk henseende forblir de fire oldkirkelige kjennetegnene «stadige

¹²¹ Nordstokke, *Liberating Diakonia*, 37.

¹²² Jf. Nordstokke, *Liberating Diakonia*, 35–38; Nordstokke, «The Study of Diakonia», 181; Nordstokke, «Diakonia as Mark of the Church», 30.

¹²³ Jf. Nordstokke, *Liberating Diakonia*, 38.

¹²⁴ Nordstokke, «Diakonia as Mark of the Church», 28.

påminnelser om hva kirka av Guds nåde er gitt til å være, og samtidig kalt til å legemliggjøre».¹²⁵ Hvordan ser legemliggjøringa ut, hvordan kan den tolkes, og hvordan kan den bidra til sjølkritikk? Diakoni bidrar til kirkas enhet, og diakonien, som en *go-between*-tjeneste, som mekling, bud-bæring, vil ifølge Nordstokke «utvikle et system for inkluderende praksis».¹²⁶ Dette har konsekvenser for hvordan en forstår urettferdighet og vold, for det er ikke bare sosialpolitiske spørsmål, «de har ei dyp åndelig og teologisk betydning».¹²⁷ Diakoni er i Martin Luthers forståelse noe som leves som et kall midt i livet, men som samtidig sikter mot det hellige. For Nordstokke betyr det at det vi gjør i hverdagen, «er muligheter til å svare på kallet til hellighet og til å helliggjøre [visse] områder av menneskelivet».¹²⁸ I sum innebærer dette at de oldkirkelige kjennetegnene hjelper oss «til å forstå at gaven det er å tilhøre Jesu kropp innebærer et kall til å leve i samsvar med [...] dette».¹²⁹ Spørsmålet er om Nordstokke med denne sterke vektlegginga av *notae ecclesiae* som dogmatisk utgangspunkt og som normative kjennetegn på diakonien, i større grad har valgt side enn han vil innrømme sjøl. Står ikke her teori over praksis og teologien over sosialvitenskapene – i motsetning det han sjøl har foreslått?

Nordstokkes modell har helt klart sine sterke sider, og **mitt resymé**, som både vil være kritisk og anerkjennende, lyder som følger: Nordstokke lykkes på en produktiv måte i å revidere synet på det bibelske materialet, å sette spørsmålstegn ved den antatte og ubrutte kontinuiteten mellom det bibelske materialet og situasjonen vår i dag. Han gir en begrunnelse for en diakonal *go-between*, for mekling, for en bevegelse mellom to områder (Collins), og det å dra inn frigjøringsteologiske motiver åpner for flere viktige og også nye perspektiver på for eksempel makt- og undertrykkingsstrukturer. Samtidig legger han en distinkt og normativ kirkeforståelse til grunn som er tydelig prega av å ha en sendelse og et oppdrag (*missio*), og som har en inkluderende karakter. Med dette blir kirkeforståelsen innover-vendt, det er *i kirka* det avgjørende skjer, det er *fra kirka* det avgjørende utgår. Det fører i første omgang til at den latinamerikanske frigjøringsteologiens «preferential option for the poor» for raskt blir knytta til et eksplisitt kristent nærvær og en kristen praksis. Det bringer med seg at idéen om en *go-between* står i fare for å bli tenkt inn mellom kirke og samfunnet/verden. Det er ikke mellom forskjellige marginaliserte kontekster diakonale praksiser beveger seg fram og tilbake; de kommer fra kirka og peker tilbake, vil bevege andre, de marginaliserte inn i kirka. For det tredje resulterer det i at det er kirka (og teologien) som fyller de to aksenes midtpunkt: bedømminga blir «theory of diakonia». På denne måten blir diakonien håndterbar, nærmest et (kirkelig) verktøy, og diakonivitenskapen er etablert som *handlingsvitenskap*.

Min tese er at det er kombinasjonen av nye og fornyende impulser på den ene sida, og håndterbarhet på den andre sida som har ført til at Nordstokkes modell preger både *Plan for diakoni* og *Bærekraftsboka*. De tre fasene «se–bedømme–handle» er både troverdige og tilgjengelige. Invitasjonen til å forstå diakoni som en handlingsvitenskap støtter opp under sjølbildet av ei aktiv, sjølsikker, teologisk definert og profilert, myndiggjørende kirke i samfunnet.¹³⁰

¹²⁵ Nordstokke, «Diakonia as Mark of the Church», 29.

¹²⁶ Nordstokke, «Diakonia as Mark of the Church», 30.

¹²⁷ Nordstokke, «Diakonia as Mark of the Church», 32.

¹²⁸ Nordstokke, «Diakonia as Mark of the Church», 34.

¹²⁹ Nordstokke, «Diakonia as Mark of the Church», 39.

¹³⁰ Jf. Almås og Skaland, *Bærekraftsboka*, 7; KR 39/2020, *Revidert Plan for diakoni*, 9.

2.4.2 Heterotopisk diakoni (Trygve Wyller)

Trygve Wyller¹³¹ bygger i sin diakoniforståelse på Michel Foucaults begrep «heterotopia», som handler om det fremmede rommet og dets analytiske kraft: «Ved å kjenne kulturens fremmede rom, kjenner man det som ekskluderer, men også det kritiske perspektivet som eksklusjonen fører til.»¹³² Nerven i dette, sier Wyller, er truffet når det fremmede, det andre rommet, ikke er det atskilte, utilgjengelige rommet, men stadig forblir det kritiske og det kritiserende, det truende, det overskridende rommet:

Det kreative ved tanken om heterotopia er jo at det er fra det andre rommet det velfungerende, normale rom [...] møtes med et borende kritisk blikk. [...] Det andre rommet kan gå over grensen, komme tilbake og i alle fall spille den normale diskursen slik at den nesten bryter sammen.¹³³

Bakgrunnen for Wyller er diskusjonene om diakoni i Det lutherske verdensforbund på begynnelsen av 2000-tallet, hvor målformuleringa var en profetisk diakoni. Ifølge Wyller «dreier [profetisk diakoni] seg om å iverksette et mandat om kritisk tale på vegne av de utstøtte og av ofrene, en kritikk av de systemer som skaper urettferdighet».¹³⁴ Det springende punktet er *på vegne av*. Med dette er det kirka som blir subjektet, det er kirkas rom som er det førende, mens en heterotopisk informert diakoni vil «gjøre de fremmede rommene til diakoniens sentrum, ikke de kjente rommene».¹³⁵

Wyller ser at «den nye profetiske diakonien [settes] opp som en skarp motsetning og kontrast til den tradisjonelle karitative diakonien».¹³⁶ Påstanden er at «den karitative diakonien tier om den strukturelle urettferdigheten».¹³⁷ Men så lenge fokuset er «først og fremst på kirkene og forventningene om at de handler mer profetisk»,¹³⁸ er det for Wyller «minst like sannsynlig at den profetiske diakonien [...] vil være konserverende i ekklesiologisk forstand fordi den tradisjonelle ekklesiologiens sontring mellom innenfor og utenfor ikke adresseres på noen måte».¹³⁹ Det og de som er utafor kirka, som det handles på vegne av, er her de som skal inkluderes. Dette fører til at forholdet mellom innafor og utafor sementeres.

Det er her Wyller tar opp Det lutherske verdensforbunds tankegang om *go-between*. Denne tankegangen gir bare mening på bakgrunn av at det tenkes to atskilte rom; noen er der ute, og kirka – eller diakonen som kirkas representant – skal nå ut til dem. Heterotopi må tenkes annerledes, argumenterer Wyller, og han mener det gjelder å ha to tanker i hodet samtidig. Heterotopi er et annet rom, men det er ikke slik at det med dette er et enten-eller, enten her eller der, enten inne eller ute. Det skyldes at heterotopiens andre rom er overskridelse, det er ikke statisk, det kontrasterer det rommet som var først, «og på den måten bidrar [det] til å igangsette endringsprosesser. [...] det er hos Den andre, i heterotopien at endring blir til. Det overskridende skjer der, ikke hos dem som handler på vegne av noen».¹⁴⁰ – Og ikke når noen beveger seg på vegne av andre fra det ene stedet, fra det ene rommet, fra det ene området til det andre:

¹³¹ Trygve Wyller, professor emeritus, Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo.

¹³² Wyller, «Heterotopisk diakoni», 274.

¹³³ Wyller, «Heterotopisk diakoni», 274.

¹³⁴ Wyller, «Heterotopisk diakoni», 275.

¹³⁵ Wyller, «Heterotopisk diakoni», 275.

¹³⁶ Wyller, «Heterotopisk diakoni», 279.

¹³⁷ Wyller, «Heterotopisk diakoni», 279. Jf. avsnitt 2.4.1.

¹³⁸ Wyller, «Heterotopisk diakoni», 280.

¹³⁹ Wyller, «Heterotopisk diakoni», 280.

¹⁴⁰ Wyller, «Heterotopisk diakoni», 281.

Overskridende blir diakonien når det heterotopiske rommet blir sentrum. Å fremstille diakonien som profetisk fordi den på vegne av de fattige bringer deres liv frem på alteret, er ikke i seg selv tilstrekkelig. For å bli sant heterotopisk kan de fattige ikke representeres av noen andre enn seg selv i den kristne gudstjenesten. Et diakonalt ansvar blir da å legge til rette for gudstjenester der dette skjer.¹⁴¹

Det som ifølge Wyller går til spille i Det lutherske verdensforbunds kritikk av en karitativ, kallsbasert diakoni, er at «det er den fremmede som kaller, og at dette er det signifikante i den etiske situasjon».¹⁴² Baksida av dette er at det gjøres noe på vegne av andre, og samtidig blir disse andre *gjort* noe for. Teologisk er spørsmålet om subjektene det avgjørende spørsmålet. Å kritisere en diakoni som har utgangspunktet i kallet, og som setter en profetisk diakoni opp imot denne, er ikke sakssvarende for Wyller. Utfordringa er at subjektspørsmålet på denne måten altfor ofte blir avgjort *i kirka*, «den profetiske diakonien [står] permanent [...] i fare for å bli en stedfortredende diakoni som handler på de andres vegne».¹⁴³ Heller ikke styrkinga av diakonien *i kirka*, som å inkludere diakonien i det kirkelige embetet, støtter opp under en heterotopisk diakoni. For også det forankrer subjektene *i kirka*: «Å gjøre de fattige til kirkelige subjekter er summen av heterotopisk diakoni.»¹⁴⁴

Ti år seinere publiserer Wyller en tekst hvor han går videre med å undersøke heterotopi-begrepet. Sjøl om det er en tekst med et kirketeoretisk siktemål, er den interessant også med tanke på diakoniforståelser. Teksten begynner med en enkel, men avgjørende observasjon: Å snakke om heterotopi betyr ikke at det er kirka (eller: diakonien) som er dette andre, konfronterende rommet, så forførende tanken enn måtte være. Istedenfor er heterotopi «en motsatt prosess av den som gjør kirka synlig og betydningsfull. Kanskje heterotopisk ekklesiologi handler om ei kirke som oppløser seg sjøl og lar den andre bli framtrædende?»¹⁴⁵

Det empiriske materialet til Wyller er henta fra gudstjenestebesøk og kortere intervju med kongolesiske flyktninger i Pietermaritzburg i Kwazulu-Natal i Sør-Afrika. Det krevende er skjæringspunktet mellom ei kirke nedenfra og det teoretisk og teologisk informerte, det dogmatiske utgangspunktet:

En kan ikke oppdage noe som helst med mindre en er på bakken og opplever en levde virkelighet. Men en oppdager ikke (og kan ikke oppdage) de viktigste konsekvensene av den levde virkeligheten hvis en mangler dogmatisk innsikt. På den annen side, hvis en har samla mye dogmatisk innsikt, kan det hende en går glipp av den dogmatiske kjernen, fordi en ikke lar seg påvirke og prege av den levde virkeligheten – nedenfra og opp.¹⁴⁶

For å kunne arbeide med denne dialektikken benytter Wyller seg av romteoretiske tilnærminger. Det enkle utgangspunktet er en viktig og samtidig tradisjonell analyse av det menighetene gjør: De skaper trygge rom. Der hvor de kongolesiske flyktningene utsettes for rasistiske fordommer og overgrep, skaper menighetene sikkerhet. Spørsmålet er så om det fins muligheter til en dypere analyse. Muligheta til denne finner Wyller i Henri Lefebvres skjelning mellom tre forskjellige aspekt av rom («space»). Det første rommet er det som iakttas og oppfattes, det som kan beskrives («perceived

¹⁴¹ Wyller, «Heterotopisk diakoni», 281.

¹⁴² Wyller, «Heterotopisk diakoni», 282.

¹⁴³ Wyller, «Heterotopisk diakoni», 282.

¹⁴⁴ Wyller, «Heterotopisk diakoni», 286. Jf. Wyller, «Heterotopisk diakoni», 282–284.

¹⁴⁵ Wyller, «Heterotopic Ecclesiology», 43–44.

¹⁴⁶ Wyller, «Heterotopic Ecclesiology», 48.

space»). Det andre rommet er det som beskrives mer abstrakt, for eksempel gjennom å lage et kart. Det bærer noe av overblikk og objektivitet i seg («conceived space»). Det tredje rommet «er det Lefebvre kaller levd rom [«lived space»], ei blanding av livsverden og hverdagserfaringer. Disse erfaringene kan ikke beskrives på en 'objektiv' måte, og krever tilstedeværelse i hverdagen som forskes på».¹⁴⁷ Dersom du analyserer om menigheter skaper trygge rom, da er det en analyse av det andre rommet. Da kan du referere de intervjuet prestene, du kan lokalisere menighetene, og du kan beskrive byene. En analyse som sikter mot det tredje rommet, må ta andre hensyn:

Én ting er hvordan tjenestene skaper rom for de andre, men en annen ting er de kroppsliggjorte praksisene som finner sted på gatene og i gudstjenestene. Disse praksisene er vanskelige å få tak i. En må leve i nærheten av dem og særlig fokusere på koblinger, relasjoner, kroppslig bevissthet og persepsjon, ikke-verbalt språk, etikk og moral og estetikk, bare for å nevne noen av de viktige perspektivene.¹⁴⁸

I menighetene er det særlig sangen og musikken som er denne legemliggjorte praksisen. Det er ikke innholdet i sangene som nødvendigvis teller mest. Kropper beveger seg i takt, folk begynner å smile: «Vi ser legemliggjorte, maktesløse migranter agerer som legemliggjorte, mektige aktører.»¹⁴⁹ Det er her flyktningene blir synlig som subjekter. Det skjer noe, og Wyller ser ikke lenger utelukkende ei tradisjonell menighet i et kirkerom – som kanskje det andre rommets perspektivet hadde gitt. Med det tredje rommets perspektiv trer de kirkelige strukturene tilbake, de er ikke lenger styrende. Sjøl om det fins en prest der, så er det ikke prestens blikk som er det avgjørende, det styrende og definerende. Men dette er umulig å oppdage uten å være teologisk informert, hevder Wyller. Han observerer noe liknende i gatene i Pietermaritzburg, hvor migranter lever sine egne liv, hvor de opplever og skaper tilhørighet. Kommer du som turist, som ukjent i byen, vil du neppe oppdage at de som selger godteri og andre småvarer, er migranter. Men de lever i stadig frykt for å bli oppdaga eller jaga bort og gjør likevel krav på sin plass, sitt sted i byen: «Dette er ikke nødvendigvis et kirkerom, men et klart og tydelig sosialt rom der flyktningene sjøl er det primære subjektet – ikke pastoren, og særlig ikke menigheta eller kirka.»¹⁵⁰ Det som er avgjørende her, teologisk og diakonalt, er ikke om det er innafor eller utafor ei kirke. Men at mennesker er subjekter. Dette er det tredje rommets perspektiv, ifølge Wyller. Den fremmede kaller, den fremmedes rom, det fremmede rommet kaller – og det er ikke kirka som er målet, men menneskenes frihet, som kan tre fram der kirka trer tilbake:¹⁵¹

Det paradoksale er at den forsvinnende kirka kan være startpunktet for den dogmatisk viktige ekklesiologien: De siste skal bli de første, jeg skal avta, han skal vokse osv. Det mest radikale ved dette er at den heterotopiske ekklesiologien formes gjennom helt sekulære sosiale praksiser [...].¹⁵²

Kort oppsummert: Wyller leverer et tydelig alternativ til Kjell Nordstokkes og Den lutherske verdensforbunds diakoniforståelse.¹⁵³ Også Wyller profilerer en diakoni som er opptatt av subjektet, av den andre, men han begynner et annet sted, et sted som ikke er i kirka. Målsettinga er at den andre ikke skal handles *på vegne av*. Istedenfor er det møtet med den andre som er det avgjørende. Dette

¹⁴⁷ Wyller, «Heterotopic Ecclesiology», 51.

¹⁴⁸ Wyller, «Heterotopic Ecclesiology», 51.

¹⁴⁹ Wyller, «Heterotopic Ecclesiology», 52.

¹⁵⁰ Wyller, «Heterotopic Ecclesiology», 52.

¹⁵¹ Jf. Wyller, «Heterotopic Ecclesiology», 53–54.

¹⁵² Wyller, «Heterotopic Ecclesiology», 56.

¹⁵³ Jf. avsnitt 2.4.1.

møtet er det avgjørende skjæringspunktet mellom nedenfra og ovenfra, mellom noe fremmed og det som teologien har å komme med. Så langt jeg kan se, drøfter Wyller forholdet mellom subjekt og objekt gjennom to skritt. For det første gjennom ei revitalisering av den lutherske kallstanken, som har sitt utgangspunkt hos den andre. For det andre foretar Wyller en romteoretisk utvidelse av denne. Foucaults heterotopi tilrettelegges gjennom Lefebvres romteori. Ved å ta utgangspunkt i de involverte subjektene kan det lykkes å se heterotope kirkelige rom og samtidig være inspirert av teologi.

Min tese er at Wyller med dette leverer ei grunnleggende forskjellig tilnærming til diakonien. Diakoni er – med det uttalte utgangspunktet i de involverte subjektene – ikke lenger *handlingsvitenskap* (Nordstokke), men en *persepsjonsvitenskap*. Diakonien er ikke først og fremst opptatt av å handle, men av å observere, iaktta, oppleve og å be-gripe.

2.4.3 Diakoni som brobyggende gjestfrihet (Marianne Rodriguez Nygaard)

Marianne Rodriguez Nygaard¹⁵⁴ har lagt fram en artikkelbasert empirisk avhandling som retter søkelyset mot helt grunnleggende spørsmål, nemlig «hva diakonene *gjør*»,¹⁵⁵ og «hvordan diakonene finner løsninger og skaper ny kunnskap i sitt daglige arbeid». ¹⁵⁶ For denne undersøkelsen, som er opptatt av hvordan innovasjon, samskaping, bærekraftsmåla og tilknytning til den lokale konteksten omsettes i praksis i prosjekt som har fått støtte fra Kirkerådet, er dette ei interessant tilnærming, sjøl om Nygaard ikke eksplisitt er opptatt av disse begrepa. Er det mulig å identifisere aspekt i Nygaards arbeid som støtter opp under eller fremmer fenomen som innovasjon og samskaping? Er det noen indikasjoner på bestemte handlingsmønstre eller teoretiske tilrettelegginger hos Nygaard som kan tolkes i denne retninga?

Framstillinga og analysen min av Nygaards avhandling tar utgangspunkt i avhandlingas tredje artikkel. Der er Nygaard opptatt av «hva slags kunnskapsressurser diakonene bruker i samspillet med deltakerne». ¹⁵⁷ Med de ovennevnte begrepa «innovasjon» og «samskaping» som var førende i utlysningene av innovasjonsmidlene, i bakhodet, er analysen av interaksjonene mellom diakon og deltaker interessant.

Utgangspunktet for Nygaard er «at det er nødvendig å utvide den analytiske enheta fra det individuelle sinnet til interaksjoner mellom aktørene, med fokus på ressurser, dvs. verktøy som brukes i rommet mellom aktørene». ¹⁵⁸ To viktige stikkord er dermed nevnt, det ene er «verktøy» («tools»), det andre er «rom» («space»). Disse to blir videre forklart og utforska med bakgrunn i tre konkrete situasjoner hvor Nygaard var deltakende observatør. Hun har fulgt diakon David på et husbesøk, har observert

¹⁵⁴ Marianne Rodriguez Nygaard, førsteamanuensis, Fakultet for teologi og samfunnsvitenskap, VID vitenskapelige høyskole.

¹⁵⁵ Nygaard, *Caring to know*, 1.

¹⁵⁶ Nygaard, *Caring to know*, 1.

¹⁵⁷ Nygaard, *Caring to know*, 44. Det engelske «participant» er konsekvent oversett med «deltaker».

¹⁵⁸ Nygaard, «Modes of Deacon's Professional Knowledge», 179.

diakon William da han leda ei bibelgruppe i forbindelse med et norskkurs for utlendinger, og hun har vært til stede under en samtale som diakon Katie hadde med ei rumensk dame.¹⁵⁹

Nygaards analyse følger strukturen til fortellinga fra Davids husbesøk hos Arne. Først inviterer David Arne til ei julaftenfeiring i kirka og til ei bibelgruppe. David leder ei nattverdsfeiring og gir så et sjølskrevet dikt til Arne. Arne svarer med også å vise fram sjølskrevne dikt.¹⁶⁰

Nygaard tolker dette som bruk av *verktøy*. Invitasjonen til julaftenfeiringa og til bibelgruppa bruker *språk* som verktøy og balanserer mellom både a) anerkjennelse og utfordring, idet David besøker Arne og utfordrer til et besøk i menigheta, b) det som er, og det som kunne ha vært, idet David peker på nye og andre muligheter, og c) periferi og nærhet, dette med tanke på Arnes mulige deltakelse i menighetens fellesskap.¹⁶¹

Også nattverdselementene tolkes av Nygaard som *verktøy*. Det å sette nattverdselementene på bordet blir tolket som a) anerkjennelse av nå-situasjonen, b) nærhet til kirkelig tradisjon i denne nå-situasjonen som Arne sjøl kan definere, og c) som ei ny mulighet – og det er her stikkordet «rom» kommer inn: «Kombinasjonen av nattverd og det 'røffe' livet skaper et hybrid rom. I hybriditeten blir bestanddeler fra ulike kontekster kombinert til noe nytt og ukjent.»¹⁶²

Diktene som deles, forstås også som verktøy av Nygaard. Diktene anerkjenner det som er, og det som har vært. Gjennom utveksling av dikt kan de involverte se nye muligheter. Det å utveksle dikt gir enda en gang mulighet til en invitasjon til menigheta.¹⁶³

Nygaard finner med dette fram til tre konkrete måter som disse *hybride verktøyene* blir brukt på. Disse preges av bevegelser mellom forskjellige rom (for eksempel menighet, husbesøkets rom) og kombinasjoner av a) å «*anerkjenne og utfordre/utvide mulighetene*»¹⁶⁴, b) «legge til rette for 'å være' og for 'å bli'»¹⁶⁵ og c) «'nærhet' og 'periferi'».¹⁶⁶ Bruken av verktøyene er motivert «av en søken etter deltakernes opplevelse av vel-være eller 'å bli bra' og en forståelse av mennesker som relasjonelle vesener».¹⁶⁷ Bruken av disse tre verktøyene skaper «et 'rom av muligheter'».¹⁶⁸ Disse *mulighetsromma* er skjøre og avhengig av diakonenes kunnskap både når det gjelder sosialvitenskapene og teologien: «De empiriske funnene bekrefter at diakonene har en rolle som 'go-between' mellom komplekse situasjoner.»¹⁶⁹

¹⁵⁹ Jf. Nygaard, «Modes of Deacon's Professional Knowledge», 185–186, 196.

¹⁶⁰ Jf. Nygaard, «Modes of Deacon's Professional Knowledge», 185–186. Siden skildringa av de andre to situasjonene følger etter analysen og ikke tilføyer nye elementer til denne, blir disse ikke referert her. Jf. Nygaard, «Modes of Deacon's Professional Knowledge», 196–197.

¹⁶¹ Jf. Nygaard, «Modes of Deacon's Professional Knowledge», 187–190.

¹⁶² Nygaard, «Modes of Deacon's Professional Knowledge», 191; jf. Nygaard, «Modes of Deacon's Professional Knowledge», 187–190.

¹⁶³ Jf. Nygaard, «Modes of Deacon's Professional Knowledge», 192–193.

¹⁶⁴ Nygaard, «Modes of Deacon's Professional Knowledge», 193.

¹⁶⁵ Nygaard, «Modes of Deacon's Professional Knowledge», 193.

¹⁶⁶ Nygaard, «Modes of Deacon's Professional Knowledge», 193.

¹⁶⁷ Nygaard, «Modes of Deacon's Professional Knowledge», 194.

¹⁶⁸ Nygaard, «Modes of Deacon's Professional Knowledge», 194.

¹⁶⁹ Nygaard, «Modes of Deacon's Professional Knowledge», 197.

I avhandlinga presenterer Nygaard Kjell Nordstokkes teoretiske tilrettelegging av diakonivitenskapen. Et kjennetegn er ifølge henne at Nordstokke holder sammen to akser, en praksis–teori-akse og en akse mellom teologisk og empirisk kunnskap, og at diakonivitenskapens «distinkte identitet er at de to aksene holdes sammen».¹⁷⁰ Videre løfter hun, som Nordstokke, fram at kompleksiteten til denne diakonale praksisen krever at diakonivitenskapen arbeider interdisiplinært.¹⁷¹ Endelig vil Nygaard reflektere at «den diakonale tradisjonen har hovedsakelig blitt behandla som en teologisk disiplin og i stor grad ut fra et teologisk-normativt eller systematisk-teologisk perspektiv».¹⁷² Dessuten gjør Nygaard oppmerksom på at det har vært forskyvninger med tanke på hvordan *omsorg* forstås, «fra paternalistisk veldedighet til autonomiorientert omsorgshjelp og myndiggjøring».¹⁷³ Her nevner Nygaard Nordstokkes fornya teoretiske vektlegging av «en ny rolle som aktør, en ny autoritet, et nytt språk, en ny logikk og en ny metode»¹⁷⁴ innafor diakonivitenskapen. Den siste modellen Nygaard presenterer, er Trygve Wyllers modell av en *heterotopisk diakoni*, en modell hun mener «diskuterer annerledeshet i forhold til diakonalt arbeid og vektlegger den andres posisjon».¹⁷⁵

Det er disse to diakoni-modellene, framlagt av Nordstokke og Wyller, som Nygaard kommer tilbake til i drøftingsdelen. Nygaard diskuterer funn på tvers av avhandlingas tre artikler. Diakonene hun har observert, bruker hybride verktøy fra forskjellige kontekster, og bruken «framtrer som en søken etter det som er meningsfullt for den andre, deltakerens oppfatning av vel-være og ei bevissthet om Guds kjærlighet».¹⁷⁶ Poenget er at i dette vil «ulike virkeligheter *forbindes med ei bru*».¹⁷⁷ (Nygaard 2015, 78). Overordna blir diakonens omsorgsarbeid forstått og videre tolka i lys av de tre måtene å bruke de hybride verktøyene på som er nevnt ovafor: anerkjenne og utfordre, legge til rette for å være/bli, og nærhet–periferi. Diakonens oppgave er å formidle mellom disse aspekta, balansere dem.

Skal diakonene både anerkjenne og utfordre og utvide mulighetene, er det viktig å se at diakonene heller «enn hjelpere [...] ønska å se på seg sjøl som tilretteleggere, inspiratorer og muliggjørere».¹⁷⁸ Dette tolker hun som uttrykk for Nordstokkes «nye aktører». Diakonene forfølger en «overordna interaktiv søken etter ei rolle for deltakerne som innflytelsesrike aktører i sine egne liv».¹⁷⁹ På den måten forfølger Nygaard Nordstokkes idé om en «ny autoritet», som ligger i solidariteten med de marginaliserte, men her ikke høylytt eller fordømmende, men i det stille. Slik bidrar diakonene til en annen fornyelse av diakoniforståelsen, hevder Nygaard, siden de – som Nordstokke – vil fremme «ei bevissthet om behov og vektlegging av evner, ferdigheter og ressurser».¹⁸⁰

Med tanke på at diakonene har som mål å legge til rette for «å være» og for «å bli», framhever Nygaard tidsaspektet. Hun poengterer det relasjonelle, men vil utvide Nordstokkes modell. Det trengs også «ny

¹⁷⁰ Nygaard, *Caring to know*, 21. Jf. avsnitt 2.4.1.

¹⁷¹ Jf. Nygaard, *Caring to know*, 21.

¹⁷² Nygaard, *Caring to know*, 21.

¹⁷³ Nygaard, *Caring to know*, 21. «Empowerment» er her oversatt med «myndiggjøring».

¹⁷⁴ Nygaard, *Caring to know*, 23.

¹⁷⁵ Nygaard, *Caring to know*, 24; jf. avsnitt 2.4.2.

¹⁷⁶ Nygaard, *Caring to know*, 77.

¹⁷⁷ Nygaard, *Caring to know*, 78.

¹⁷⁸ Nygaard, *Caring to know*, 81.

¹⁷⁹ Nygaard, *Caring to know*, 82.

¹⁸⁰ Nygaard, *Caring to know*, 83.

tid» som en videre dimensjon ved en fornyet diakoniforståelse. For Nygaard understreker det «at mennesker aldri er statiske individer, men at vi alltid befinner oss i en utviklingsprosess».¹⁸¹

Det er i forbindelse med spenninga mellom nærhet og periferi at Wyllers modell drøftes. Nygaard konstaterer at diakonene «utøver en heterotopisk diakoni og har som mål å prioritere det ukjente rommet framfor det 'normale' rommet».¹⁸² Samtidig holder hun fast ved at «sosial inkludering avhenger også av den gjensidige evnen til å tilpasse sin atferd i grupper».¹⁸³ Det er viktig, mener hun, fordi de empiriske funnene viser at «diakonene i min studie hadde mange oppgaver innafor både det første og de andre romma, slik at det andre rommet ikke alltid er i sentrum. [...] Diakonene befinner seg mellom de kjente og ukjente romma».¹⁸⁴ Derfor konkluderer Nygaard med å støtte Nordstokkes formulering om en ny metode. Diakonens oppgave er ifølge Nygaard inkludering. Hun argumenterer for at Wyllers modell ikke tar høyde for at «diakonier ikke bare kan prioritere det andre rommet; de må samhandle i det mellomliggende mellom mange rom».¹⁸⁵

Videre er mulighetsromma kjennetegna av fem karakteristikk:

Diakonene 1) la til rette for både *individuelle interaksjoner og fellesskap*, 2) åpna muligheter, men risikerte å begrense mulighetene, 3) blei grense-overskridere som opplevde både *manglende kontinuitet og likhet* i sine interaksjoner med deltakerne, 4) la til rette for *hybride rom* og 5) utviste *gjestfrihet*.¹⁸⁶

I en artikkel basert på prøveforelesninga si tar Nygaard opp idéen om *interaksjon*, som hun beskriver som «en analytisk enhet som legger vekt på utvekslingene mellom *ulike aktører* [...]. Kjerneelementene [...] er (1) subjektet (diakonene), (2) de medierende ressursene som brukes mellom mennesker, og (3) objektet, som kan representere formålet med interaksjonene».¹⁸⁷ Interaksjonen sikrer en forbindelse mellom *Ordet* og *handling* og utvider den da gjeldende *Plan for diakonis* diakonidefinisjon. Diakoni, foreslår Nygaard, «is the Gospel in *interactions*»,¹⁸⁸ ikke «the Gospel in *action*».¹⁸⁹ For Nygaard er dette en måte å rykke periferien inn i sentrum. En interaksjon med «randsonene fordrer en annen analytisk enhet enn det som er mulig med dikotomien med ordet som sentrum og handlingene som periferi».¹⁹⁰ Med inspirasjon fra latinamerikansk frigjøringssteologi (Gustavo Gutiérrez) skriver hun at «den kristne troa handler om å følge Jesus, 'leve ut Guds rikes verdier og skape fellesskap som forvandles av kjærligheta til Gud og andre'. [...] Det betyr også at mennesker har mulighet til å bli mer lik Jesus gjennom Hans frelse».¹⁹¹ Med dette er det ikke lenger «så lett å se på randsonene som noe utafor kirka».¹⁹² Et eksempel hun viser til, er Davids hjemmebesøk hos Arne. Hun understreker at også nattverden kan brukes som interaksjon. Slik blir kirka «ei kirke [prega] av interaksjoner. Men evangeliet

¹⁸¹ Nygaard, *Caring to know*, 83.

¹⁸² Nygaard, *Caring to know*, 86.

¹⁸³ Nygaard, *Caring to know*, 86.

¹⁸⁴ Nygaard, *Caring to know*, 86.

¹⁸⁵ Nygaard, *Caring to know*, 86.

¹⁸⁶ Nygaard, *Caring to know*, 87.

¹⁸⁷ Nygaard, «Reflective Practice», 175.

¹⁸⁸ Nygaard, «Reflective Practice», 176.

¹⁸⁹ The Church of Norway, *Church of Norway plan for diakonia*, 5. Nygaard legger i sin engelske tekst den engelske versjonen av *Plan for diakoni* til grunn, og da fungerer ordspillet hennes bedre: Ikke diakoni som evangeliet i *action*, men diakoni som evangeliet i *interactions*. På norsk blir det da at diakoni ikke er evangeliet i *handling*, men i *interaksjoner*.

¹⁹⁰ Nygaard, «Reflective Practice», 177.

¹⁹¹ Nygaard, «Reflective Practice», 178.

¹⁹² Nygaard, «Reflective Practice», 178.

som interaksjon er krevende, fordi kirka *til stadighet vil bli forstyrret* av nye og komplekse utfordringer». ¹⁹³

Oppsummerende kommentarer: Nygaards forståelse av hybriditet henger sammen med hvordan hun forstår diakonens plassering *imellom*. Dette har også likheter med innovasjonsbegrepet som vi har sett på tidligere. Det skjer noe, noe blir til, noe som ikke har vært der, det skjer brudd i de hverdagslige praksisene, der hvor det innlærte, det kjente ikke lenger ser ut til å strekke til og utfordres i situasjonen. Den konkrete diakonale praksisen forandres, men uten at det er opplagt hvilke faktorer som fører til ei positivt forstått verdiøkning. David inviterer Arne flere ganger til julaftenfeiringa, men Arne kommer ikke. Med Kristin S. Grønli kunne det sies at Nygaard ikke legger lokk på mulige konflikter eller utfordringer, hun legger vekt på en åpnende kultur og nye perspektiver, samtidig som kontinuiteten og diakoners/diakoniens særpreg ivaretas. I så måte kunne Nygaards tilrettelegginger også tolkes i retning av samskaping. Hun er opptatt av forandringer i omsorgsbegrepet, av aktørenes muligheter og deres egne ressurser. Diakoni er interaksjoner. Samtidig er den sterke (subjekt)rollen til diakonene understreka flere ganger. Med Rolf Rønning kan en derfor spørre om Nygaard forfekter *empowerment* som myndiggjøring, ¹⁹⁴ noe som er helt på linje med *Plan for diakoni* og Lars Ueland Kobros veileder. Det som tyder på det, er nettopp Nygaards betoning av velkjente konsepter som å *bygge broer*, *inkludering* og *gjestfrihet*. Dette ser ut til å stå i veien for en dypere diskusjon med Wyllers modell av en heterotopisk diakoni. Romkonstruksjonen – og diakoni- og hybriditetskonstruksjonen – hos Nygaard skjer *ikke i* interaksjon. Interaksjonen skjer i et rom, et rom som diakonene styrer over. ¹⁹⁵

Nygaard bruker et rekonstruert bilde for å understreke det hybride:

Figur 3 Et rekonstruert bilde av nattverden under diakon Arnes husbesøk

Kilde: Nygaard, «Modes of Deacon's Professional Knowledge», 186.

¹⁹³ Nygaard, «Reflective Practice», 181–182.

¹⁹⁴ Jf. fotnote 173.

¹⁹⁵ Jf. Nygaard, «Modes of Deacon's Professional Knowledge», 186, 191, 197; Nygaard, *Caring to know*, 21, 77–679, 81–83, 87, 90, 93–94; Nygaard, «Reflective Practice», 176; Ørstavik og Isaksen, «innovasjon»; Rønning, *Innovasjon*, 22–23, 31; Grønli, «Sju råd», 4–6; KR 39/2020, *Revidert Plan for diakoni*, 9; Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 17.

Spørsmål som melder seg, er: Er det som vises på fotografiet, ei anskueliggjøring av det hybride rommet? Eller har diakon Arne skapt et rom på bordet som er fylt med hans og kirkas velkjente ting, og som er uberørt av det andre? Nattverdselementene er det sentrale, atskilt fra det andre, i et eget rom. Er da det tente lyset uttrykk for kirkas profetiske røst inn i verden, som kaller til nattverden, fra det ene rommet på bordet til det andre rommet? Er lyset nærmest et symbol for diakonens budbringende, meklende, inviterende posisjon, et øyeblikksbilde av bevegelsen imellom?¹⁹⁶

Nygaard vektlegger diakonenes grenseoverskridelser, deres mellom-posisjon. Samtidig er det diakonene som definerer *hybriditet*. Det er diakonene som er både ansvarlige og garantister for *gjestfrihet*: «De hybride verktøyene, de tre bruksmåtene og mulighetsromma henger sammen og er i konstant bevegelse fram og tilbake, i en søken etter deltakernes vel-være eller å-bli-bra.»¹⁹⁷

Dette forsterkes av at Nygaard observerer og analyserer enkelte diakoners praksis, det er deres romkonstruksjoner som blir styrende og blir stående. I Arnes tilfelle forblir menigheta en størrelse i bakgrunnen som det inviteres inn i, og Arne avgjør hvor det hybride rommet i forhold til menigheta ligger. At David, som ikke kommer til julaftenfeiringa, kanskje er den som definerer et hybrid rom for seg, er ikke innafor Nygaards synsfelt. På nesten lik måte forblir menigheta en kontrasterende bakgrunn når diakon Katie må forhandle med menigheta om invitasjonen av ei rumensk dame.¹⁹⁸

Disse kritiske innvendingene skal ikke skygge for Nygaards viktige impulser, som retter oppmerksomheta mot betydninga av a) diakoni som interaksjoner, b) subjektenes opplevde plassering i det jeg her vil kalle for *imellom*, og c) subjektenes organisatoriske ramme. Dette skal jeg huske på i det følgende.

2.4.4 Samskaping som prosessuell og felles merverdi (Ingunn Lyngset Holme)

I masteroppgava si – som blei til i ramma av forskningsprosjektet «Ideelle velferdsorganisasjoners særtrekk, merverdi og impact» ved VID vitenskapelige høgskole – undersøker Ingunn Lyngset Holme hvordan den diakonale organisasjonen hun leder, samskaper med kommunale aktører i en middels stor by. Hun «ønsker å få innsikt i kommunale lederes forståelse av ideelle organisasjoners merverdi i velferdssamfunnet og deres oppfatning av samarbeidet mellom offentlig og ideell sektor».¹⁹⁹ Derfor er hun opptatt av hvordan «ledere i kommunen [beskriver organisasjonens] varige, distinkte og sentrale trekk»,²⁰⁰ hva som «kjenner seg samarbeidet»,²⁰¹ og hvilke «verdier [organisasjonen tilføyer] utover det offentlige tjenester kan tilby».²⁰²

¹⁹⁶ Det er viktig å understreke at poenget ikke er å gjøre ei evaluering av diakon Arne. Så langt jeg kan lese ut av Nygaards beskrivelser, har han gjort det mange diakoner med gode grunner har gjort og gjør mange ganger: peke på alternativer, invitere til menighet og fellesskap. Poenget er å diskutere Nygaards tolking av dette.

¹⁹⁷ Nygaard, *Caring to know*, 91; jf. Nygaard, *Caring to know*, 89–91; Nygaard, «Modes of Deacon's Professional Knowledge», 194.

¹⁹⁸ Jf. Nygaard, «Modes of Deacon's Professional Knowledge», 185–186, 197.

¹⁹⁹ Holme, «Sterkere sammen», 1.

²⁰⁰ Holme, «Sterkere sammen», 4.

²⁰¹ Holme, «Sterkere sammen», 4.

²⁰² Holme, «Sterkere sammen», 4.

Spørsmålsstillingene tydeliggjør at organisasjonen hun undersøker, har visse særtrekk. Den hører til ideell sektor, den «opererer i mellomsjiktet mellom frivilligheten, sivilsamfunnet og offentlige hjelpetjenester». ²⁰³ Organisasjonen betegnes som diakonal, og dette forklares på ett sted i masteroppgava. Det skjer i forbindelse med organisasjonens utadretta virksomhet, hvor Holme skriver at det at den er «en diakonal organisasjon, forankret i Den norske kirke, skaper tillit for noen. Hos andre er det ikke noe automatikk i at den er tillitsskapende, men likt for alle [informantene] er at de vet hvem» ²⁰⁴ organisasjonen er. Holme viser til at organisasjonen hører til i ideell sektor, og tar eksplisitt utgangspunktet i samskapingsbegrepet når hun konkluderer med at «samskaping forutsetter [...] at samarbeid skjer på tvers av samfunnssektorer og at det er en likeverdig samarbeidsrelasjon». ²⁰⁵ Ei viktig forutsetning for at samskapinga kan lykkes, er tillit. Intensjonen er at samskaping fører til ei verdiøkning, til en merverdi, et begrep Holme foretrekker framfor «sosial verdi», for da «vektlegges organisasjonenes særegne bidrag til forskjell fra andre». ²⁰⁶

Holme har intervjuet både politiske og administrative ledere i en kommune og har gjennomført fem intervju. ²⁰⁷ Ut fra analysen av intervjuet spenner Holme opp et felt som influeres av tre faktorer: a) særtrekk ved organisasjonen, b) hvordan kommunen tilrettelegger, og c) en grunnleggende tillitsfull samarbeidsrelasjon. ²⁰⁸ Interessant nok er særtrekka som nevnes av informantene, knytta til organisasjonens faglighet og til kvaliteter som er kjent fra ideell sektor ellers, som for eksempel fleksibilitet og innovasjon. At organisasjonen er diakonal og kirkelig forankret, nevnes ikke av informantene. ²⁰⁹ Det avgjørende ser heller ut til å være den bærende tilliten. Der hvor de tre nevnte faktorene overlapper, argumenterer Holme for at det oppstår et «mellomrom», ²¹⁰ som er avhengig av tillit, en tillit som også innebærer «å ta risiko». ²¹¹ Det er «dette handlingsrommet som åpner seg og 'utvider rammen for hvordan vi kan jobbe'», ²¹² noe som definerer merverdien og samskapinga: «I denne casen er informantene helt tydelige på at det handler ikke om å definere hva som er den enkelte aktørs merverdi, men hva som skapes sammen til det beste for de man skal hjelpe.» ²¹³ Ja, det er samskapinga som er den *felles* merverdien, poengterer Holme:

Min tolkning og forståelse av det jeg har hørt fra lederne er at merverdien av å samarbeide med [...] [organisasjonen] er at det oppstår samskaping, det at en finner nye løsninger på felles utfordringer og slik når flere av målene på oppvekstfeltet. ²¹⁴

Kort oppsummering: Holme tar opp kjent forskning, og det er interessant at hun tar utgangspunkt i en konkret organisasjon og dens samskapingsrelasjoner. ²¹⁵ Det sistnevnte skjerper blikket for større, også organisatoriske og kommunale, sammenhenger. Men samtidig fører det til at de konkrete situasjonene

²⁰³ Holme, «Sterkere sammen», 5.

²⁰⁴ Holme, «Sterkere sammen», 39.

²⁰⁵ Holme, «Sterkere sammen», 11.

²⁰⁶ Holme, «Sterkere sammen», 14; jf. Holme, «Sterkere sammen», 11–14.

²⁰⁷ Jf. Holme, «Sterkere sammen», 22–23.

²⁰⁸ Jf. Holme, «Sterkere sammen», 48.

²⁰⁹ Jf. Holme, «Sterkere sammen», 49–51.

²¹⁰ Holme, «Sterkere sammen», 53.

²¹¹ Holme, «Sterkere sammen», 54.

²¹² Holme, «Sterkere sammen», 54.

²¹³ Holme, «Sterkere sammen», 59.

²¹⁴ Holme, «Sterkere sammen», 62.

²¹⁵ Jf. kapittel 2.1; kapittel 2.2.

– som Marianne Rodriguez Nygaard var opptatt av – ikke er tilgjengelige.²¹⁶ Undersøkelsene komplementerer på denne måten hverandre. Videre understreker begge, hver på sin måte, betydninga av mellomrommet, mellom-posisjonen. Også Holme tydeliggjør at mellomrommet, at det som skjer i mellomrommet – og kanskje også det som *skaper* mellomrommet – ikke er statisk. Dette ligger på et litt annet nivå enn Nygaards interaksjons- og hybridiseringsbegrep, men er sammenliknbart. For det er det som skjer mellom aktørene og mellom aktørenes egne arenaer, som er det viktige. De kommunale lederne beskriver, ifølge Holme, «merverdien som noe prosessuelt».²¹⁷ Det som overrasker (både meg og) Holme, er at merverdien fins i beskrivelsene av samskapinga og ikke er begrunna i organisasjonens (eller subjektenes) verdiforankring. Samtidig viser både den generelle henvisninga til Den norske kirke og presentasjonen av organisasjonen «som arbeider forebyggende for at barn og unge i utsatte livssituasjoner skal erfare livsmestring, bli myndiggjort og oppleve inkludering i fellesskap»,²¹⁸ en innforståthet med formuleringer i *Plan for diakoni* og Den norske kirkes strategi.²¹⁹ Holme klargjør også innledningsvis at hun deltar i samfunnsdebatten og samskapinga «som leder i en ideell og diakonal organisasjon».²²⁰ Det gjør at en kan spørre: Forblir på denne måten diakonibegrepets ideal fortsatt og kanskje uuttalt en stabil faktor? Eller er dette diakonibegrepets ideal om myndiggjøring og inkludering allerede i utgangspunktet så likt kommunens mål at samskapinga nærmest gir seg sjøl? (Som når Holme skriver at «det overordnede målet er at alle barn og unge skal oppleve et godt og inkluderende oppvekstmiljø som fremmer deres trygghet, læring, trivsel og helse».²²¹) Hvordan henger ei diakonal verdiforankring og faktisk samskappingspraksis sammen? Slike spørsmål kan sjølsagt ikke besvares og springer heller ikke ut av den faglige ramma for Holmes masteroppgave. Likevel stiller jeg dem i forbindelse med denne undersøkelsen – også med tanke på at Holme, som understreker at merverdien ikke knyttes til organisasjonens verdiforankring, gir et bidrag til en videre diskusjon av forskjellige måter å forstå diakoni på.

2.4.5 Oppsummering

Ingunn Lyngset Holme viser hvordan lokalt samarbeid og lokal samhandling kan utvikles, og hvilke overraskelser et slik engasjement kan bringe med seg. Hun konkluderer med at merverdien ligger i samskapinga. Det er samskapinga de kommunale lederne beskriver, og ikke den diakonale sjølførståelsen til Holmes organisasjon. Avgjørende for de kommunale lederne er faglighet, tid, innovasjon, fleksibilitet og tillit. Merverdien skapes gjennom samskapinga i *mellomrommet*, på grunnlag av en felles samskappingsplattform, som deles, og som ikke utelukkende eies av én av aktørene. Samskappingsplattformen peker på noe felles utafor: «Så kanskje begynte jeg ut med feil spørsmål når jeg spurte om hva som er ideell sektors merverdi? Kanskje vi heller skal spørre hvordan vi sammen kan utvikle gode velferdssamfunn?»²²² spør Holme retorisk.

En slik bruk av rom-begrepet er forskjellig fra den vi finner hos Marianne Rodriguez Nygaard. Nygaards fokus på *interaksjoner* er viktig. Hennes beskrivelser gir viktig innsyn i konkrete interaksjonssituasjoner.

²¹⁶ Jf. avsnitt 2.4.3.

²¹⁷ Holme, «Sterkere sammen», 59.

²¹⁸ Holme, «Sterkere sammen», 5; jf. Holme, «Sterkere sammen», 39, 62.

²¹⁹ Jf. KR 39/2020, *Revidert Plan for diakoni*, 6, 13; KM 22/2021, *Meir himmel på jorda. Strategi for den norske kyrkje*.

²²⁰ Holme, «Sterkere sammen», 2.

²²¹ Holme, «Sterkere sammen», 4–5.

²²² Holme, «Sterkere sammen», 63; jf. Holme, «Sterkere sammen», 49–53.

Samtidig kan det virke som om Nygaard forspiller potensialet som ligger i hennes bruk av *mulighetsromma*. Dette fordi hun knytter det eksplisitt til en gjestfrihet som vil inkludere, som vil invitere inn i kirkas fellesskap. Dermed er målet (og romma) plassert internt og definert av diakonene på innsida. Interaksjonene benytter seg av verktøy, men jeg mener hybridiseringsbegrepet blir strukket for langt. Det har sin grunn i den grunnleggende tilrettelegginga av diakonien som bygger på Kjell Nordstokkes *go-between*, på diakonien forstått som mekling, bud-bæring, og på hans fokus på handling og diakoni som ortopraksis. Nygaard understreker at diakonene beveger seg mellom de kjente og de ukjente romma. Men hvor er det *de facto* slik at diakonale interaksjoner forstyrrer? Hvor definerer den andre diakonens (og kirkas) rom og verktøy?²²³ Jeg mener at diakoni og kirke hos Nordstokke og Nygaard *går* imellom, men ikke *er* imellom.

Jeg finner Trygve Wyllers begrep om *heterotopi* interessant. Dette begrepet utfordrer, enda mer grunnleggende enn Nygaards viktige og inspirerende tenking om interaksjoner, diakonien til å bevege seg fra å være en *handlingsvitenskap* (Nordstokke) til å bli opptatt av å iaktta, observere og oppleve.

På denne måten kan nettopp de tre fasene «se–bedømme–handle» problematiseres. Utfordringa er at det å *bedømme* defineres ved at det skal lede til *handling*, til den rette handlinga. Her løper en faren for ei instrumentalisering. Det er diakonene, kirka, fellesskapet som ser og bedømmer. Og da er de andre, som allerede sitert ovafor, henvist til å være en slags kontrollinstans:

Det andre er å **bedømme**. [...] Dette er stedet for å bringe inn bibelske temaer og fortellinger slik at de kan skarpstille utfordringen vi har sett. Slik kan vi bedømme den i troens og håpets perspektiv. Det er viktig at dette skjer med et kritisk – også selvkritisk – blikk. Er det sikkert at vårt perspektiv på bibelfortellingene er det riktige? Hvordan vil fattige og undertrykte bedømme det vi har sett?²²⁴

Tar en på alvor at diakoni, med Wyller, er en *persepsjonsvitenskap*, så utfordres dette. For å tydeliggjøre oppgava og oppdraget til en diakoni som forstås på denne måten, skal jeg bruke ei formulering fra Wolf-Eckart Failing og Hans-Günter Heimbrock²²⁵ som handler om det «å utsette seg for» noe eller noen: «Den passive formuleringa ‘å utsette seg for’ samsvarer bedre med religionens gjenstand, Guds og livets utilgjengelighet, enn en aktiv tale om ‘å tilegne seg’.»²²⁶

Å utsette seg for den andre, eller den andres rom, er å utsette seg for *heterotopiens* utfordrende, manende blikk og kall. Det åpner også for muligheta til å se på en ny og annerledes måte hvorfor bærerkraftsmåla er viktige. Ikke fordi kirka alltid har ment det slik, eller alltid har forfulgt og kjempa for slike mål.²²⁷ Men fordi bærerkraftsmåla og Agenda 2030 blei utvikla av og sammen med andre, «som et politisk kompromissdokument»²²⁸ og er retta mot sekulær praksis. Som hos Holme ligger ikke merverdien i den konkrete verdiforankringa, men i felles arbeid fram mot måla. Og denne observasjonen svekker ikke Nygaards påminning om det organisatoriske rammeverkets betydning. Sjølsagt er spørsmålet om menigheta fortsatt relevant, men samspillet må være så åpent at det innebærer mer enn gjestfrihet som inkludering. Diakoni, nærmere bestemt diakoni som samskaping,

²²³ Jf. Nygaard, «Modes of Deacon's Professional Knowledge», 193–194; Nygaard, *Caring to know*, 78, 86–87; Nygaard, «Reflective Practice», 181–182; Nordstokke, *Liberating Diakonia*, 37.

²²⁴ Nordstokke, «Kristen tro og teologi som perspektiv på bærerkraftsmålene», 7; jf. kapittel 2.3.

²²⁵ Wolf-Eckart Failing (1944–2021), professor emeritus, Det evangelisk-teologiske fakultet, Goethe-Universitet Frankfurt; Hans-Günter Heimbrock, professor emeritus, Det evangelisk-teologiske fakultet, Goethe-Universitet Frankfurt.

²²⁶ Brieden, «Wahrnehmungswissenschaft», 14.

²²⁷ Jf. Almås og Skaland, *Bærerkraftsboka*, 4–5.

²²⁸ Koch et al., «Wie lassen sich die Sustainable Development Goals umsetzen», 15.

er noe annet enn (kirkelig) myndiggjøring. Det er, med Wyllers ord, å tre tilbake for den andres skyld. Og i beste fall åpner dette for en ny forståelse av menighetene i deres respektive lokalmiljøer.

2.5 DET SOSIALE ROMMET

Johannes Eurich²²⁹ beskriver den aktuelle situasjonen slik:

Ikke minst er det slik at de lokale menighetene ikke lenger står i sentrum for det lokale livet, men har mista denne posisjonen. Det er behov for å bli kjent med menneskene utafor kirkas vegger, og for å omstille menighetenes aktiviteter til å tjene disse menneskenes åndelige og sosiale behov.²³⁰

På mange måter vil en slik beskrivelse av endringer i lokalsamfunnene kunne anses som del av bakgrunnen for overhodet å lyse ut «innovasjonsmidler diakoni» og inspirere til *innovasjon* og *samskaping* i Den norske kirke.²³¹ Eurichs påminning om å måtte bevege seg utafor kirkas vegger poengterer betydninga til det sosiale rommet. Særlig for menighetene er dette et felt med stadige utfordringer, mener Eurich, all den tid lokale menigheter «legges ned eller omorganiseres som en del av en større enhet av tidligere lokalmenigheter, og dermed mister kontakten med lokalbefolkninga».²³²

Det er interessant å se at det hittil og på tross av alle romteoretiske referanser har vært underbelyst hvordan det sosiale rommet, i vår sammenheng lokalmiljøet, skal forstås, og hvordan det konstitueres. Teoretiseringene rundt innovasjons- og samskapingsbegrepa tar utgangspunkt i kommunale sammenhenger. Det er i det offentlige eller i det kommunale rommet at innovasjon og samskaping utspiller seg. Men teoriene fra offentlig sektor er ikke opptatt av romkonstitusjonen. Her blir det offentlige rommet og de lokale kontekstene forutsatt, de er der, de fins.²³³ En liknende tendens finner jeg i Lars Ueland Kobros veileder. Innovasjon og samskaping i Den norske kirke er reaksjoner på utviklingstendenser i samfunnet og i Den norske kirke. Samskaping skjer sammen med kommunale aktører i et lokalt miljø, i en kontekst, i et *mellomrom* som blir til mellom samarbeidspartnerne, mellom det kommunale og det kirkelige. Samtidig blir de romteoretiske aspekta ikke tematisert i veilederen – sjøl om flere av eksemplene for samskaping nettopp sikter mot nærmiljøet.²³⁴

Ingunn Lyngset Holme peker også på *mellomrommet*; det oppstår i og gjennom samarbeidsrelasjonene. Men selve romkonstitueringa kommer ikke i fokus, samtidig som det kommunale rommet, som et rom hvor det fins visse utfordringer, og hvor det må ytes en felles innsats, er bakgrunnen og den større konteksten. Og Marianne Rodriguez Nygaards *mulighetsrom* forseres når de skapes av diakonene. Sjøl om hun legger vekt på interaksjoner, forblir diakonene de som er opptatt av grensekryssing, meklings og bud-bæring. Det er Trygve Wyller som ved hjelp av Henri Lefebvres romteorier eksplisitt inkluderer konkrete romkonstruksjoner og -konstitusjoner i diakoniforskninga. Det er ettertrykkelig annerledes enn Kjell Nordstokkes tilnærming, men også annerledes enn Holme og Nygaard, når han bryter med paradigmat om diakoni som en handlingsvitenskap. Wyller åpner for

²²⁹ Johannes Eurich, professor, direktør for Det diakonivitenskapelige instituttet, Universitetet i Heidelberg.

²³⁰ Eurich, «The Church and diaconia as local partners», 1.

²³¹ Jf. del 1; avsnitt 2.1.2; avsnitt 2.2.2.

²³² Eurich, «The Church and diaconia as local partners», 1.

²³³ Jf. del 2.

²³⁴ Jf. Fagutvalg for diakoni KA-sektoren, *La oss skape sammen*, 10, 14, 16–17, 21, 36–37.

nye og annerledes måter å se på lokale romlige konstitusjoner på, og han innlemmer disse i diakonal tenking.²³⁵

For meg er det Wyller gjør, viktig. Det gir meg mulighet til å forstå både utlysningstekstenes understrekning av lokalmiljøene og de undersøkte prosjekta i lys av en internasjonal forskningstrend som eksplisitt retter søkelyset mot betydninga av de lokale forholda.

Utlsysningene av «innovasjonsmidler diakoni» i 2023, 2022 og i 2021 inneholdt ei formulering om at innovasjonsprosjekta skal bidra «til utvikling av menigheten i lokalsamfunnet». Men hva menes med ei menighet? Er ikke det like uklart som betydninga av sosialt nærmiljø?²³⁶

Hvordan oppfatter menigheter sitt eller sine sosiale rom? Hvordan konstitueres de, også i samspill med andre? Hvordan og hvor viser de sin plausibilitet? Hvordan handler og samhandler menneskene som er involvert i menighetene og romma? Og hvordan kan dette analyseres? To konkrete forskningsstudier gir impulser til denne undersøkelsen.

2.5.1 Overraskende åpent (David Ohlendorf og Hilke Rebenstorf)

David Ohlendorf og Hilke Rebenstorf²³⁷ har undersøkt seks tyske menigheter og deres forhold til de respektive lokalsamfunnene. De undersøkte om og på hvilke måter menighetene bidrar inn i sivilsamfunnet på, hva som styrkes gjennom menighetenes engasjement, hvilke perspektiver som svekkes, hvorvidt forholdet er prega av åpenhet, og om det er ei åpenhet som går begge veier. Ohlendorf og Rebenstorf er ikke opptatt av *best-practice*. Et første mål er ei framstilling av gjeldende status, og deres perspektiv er uttalt sosiologisk.²³⁸

Undersøkelsen til Ohlendorf og Rebenstorf er omfangsrik og bygger på et stort empirisk materiale. Det består av både deskriptive analyser av det sosiale rommet til menighetene, kvalitative intervju med både representanter for menighetene og lokalsamfunnene, kartlegging av nettverk og – i to av de seks menighetene – kvantitative spørreundersøkelser i befolkninga.²³⁹

Det er umulig å drøfte alt dette innafor ramma av denne rapporten. Her vil jeg kun peke på noen interessante impulser som trolig utvider andre perspektiver i denne undersøkelsen.

For det første vil jeg løfte fram heuristikken som Ohlendorf og Rebenstorf legger til grunn. Inspirert av John F. Young²⁴⁰ skjelner de mellom et liberalt, et kommunitaristisk og et demokratisk/statsborgerlig perspektiv på sivilsamfunnet. Hvert perspektiv gir egne muligheter å betrakte menighetenes mulige innvirkning og innflytelse på. I et *liberalt* perspektiv kan menighetene forstås som å være engasjert i kampen for eksempel religionsfrihet, eller som å verne om en autonom sivilrettslig sfære, eller for

²³⁵ Jf. Holme, «Sterkere sammen», 53–54; Nygaard, *Caring to know*, 88–89, 91; Wyller, «Heterotopisk diakoni», 50–52.

²³⁶ Jf. Sigrist, «Gemeinde im sozialen Nahraum», 328.

²³⁷ David Ohlendorf, forsker, Tysk senter for høyere utdanningsforskning og vitenskapsstudier; Hilke Rebenstorf, forsker, Samfunnsvitenskapelig institutt for den protestantiske kirke i Tyskland.

²³⁸ Jf. Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 14–16.

²³⁹ Jf. Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 55–60.

²⁴⁰ John F. Young, tidligere professor ved Universitetet i Northern British Columbia. Han har også jobba som direktør for Det kanadiske museum for menneskerettigheter i Winnipeg.

den saks skyld som å true den liberale ordninga på grunn av fundamentalistiske holdninger. I et *kommunitaristisk* perspektiv kan menighetene forstås som å være med på å bygge sosial kapital, samtidig som de kan lukke seg og forstå seg sjøl som interne fellesskap. I et *demokratisk/statsborgerlig* perspektiv kan menighetene leses som en arena hvor en øver inn ferdigheter som samfunnsborgere, eller medborgerskap («civic skills»), og hvor det oppfordres til å bruke disse. Utfordringene melder seg riktignok dersom de interne verdiene ikke sammenfaller eller er kompatible med samfunnsborgerferdighetene.²⁴¹

For det andre er operasjonaliseringa til Ohlendorf og Rebenstorf interessant. Helt konkret skal undersøkelsen deres se på menighetenes *tilbud*, på deres *nettverk* og på hvordan menighetene *oppfattes utafra*. Undersøkelsene tar eksplisitt hensyn til både interne faktorer (menighetas spesifikke profil, dens organisasjonslogikk og annet) og eksterne, for eksempel sosiodemografiske, faktorer.²⁴²

For det tredje vil jeg nevne de fem funksjonene som Ohlendorf og Rebenstorf presenterer avslutningsvis: Kompensering, integrasjon, intervensjon, moderasjon og sosialisering. Dette er idealtyper, og forskerne understreker sjøl «at disse sivilsamfunnsoppgaver vanligvis ikke har blitt vedtatt som det primære målet for de kirkelige aktivitetene i menighetene».²⁴³ Veldig kort, og uten å gå inn på alle avveiningene mellom suksess og nederlag og andre underliggende faktorer: *Kompensering* betyr at menigheter «tetter 'strukturelle hull' i det sosiale rommet».²⁴⁴ Menigheter skaper møteplasser og kulturelle tilbud. *Integrasjon* er som oftest noe som er villet. Menigheter engasjerer seg i nettverk og er med på å organisere bygde- eller bydelsfester. Det fins vilje til å være med på å bygge et felles verdsett på stedet.²⁴⁵ *Intervensjon* sikter til menighetene som aktivt går inn i lokale politiske samtaler og diskusjoner, ikke bare med tanke på kirkelige eller sosialetiske temaer, men også når det for eksempel gjelder utbyggingsplaner eller etablering av flyktningmottak. Dette kan lett vekke negative reaksjoner.²⁴⁶ *Moderasjon* er dreier seg om «sosial fred og fellesskap i bydelen»; menigheta «skal være et gjestfrihetas sted for alle mennesker».²⁴⁷ *Sosialisering* vil muliggjøre at mennesker, både frivillige og besøkende, kan lære seg ferdigheter som borgere («civic skills») og engasjere seg. Dette er også del av de andre funksjonene, kanskje mest framtrædende med tanke på integrasjon og moderasjon. Såleis er sosialisering en tversnittsfunksjon.²⁴⁸ Når dette så relateres til Youngs heuristikk, blir det tydelig at intervensjon og moderasjon kan knyttes til det liberale perspektivet, mens integrasjon og kompensering heller kan forbindes med det kommunitaristiske perspektivet. Menighetene er produktive også i det demokratiske/statsborgerlige perspektivet.²⁴⁹

For det fjerde skal også menighetenes motivasjoner med tanke på hvordan de blir oppfatta utafra, nevnes. Ohlendorf og Rebenstorf peker på to typiske narrativ når menighetene skal begrunne sine engasjement i det sosiale rommet: Det første er sekulariseringstendenser. Det er færre folk som deltar, og det er vanskeligere å finne frivillige. Utfordringa blir dermed at de som involveres, ikke blir værende.

²⁴¹ Jf. Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 45–47.

²⁴² Jf. Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 51–54.

²⁴³ Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 229.

²⁴⁴ Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 230.

²⁴⁵ Jf. Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 231–234.

²⁴⁶ Jf. Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 234–235.

²⁴⁷ Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 236.

²⁴⁸ Jf. Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 236–237. – Det skal understrekes at ingen menighet praktiserer en ren form av disse funksjonene; de fyller enten én eller flere funksjoner samtidig. Jf. Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 255.

²⁴⁹ Jf. Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 238, 257.

Idéen om det nye misjonsarbeidet er ikke så attraktiv som en først håpa på.²⁵⁰ Det andre narrativet er at engasjementet er en konsekvens av kristen nestekjærlighet; motivet er altså ikke utelukkende å invitere folk med. Dette motivet peker i retning av universelle prinsipper. Samtidig vises det til et eget verdisystem, et eget menneskebilde (som skapt i Guds bilde), slik at «idéen om å orientere seg mot det felles beste blir tydelig som et konstituerende kjennetegn ved sivilsamfunnsaktører.²⁵¹ Mer generelt konstaterer Ohlendorf og Rebenstorf at ros «og anerkjennelse [fra andre] [...] først og fremst [nevnes] i sammenheng med *diakonale og karitative tilbud*»,²⁵² mens det forholder seg lokalt mer forskjellig når det gjelder for eksempel kulturelle tilbud og lokalpolitisk engasjement. Jevnt over blir dette engasjementet verdsatt, men, spør Ohlendorf og Rebenstorf, skjer det på grunn av den underliggende kristen-religiøse motivasjonen? Ved første øyekast er det ikke tilfellet. Menighetene er attraktive fordi de har ressurser, og de kan engasjere til innsats. Det skal ikke underslås at det fins noen, om enn heller få, andre stemmer som ser dette på en annen måte. Også disse er kritiske til misjon som motivasjon, men legger vekt på en slags religiøs merverdi som kjennetegner menighetas engasjement.²⁵³ Andelen menighetsmedlemmer i befolkninga er heller ikke avgjørende. Det som er viktig for Ohlendorf og Rebenstorf, er «at menighetsrådene anser både menighetsledelse og sivilsamfunnsengasjement som sine helt egne oppgaver».²⁵⁴

Kort oppsummert: Ohlendorf og Rebenstorf hadde ikke forventa ei gjensidig åpenhet mellom menighetene og sivilsamfunnet. De synes den er overraskende åpen. Undersøkelsene deres, som vektlegger integrasjon, interaksjon og moderasjon, virker ved første øyekast å samstemme og bekrefte strategier og mål kjent fra Den norske kirke og *Plan for diakoni*. Men ved nærmere ettersyn ser vi at Ohlendorf og Rebenstorf understreker, utvider og utfordrer disse strategiene og måla, og også Lars Ueland Kobros veileder og *Bærekraftsboka*. Det er ikke gitt at samskaping, verdimønstre, samarbeidskonstellasjoner, diakoni og folkekirke går så smidig sammen som det Kobro ser ut til å anta. Det er ikke gitt at bærekraftsmåla i seg sjøl er det verdisetet som er styrende lokalt. Det trengs en konstruktivistisk forståelse av både diakonien og det sosiale rommet.²⁵⁵

Det er viktig å minne om at de fem perspektivene ikke representerer glassklare kategorier. De er ikke resultat av strategiske overveielser. Og sjøl om gjennomføringa av disse er avhengig av tydelige menighetsråd, er perspektivene aller først resultat av at noen av de involverte i menigheta observerer og reagerer på brudd i lokalmiljøene. På denne måten leder reaksjonene på bruddet, i form av handlingsmønstre definert gjennom disse fem perspektivene, til innovasjoner som ikke nødvendigvis kan planlegges og styres, og kanskje til samskaping. De innbefatter feilgrep og er både noe mer og noe annet enn misjonal inkludering.²⁵⁶

²⁵⁰ Jf. Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 240; Klostermeier, «Wir sind anders», 177–178.

²⁵¹ Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 241.

²⁵² Jf. Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 242.

²⁵³ Jf. Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 244–245.

²⁵⁴ Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 255.

²⁵⁵ Jf. Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 255; KR 39/2020, *Revidert Plan for diakoni*; KM 22/2021, *Meir himmel på jorda. Strategi for Den norske kyrkje*; Almås og Skaland, *Bærekraftsboka*; Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*; Breckner, «Theorie und Geschichte der Sozialraumforschung», 20; avsnitt 2.2.2; kapittel 2.3; avsnitt 2.4.2.

²⁵⁶ Jf. Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 229; Rønning, *Innovasjon*, 27, 31, 151.

Undersøkelsen til Ohlendorf og Rebenstorf støtter Ingunn Lyngset Holmes anliggende om å få et blikk utofra. Det er interessant at spørsmålet om egen verdiforankring besvares så å si likt. Ohlendorf og Rebenstorf viser til et menighetsinternt narrativ som understreker betydninga av den kristne nestekjærligheta; det å samarbeide med andre er uttrykk for et verdisett. En liknende observasjon finner jeg hos Holme, som framhever den diakonale identiteten til organisasjonen. Men sett utofra er ikke verdiforankringa det avgjørende. Skyldes dette en (heller tilfeldig) konstant faktor på tvers av de forskjellige sosiale romma – eller er det et følgeriktig og diakonal-teoretisk poeng?²⁵⁷

Jeg vil senere bruke Ohlendorfs og Rebenstorfs heuristikker, funksjoner og narrativ som utgangspunkt for ei kategorisering av det empiriske materialet.²⁵⁸

2.5.2 *Vi er annerledes (Birgit Klostermeier)*

Birgit Klostermeier²⁵⁹ observerer at det å orientere seg mot det sosiale rommet også kan innebære en slags fristelse. Orienteringa mot det sosiale rommet, fremma og støtta av kirkeledelsen, tegnes som et alternativt bilde, som kontrast til den opplevde situasjonen i menighetene. Det fins en annen vei, en utvei, er det underliggende budskapet i kirkelige reformer og initiativ. At Den norske kirke lyser ut innovasjonsmidler med mål om «utvikling av menigheten i lokalsamfunnet», kan støtte opp under Klostermeiers analyse. På samme måte er det mye som taler for at også baksida av medaljen, som Klostermeier nevner, er gjenkjennelig i menigheter i Den norske kirke: en slik strategi, å friste med innovasjonsmidler, kan virke bekreftende og med dette demotiverende, ja, situasjonen er slik at noe må gjøres. Og den kan utløse stress og kanskje motstand.²⁶⁰

Klostermeier er opptatt av menighetenes sjølbilde og sjølf forståelse. Hvordan beskriver menigheter seg sjøl, hvilke «handlingsnarrativ»²⁶¹ kan rekonstrueres? Hun understreker at hun ikke vil definere menigheter som «sjølbefisste narrative organisasjoner».²⁶² Det hun rekonstruerer, er idealtypiske fortellinger og typifiseringer. Det er med andre ord ikke empirisk basert forskning i streng forstand. Klostermeier bygger på diskursive mønster, talemåter som er institusjonelt eller organisatorisk sanksjonerte, rettslige føringer, vanetenking, tradisjoner, rutiner og privilegier som på en eller annen måte er felles og tilgjengelige.²⁶³

Hennes fire handlingsnarrativ er disse: 1) «Vi er annerledes. Alle andre er forskjellige fra oss», 2) «Vi er frie», 3) «Vi er til for de svake», og 4) «Sammen med andre er vi til for verden».²⁶⁴

«Vi er annerledes. Alle andre er forskjellige fra oss»: Her står menigheta i et avgrensingsforhold. Det skilles mellom de aktive og de passive: Her er Guds folk, der ute er verden. Klostermeier peker på at et

²⁵⁷ Jf. Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 241; Holme, «Sterkere sammen», 1, 22–23, 59; Wyller, «Heterotopic Ecclesiology», 43–44, 56.

²⁵⁸ Jf. kapittel 3.1; del 5.

²⁵⁹ Birgit Klostermeier, tidligere forsker og prost, arbeider nå som veileder og coach.

²⁶⁰ Jf. Klostermeier, «Wir sind anders», 173–174.

²⁶¹ Klostermeier, «Wir sind anders», 174.

²⁶² Klostermeier, «Wir sind anders», 174.

²⁶³ Jf. Klostermeier, «Wir sind anders», 176.

²⁶⁴ Jf. Klostermeier, «Wir sind anders», 175.

misjonalt sjølbilde «kan føre til praksiser som sikter mot inkludering».²⁶⁵ Men nettopp dette kan også underbygge avgrensinga. Inkludering inn i det som er grunnleggende annerledes, er ikke nødvendigvis attraktivt.²⁶⁶

«*Vi er frie*»: Poenget er ikke avgrensing, men uavhengighet. Det er ingen andre som kan fortelle oss hva som er rett og galt – ikke kirkeledelsen, ikke kommunen, ikke den kirkelige organisatoriske strukturen – da trekker denne menigheta seg heller ut. Unektelig kan dette føre til kreativitet: Hver menighet kan gjøre hva den vil, så å si alt er mulig, om en bare vil.²⁶⁷

«*Vi er til for de svake*»: «Omsorg, sjelesorg, diakoni, rådgivning og støtte er dette narrativets temaer.»²⁶⁸ Samtidig skal dette helst skje «i de egne romma, på eget terreng, gjerne i samarbeid med andre [...], men 'hos oss'».²⁶⁹ En gang iblant kan dette narrative føre til konkurransetenking. En vil være «raskt og først der, hvor behovet for hjelp er størst, sjøl om bruktbukkene og matvarebankene som dukker opp nesten samtidig, stjeler frivillige».²⁷⁰

«*Sammen med andre er vi til for verden*»: Her søkes det samarbeid med andre grupper i lokalmiljøet og menigheta, og de som er aktive i menigheta, fungerer som brobyggere, initiatører og meklere. Klostermeier foreslår at Jer 29,7 – «Dere skal fremme fred for den byen» – kan fungere som et slagord, og av det følger også en sjølførståelse som vokter og kritiker i lokalsamfunnet.²⁷¹

Poenget til Klostermeier er dette:

Det [...] [narrativa] har til felles [...], er på den ene sida deres [menighetenes] fokus på seg sjøl som autonome [...] subjekter og på den andre sida den store betydninga av de territorielt og geografisk organiserte romma som tilhører dem, [...] menighetshuset, kirkerommet [...]. Alle handlingsnarrativa inkluderer de eksisterende, materielle romma som konstituerende for konstruksjonen av ei sjølfortelling [...].²⁷²

Narrativa understreker vi-et, de konstruerer et *vi* som oppfatter seg som autonomt, avgrensa fra andre og alt annet. Menigheta blir på denne måten lukka, og til sjuende og sist er det kun de involverte som utgjør vi-et. Samtidig trenger de noe mer enn de involverte; de trenger egne arenaer, de behøver egne rom. I denne situasjonen med en vedvarende vi-konstruksjon er det krevende å være i andres rom, og det kan være krevende at andre definerer de egne romma, for det kan true *vi-et*.²⁷³

Som Trygve Wyller viser også Klostermeier til Henri Lefebvre. Hun foreslår å forstå de egne romma ikke lenger som *representasjoner av rom*, med intenderte og faste tolkings- og forståelsesrammer, men som *representasjonenes rom*. Med dette grepet vil hun se hvordan det fysiske rommet og symbolene tas i bruk og tolkes av andre.²⁷⁴ Poenget er å komme fram til «en slags 'sjøltranscendering' [...], til en

²⁶⁵ Klostermeier, «Wir sind anders», 177.

²⁶⁶ Jf. Klostermeier, «Wir sind anders», 177–178.

²⁶⁷ Jf. Klostermeier, «Wir sind anders», 178–179.

²⁶⁸ Klostermeier, «Wir sind anders», 180.

²⁶⁹ Klostermeier, «Wir sind anders», 180.

²⁷⁰ Klostermeier, «Wir sind anders», 180.

²⁷¹ Jf. Klostermeier, «Wir sind anders», 181.

²⁷² Klostermeier, «Wir sind anders», 181.

²⁷³ Jf. Klostermeier, «Wir sind anders», 182–183.

²⁷⁴ Jf. Klostermeier, «Wir sind anders», 183; avsnitt 2.4.2.

overskridelse av [...] vi-et, til et nytt, et stadig framvoksende, utprøvende, inkluderende og kollektivt vi».²⁷⁵ Det å ta avskjed med det gamle *vi-et* er krevende. Det som kreves, er å forstå seg sjøl som et flytende, ikke-definert *vi*, likesom også det sosiale rommet er i bevegelse, i stadig forandring. På den måten kan det kanskje oppstå et nytt *vi*, ifølge Klostermeier.²⁷⁶

Kort oppsummering: Klostermeier arbeider ikke empirisk, men samtidig minner idéen hennes om et nytt, ikke-definert *vi* om aspekt kjent fra samskaping og innovasjon. Dette forbinder hun med romteoretiske modeller og teorier. Det er en viktig utvidelse med tanke på å forstå innovasjon og samskaping innafor kirka. Videre er det et viktig korrektiv av ei forestilling om ei statisk rolle som formidler, mekler eller budbringer og ei inkluderende brobygging. Korrektivet er også kompatibelt med Wyllers tanker om en heterotopisk diakoni og ekklesiologi hvor nettopp ikke det egne står i fokus, men de(n) andre og dennes/deres bidrag til og kritikk av ens eget.²⁷⁷

Jeg vil i det følgende bruke også Klostermeiers handlingsnarrativ både som heuristikk og til kategorisering av det empiriske materialet.²⁷⁸

2.6 UTLYSNINGENE 2021–2023 I LYS AV DE TEORETISKE FELTENE

Det har vært en lang reise gjennom ulike teoretiske idéer. Det har jeg gjort, blant annet for å vise at utlysningene hviler på en del forutsetninger.

I dette kapitlet skal jeg rette et analytisk blikk på utlysningene, og det skal jeg gjøre i lys av de teoretiske feltene jeg har introdusert. Spørsmålet er om det empiriske materialet og de følgende empiriske analysene ikke bare tvinger fram diskusjoner om arbeidsmåter, innovasjon og samskaping, men også om diakoni i større forstand. Jeg søker å sette ord på en diakoni som ikke er enveiskjørt, men som er berørt og influert av innovasjon, samskaping og aktører i lokalmiljøet.²⁷⁹

At innovasjon, samskaping og bærekraftsmåla er nye felt, gjenspeiles i utlysningene. For hvert år fra 2021 til 2023 vokser utlysningene, de forklarer mer. De viser i større grad til utfyllende informasjon og blir mer spesifikke når det gjelder bærekraftsmåla. Samtidig vektlegges strategi og planer i større grad, og den kirkelige ramma blir understreka tydeligere: I 2021 og i 2022 er det innovasjonsprosjekta som «skal bidra til utvikling av menigheten i lokalsamfunnet»; i 2023 er det Kirkerådet som skal bidra til dette.

²⁷⁵ Klostermeier, «Wir sind anders», 186.

²⁷⁶ Jf. Klostermeier, «Wir sind anders», 187–188.

²⁷⁷ Jf. kapittel 2.1; kapittel 2.2; avsnitt 2.4.1; avsnitt 2.4.2; avsnitt 2.4.3.

²⁷⁸ Jf. kapittel 3.1; del 5.

²⁷⁹ Jf. kapittel 2.1; kapittel 2.2; kapittel 2.5.

Tabell 1 Skjematisk oversikt over informasjon gitt i utlysningene 2021–2023²⁸⁰

	2021	2022	2023
Formål	«Innovasjonsprosjektene skal bidra til utvikling av menigheten i lokalsamfunnet og tiltak som bidrar til å realisere satsinger i Den norske kirke.»	«Innovasjonsprosjektene skal bidra til utvikling av menigheten i lokalsamfunnet og tiltak som bidrar til å realisere satsinger i Den norske kirke.»	«Kirkerådet ønsker å bidra til utvikling av menigheten i lokalsamfunnet og tiltak som realiserer en satsing på diakoni i Den norske kirke.»
Innovasjon	---	---	Ørstavik og Isaksen, «innovasjon»
Samskaping ²⁸¹	Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, <i>Vi gjør det sammen</i>	Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, <i>Vi gjør det sammen</i>	Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, <i>La oss skape noe sammen</i>
Bærekraftsmåla	bærekraftsboka.no regjeringen.no Prosjektet skal være «knyttet til ett eller flere bærekraftsmål».	Visjonen «Ingen skal utelates» nevnes. bærekraftsboka.no fn.no 3) God helse og livskvalitet 10) Redusere ulikhet 12) Ansvarlig forbruk og produksjon 13) Stanse klimaendringene	Visjonen «Ingen skal utelates» nevnes. bærekraftsboka.no fn.no 1) Utrydde fattigdom 3) God helse og livskvalitet 10) Redusere ulikhet 12) Ansvarlig forbruk og produksjon 13) Stanse klimaendringene
Annen informasjon	---	---	KR 39/2020, <i>Revidert Plan for diakoni</i> KM 22/2021, <i>Meir himmel på jorda. Strategi for Den norske kyrkje</i>

Det er iøynefallende at diakonibegrepet forutsettes som stabilt. Begrepet kommenteres ikke i utlysningene, og i 2023 vises det eksplisitt til både Den norske kirkes strategi og til *Plan for diakoni*. I utlysninger av «innovasjonsmidler diakoni» etterlyses det ikke innovasjon om diakonibegrepet. Det innovative søkes ikke i å utfordre diakonien. Det innovative søkes i diakonale arbeidsmåter som står på trygg, kirkelig-diakonal grunn.

I det tilhørende saksdokumentet står det som følger:

Innovasjon forbindes gjerne med nye *tematiske* tiltak. I en tid der mange lokalmenigheter erfarer press på ressurser og ansattes tid, kan prosjekter som representerer metodisk innovasjon og bidrar til å involvere nye ressurser, være vel så viktig. Utlysningen vektlegger derfor både samarbeid og samskaping med andre aktører, og utvikling knyttet til frivillig medvirkning.²⁸²

²⁸⁰ Det var dessverre ikke mulig å spore opp utlysninga fra 2020.

²⁸¹ Det er det omtalte heftet / den omtalte veilederen som er av interesse her; det er ikke lenger mulig å finne ut hvilken ytterligere informasjon de respektive sidene inneholdt på utlysningstidspunktet.

²⁸² KR 24/2023, *Utlysning av midler til diakonal innovasjon*, 2.

Det fins riktignok en erkjennelse av nødvendigheta av innovasjon. Samtidig er det ei bevisst dreining fra det tematiske til det metodiske. I ei krevende tid skal det pekes på nye muligheter, og Kirkerådet vil støtte opp under at det gøres noe mer i menighetene. Og denne støtten bygger på den samme forutsetninga som jeg mener å ha funnet i det andre bakgrunns materialet, *Bærekraftsboka* og veilederen. Tematisk er ikke dette noe problem. Temaene er satt, og de er compatible med det kirkelige, med det «vi» alltid har gjort og har vært opptatt av.²⁸³ Det er det metodiske som skal inspireres, det er her innovasjonene skjer. Det som skal forandres, er arbeidsmåtene og metodene. Diakonal fornyelse er «å arbeide på nye måter».²⁸⁴ Og sjøl om det er endringer i både kirke og samfunn, så berøres ikke Den norske kirkes særstilling eller identitet som folkekirke.²⁸⁵

Med ei slik utforming av utlysningene, særlig med vektlegginga av arbeidsmåtene og et stabilt diakonibegrep, mener jeg at kirka går glipp av potensielt spennende og viktige diskusjoner. Uten tvil er utlysningene meningsfulle; det bekreftes også hvis en ser dem i lys av Nordstokkes diakoniforståelse. Samtidig blir det tydelig at hvis en anlegger perspektiver fra Wyller, Nygaard og Holme, så finner en et stort felt som innbyr til refleksjoner og diskusjoner, blant annet om behovet for en fornya diskusjon om diakonibegrepet og på oppbrudd fra kjente tolkingsmønstre.²⁸⁶

Det er denne diskusjonen det empiriske arbeidet, eller rettere sagt analysen av det empiriske materialet fra prosjekta, og et følgende utblikk, skal drive fram.

²⁸³ Jf. Almås og Skaland, *Bærekraftsboka*; Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *Vi gjør det sammen*; Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*.

²⁸⁴ Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 5.

²⁸⁵ Jf. Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 20–21.

²⁸⁶ Jf. avsnitt 2.4.1; avsnitt 2.4.2; avsnitt 2.4.3; avsnitt 2.4.4.

3 METODE

3.1 METODER, METODOLOGI OG FORSKNINGSETIKK

I valget av metode måtte jeg ta høyde for at jeg skulle undersøke prosjekt, samtidig som de respektive prosjekta ikke var én aktør. Prosjekta var tilgjengelige gjennom enkeltpersoner og observasjoner av møter, tiltak og arrangement. Dette resulterte i ei åpenbar begrensning: Prosjekta blei undersøkt innafor. Alle personene jeg har møtt og snakka med, var involvert i prosjekta. Det var ikke mulig innafor de gitte rammene å utfylle dette med undersøkelser utafra, for eksempel gjennom analyse av offentlige dokumenter, statistikk eller intervju med folk som ikke er involvert i prosjekta.

Videre måtte jeg sikre ei helt nødvendig åpenhet i tilnærminga mi. Det måtte være mulig å bli overraska og utfordra av det nye, innovative – for det som skulle fins, var ikke kjent. Ei slik åpenhet må ikke forveksles med blåøyd naivitet. Av hensyn til den nødvendige åpenheta er det snarere nødvendig med et teoretisk forarbeid. Dette sikra at jeg er i stand til å avdekke og være meg bevisst egne blindsoner og forbehold, og at jeg kan si meg sikker på at jeg har ei informert åpenhet til det empiriske materialet. Dette er grunnen til at jeg har tatt med dokument- og teorianalysene i del 2. I tolkinga av det empiriske materialet beskriver jeg den metodiske framgangsmåten som ei veksling mellom induktiv og deduktiv tilnærming. En bærende idé har vært at undersøkelsen på denne måten skal kunne bidra til å utvikle noen hypoteser og teorier. Det som imidlertid ikke er mulig i ramma av denne undersøkelsen, er å verifisere disse hypotesene og teoriene.²⁸⁷

Det konkrete metodevalget med blick på det empiriske materialet er todelt. For det første har jeg gjennomført kvalitative intervju med ledere i prosjekta. Disse intervjuas fortrinn «ligger i deres forening av åpenhet og strukturering»,²⁸⁸ og jeg har utforma intervjua som ekspertintervju.²⁸⁹ Intervjuguiden har jeg delt inn i tre deler. Den første delen var en introduksjonsdel som skulle sikre noe kjennskap til informanten og til hans situasjon. Den tredje delen var lagt opp som en reflekterende, tilbakeskuende avslutningsdel. Hoveddelen var den midterste delen. Der spurte jeg etter prosjektet, dets historie, utviklingslinjer, konkrete tiltak og arrangement og utfordra til refleksjoner rundt informantens egen rolleforståelse. Dessuten la jeg opp til ei lita fortelling, et spørsmål, en tanke som jeg spilte inn under intervjuet. Disse impulsene baserte seg på ei formulering eller en tanke fra prosjektbeskrivelsen, slik at jeg også kunne dra denne inn i intervjuet og samtidig få fram aktualiserte refleksjoner om den. Jeg spurte etter samhandling og samarbeid, både internt og eksternt, og har på denne måten også lagt opp til mer konkrete begrepsavklaringer. Avslutningsvis spurte jeg etter bærekraftsmåla.²⁹⁰ Under intervju tok jeg notater. Disse har jeg tolka i to skritt: Først har jeg ganske enkelt spurt etter det som sies, og hvordan det fortelles om forskjellige ting, og har kategorisert dette åpent (induktiv tilnærming). I det videre har jeg også ført inn tilsvarende innholdselementer fra andre intervju til de samme kategoriene. Dette måtte skje med nennsomhet. For å komme på sporet av de

²⁸⁷ Jf. Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 50.

²⁸⁸ Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 57.

²⁸⁹ Jf. Kvale og Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, 175–176.

²⁹⁰ Jf. Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 57.

tematiske områdene jeg ønska informasjon om – veldig grovt forstått som diakonal innovasjon og samhandling og samskaping – behøvde jeg ei åpen tilnærming som ikke snevra inn blikket altfor tidlig. I et videre skritt har jeg samla disse første kategoriseringene inn mot de tematiske hovedområdene for undersøkelsen: diakoni, diakonal innovasjon og samhandling og samskaping. Disse begrepa fungerte nærmest som teoretisk informerte søkelys eller forstørrelsesglass. I tillegg har jeg dratt inn teoretiske innsikter og teoretisk funderte antakelser (deduktiv tilnærming). Disse var både forankra i tekststudier, i skriftlig materiale tilgjengeliggjort gjennom Kirkerådets sekretariat, deriblant de allerede nevnte prosjektbeskrivelsene, og i samtaler med undersøkelsens referansegruppe.²⁹¹ I et siste skritt, som på en måte leder utover sjølve intervju- og prosjektanalysene, og som sikter mot hypoteser og teorier, har jeg forsøkt å operasjonalisere funnene i henhold til kategoriseringer utleda fra de ovennevnte modellene og analysene til både David Ohlendorf, Hilke Rebenstorf og Birgit Klostermeier.²⁹²

For det andre har jeg gjennomført deltakende observasjoner, siden det var avgjørende at jeg kunne bevege meg mellom de to nevnte tilnærmingene, den induktive og den deduktive. Jeg har vært med under et stabsmøte, har vært i miljøene der prosjekta blir gjennomført og har også besøkt et arrangement i regi av et prosjekt. På disse måtene var det mulig å bli mer kjent med prosjekta, og det har støtta opp under en spiralforma bevegelse, inn og ut av feltet.²⁹³

Denne spiralforma bevegelsen blei også influert av at det raskt blei klart at jeg kjenner flere av de involverte i et av de valgte prosjekta fra tidligere profesjonelle arbeidssammenhenger. Om enn i mindre omfattende grad, så gjelder det også for et av de andre to prosjekta. Jeg velger å tolke dette som en fordel, blant annet med tanke på de deltakende observasjonene. Framgangsmåten medfører «et brudd med vitenskapelige idealer om objektivitet, noe som er nødvendig fordi tilgang til forskningsobjektet bare er mulig gjennom subjektivitet».²⁹⁴

Samla sett tilkjennegir alt dette en underliggende empirisk-fenomenologisk inspirert metodologi. I møte med intervjupartnerne, i møte med andre involverte og i møte med prosjekta understreker jeg *intensjonaliteten*: Vi er, i og gjennom samtaler og møtene, alltid med på å (re)konstruere både prosjekta, prosjektas fortellinger og form. En refleksjon om dette krever en fenomenologisk parentes (*epoché*). Poenget er å tilstrebe at en gjør seg bevisst sine egne fordommer, egne antakelser og teorier, for så å kunne være seg bevisst og å kunne verne om samtalepartnernes (og det skriftlige materialets) integritet.²⁹⁵

Av forskningsetiske hensyn er alle navn som brukes, fiktive. Også prosjekta har fått fiktive navn. Konkrete beskrivelser av indre forhold i de respektive organisasjonene, menighetene og hos eventuelle

²⁹¹ Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 58.

²⁹² Jf. Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 51; avsnitt 2.5.1; avsnitt 2.5.2.

²⁹³ Jf. Scholtz, «Teilnehmende Beobachtung», 220–221.

²⁹⁴ Scholtz, «Teilnehmende Beobachtung», 221.

²⁹⁵ Jf. Lotz, «Phänomenologie», 68–71.

samarbeidspartnere, andre detaljer fra lokalsamfunnene eller andre lokale forhold, brukes meget varsomt, og jeg viser ikke til navn på bydeler, veier eller andre lett gjenkjennelige forhold.²⁹⁶

3.2 UTVALGSKRITERIER

På grunn av undersøkelsens størrelse blei prosjekta som skulle undersøkes, valgt ut i begynnelsen. Dette skjedde ut fra forskningsinteresser og også på grunnlag av de første teoretiske antakelsene jeg gjorde. Dette var et pragmatisk grep og blei tatt vel vitende om at det fører til begrensninger i forskningsprosessen hvor idealet var en sirkulær bevegelse, inn og ut av prosjektene og miljøene deres for å kunne kontrastere empiri og teorie.²⁹⁷ Konkret blei det valgt ut tre prosjekt ut fra kriteriet om tildeling av diakonale innovasjonsmidler enten i 2020 eller i 2021.

Videre var utvalgskriteriene at prosjekta sikra geografisk spredning (Vest-Norge, Øst-Norge), en sosiodemografisk variasjon (by, storby, utbyggingsområde), at de hadde forskjellige utgangspunkt (forskjellig størrelse, organisasjon, menighet, fellesråd), forskjellige organisasjonsmønstre, og at de samarbeida med ulike andre, ikke-kirkelige aktører (kommune, andre organisasjoner og andre tros- og livssynssamfunn).²⁹⁸ Den første kontakten blei oppretta til ledelsen i prosjekta, og i alle tre prosjekta var ledelsen med på intervjuet. I ett tilfelle inkluderte ledelsen andre i en videre samtale, og i et annet tilfelle har jeg snakka med to ledere.

²⁹⁶ Jf. Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 63. – Undersøkelsens design er vurdert og godkjent av Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør (referansenummer 974 251).

²⁹⁷ Jf. Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 60–61.

²⁹⁸ Jf. Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 61.

4 ANALYSER AV DET EMPIRISKE MATERIALET

4.1 ALDRI ALENE

4.1.1 Prosjektpresentasjon

Organisasjonen Aldri alene, som har søkt om innovasjonsmidler, er den søkeren som har lengst fartstid, og blei etablert med ei klar kirkelig forankring. I dag har organisasjonen flere sosialfaglig ansatte og et stort nettverk av frivillige.

Aldri alene holder til i en middels stor by på Sørvestlandet. Byen er ikke prega av tydelig segregering mellom bydelene. Tradisjonelt fins det ei tydelig kirkelighet, men også fri- og lavkirkeligheta preger bybildet. I dag er byen mer flerreligiøs, og det fantes tidligere noen tendenser til islamistisk radikaliserings. Mer overordna er byen kjennetegna av et åpent og internasjonalt miljø; en av medarbeiderne sier «at det er en havneby, det er viktig, det preger».²⁹⁹

Kjernevirksomheta til organisasjonen består i gruppeopplegg for ungdommer. Gjennom «deltakelse i grupper ledet av trygge voksne får de unge opplevelser av gode fellesskap, tilhørighet og mestring».³⁰⁰ I prosjektbeskrivelsen nevnes både kommunen, skoler, det offentlige hjelpeapparatet og også andre etater og fagmiljøer som viktige partnere for samhandling og samskaping. Målgruppa for organisasjonen er helt klart «barn og unge i utsatte livssituasjoner».³⁰¹

Målgruppa i det konkrete prosjektet er derimot todelt:

Den primære målgruppa for prosjektet er alle som er tilknyttet Den norske kirke og som ønsker å jobbe med sårbare mennesker. [...] Den sekundære målgruppa er alle de sårbare ungdommene som trenger et sted å høre til og voksne som evner å møte deres behov med en profesjonell kjærlighet.³⁰²

I tråd med dette har det blitt søkt om frikjøp av en medarbeider med sikte på å muliggjøre vekst og utvikling av organisasjonen i nye områder og nye kommunale strukturer, samt «å ha et særlig fokus på å dokumentere og utvikle gode former for formidling og kompetanseoverføring».³⁰³ Det understrekes at støtten skal «booste en prosess som forutsetter frikjøp», slik at de langsiktige oppgavene ikke faller bort.

Besøket mitt hadde et tredelt innhold. Jeg hadde en samtale med tre ansatte, hvorav to var fra ledelsen og den tredje personen var en ansatt som hadde ansvar for ei av aktivitetsgruppene. Så var jeg med på et stabsmøte, før jeg hadde et intervju med en person fra ledelsen.

²⁹⁹ I det følgende gjelder: Fins det i teksten sitater som ikke er merka, så er disse henta fra notatene mine som er tatt under besøket, og det er heile veien personer som er involvert i det respektive prosjektet, som siteres.

³⁰⁰ Fra prosjektbeskrivelsen.

³⁰¹ Fra prosjektbeskrivelsen.

³⁰² Fra prosjektbeskrivelsen.

³⁰³ Fra prosjektbeskrivelsen.

4.1.2 *Motivasjon: Skape et mulighetsrom gjennom annerledeshet*

Gjennom fortellinga fra stabsmøtet innledningsvis er en god del av det som motiverer de involverte til å jobbe i organisasjonen og med ungdommene, allerede kjent.³⁰⁴ Dette skal ikke gjentas, men jeg vil gjerne framheve to forhold som har utkrystallisert seg gjennom besøket, og som går som en slags rød tråd gjennom både prosjektbeskrivelsen og de ulike delene av besøket mitt.

Det første er betoninga av at Aldri alene markerer «et mulighetsrom». Det andre er betoninga av Aldri alenes annerledeshet. Ordet «mulighetsrom» blir nevnt i prosjektbeskrivelsen:

Kirken har lang erfaring med å utvikle sosiale tjenester som velferdsstaten etter en tid har tatt over. Nå ser vi en utvikling som går andre veien og her har kirken et mulighetsrom som vi ikke må la gå fra oss.

Det samme ordet nevnes som et av de første i stabsmøtet. For meg blir det raskt klart at mulighetsrommet forstås som et rom som kan skapes og inntas av organisasjonen, at det å åpne dette rommet er både viktig og motiverende, og at det er her medarbeiderne kan utfolde seg. For at denne muligheta skal fins, er Aldri alene avhengig av å være annerledes, både å være seg bevisst si annerledeshet og å spille den ut.

Som vi har sett ovafor, er medarbeiderne opptatt av at Aldri alene står i ei særstilling, fordi «samarbeidspartnerne er mer bundet, mer rigide». Medarbeiderne har mulighet til å «se de lange linjene, ikke [se bare] akkurat her og nå». Og særstillinga er også avhengig av at organisasjonen kan håndtere det flerkulturelle, og at de har religionskompetanse. Dette rommet kan bli så stort, forteller en medarbeider, at «det er så åpen kontakt, kanskje kan en si, ja, hvis du vil ta av hijaben, da er det tatt hånd om».

Jeg velger å ta med dette inn i intervjuet med ledelsen og bruker setningene fra prosjektbeskrivelsen som ei mulighet til å utfordre til videre refleksjon. Ledelsen understreker at situasjonen i dag er slik at kommunen ikke lenger kan levere alle sosiale tjenester, og det første Aldri alene må gjøre da, er å «være ydmyk, spørre, hva trenger dere, hvilke behov har dere i kommunen?»

Samtidig skjer dette med en bevissthet om at det «diakonale, ideelle, det frivillige, kommunen kan ikke det». Med dette kommer ledelsen tilbake til moment som alt blei nevnt tidligere i intervjuet, og som var kjent fra stabsmøtet og fra samtalen. Å fylle mulighetsrommet forutsetter «langsiktighet, [å] kunne sirkle det inn», «stole på prosessen, ungdommene kommer, men det tar tid» – og igjen er dette knytta til religionskompetanse. Organisasjonen kan nå muslimske ungdommer, «det er trygt, og målet er ikke omvendelse, men å hjelpe barna til å tolke det norske samfunnet». Det gjelder å se «at trosaspektet er med på å løse opp kontroll, trygge mødre, for det er ikke lett i et nytt land».

Annerledesheta er her tolka som en motiverende faktor. Den lar organisasjonen nå lenger ut, slik at andre ungdommer kan nås. Annerledesheta fører også til at organisasjonen kan utfylle kommunale tjenester på måter kommunen sjøl ikke klarer. Annerledesheta skaper dermed rom.

³⁰⁴ Jf. del 1.

Men dette er ikke heile bildet. Annerledesheta er en skjør størrelse; den må forhandles i flere retninger, overfor flere aktører. Omfang og preg må vurderes og revurderes i møte med ulike samarbeidspartnere.

Allerede i samtalen blir det understreka at etableringa av Aldri alene som en egen organisasjon skjedde på bakgrunn av at denne «outsourcingen» ville «være lettere spiselig for kommunen». Aldri alene er annerledes, men ikke *så* annerledes. Den er ikke så forskjellig fra andre aktører som kommunen samarbeider med. På samme tid er det viktig at organisasjonsstrukturen sikrer at Aldri alene har et «eget formål, er ikke salderingspost, ikke del av politiske føringer i kirken». Men igjen: Aldri alene er annerledes, men ikke *så* annerledes. Den er tydelig kirkelig forankra.

Det som står til forhandling, er i begge tilfeller, både med tanke på kommunene og med tanke på kirka, «hvordan [dette] kan [...] bli diakoni».

I stabsmøtet er annerledeshetas diakonale sider ikke spesielt framtreddende. Som vist nevnes kirka som et trygt sted. Organisasjonens åpenhet og religionskompetanse er, som en sier det, «kredibilitet; du har en himmel over livet».

I samtalen og i intervjuet kommer derimot de diakonale sidene tydelig fram. Annerledesheta og muligheta til å skape mulighetsrom blir knytta til en «merverdi», til kristne og diakonale, men altså ikke nødvendigvis eksplisitt kirkelige, begrunnelser.

4.1.3 Kristne og diakonale begrunnelser: Å se hvem du er

I samtalen og i intervjuet er først og fremst klassiske kristne motiver og begrunnelser framtreddende. Aktivitetsgruppene struktur blir av medarbeideren i samtalen tolka som et bilde på Jesus og disiplene; det er en leder og medvandrere. I samtalen pekes det på Jesus, «måten å møte folk på, jeg ser hvem du er». Det er dette gruppene ønsker å tilby.

Når jeg spør direkte hva som skal oppnås, er svaret fra ledelsen at det er å være «en diakonal røst, en mer kirkelig stemme». Det er ei stadig oppgave å spørre «hva med den diakonale stemmen?», «hvem er vi som diakonal aktør?» I denne sammenhengen vises det til Kjell Nordstokkes tilrettelegging av diakoni, som «har både et bibelsk grunnlag og et samfunnsgrunnlag».³⁰⁵

Vi er «mennesker fra et ståsted», sies det. Igjen pekes det på Jesu eksempel: «Jesus som ledereksempel», hvordan han møter utaforskap, hans måltidsfellesskap. Det understreker en «troskompetanse» som gir muligheter til å komme i kontakt – underforstått: annerledes kontakt – med for eksempel muslimske ungdommer.

Det er her merverdien og verdiforankringa ligger. Den gjør det mulig å komme tett på, «å kunne stå i vanskelige situasjoner, aldri profesjonell avstand, vi har ikke makt». Organisasjonen kan slik komme med en åpen invitasjon til å bli med. Slik jeg tolker samtalen og intervjuet, er det relasjonene, denne

³⁰⁵ Jf. avsnitt 2.4.1.

verdiforanka medvandringa, som fører til en «spisset diakonal tjeneste» og en ungdomsdiakoni som er «innovativ».

Ledelsen er tydelig på at dette ikke er et entydig bilde. For noen av medarbeiderne er det slik «at troen spiller inn; dette er dine ungdommer», da kan det brukes «kall eller et annet ord», for «rammen ligger der». For noen andre, og det understreker inntrykkene fra stabsmøtet, er de kristne motivene ikke så tydelige eller uttalte; her vises det heller til Den norske kirke som trygghet, kredibilitet og som åpning for å kunne snakke om religion.

Den diakoniforståelsen som avtegner seg under besøket, er i så måte på linje med det som står i prosjektbeskrivelsen:

Diakonien skal møte mennesker på en måte som lindrer sår, anerkjenner, skaper livsmestring og framtidshåp. For å være en best mulig hjelper og medvandrer for sårbare mennesker og for å kunne dekke deres grunnleggende og spesifikke behov, må vi ha en bred kunnskapsbase, gode relasjonelle ferdigheter og la våre tiltak og handlinger preges av verdiene våre.

På samme tid, og i tråd med sjølforståelsen om å være annerledes, kan ledelsen peke på hvor Aldri alene kan skape mulighetsrom på tvers av det kirkelig godkjente, aksepterte og vanlige.

Jeg får høre om ei menighet som ville gå i gang med ei ungdomssatsing, og et av spørsmåla var om en muslimsk ungdom ville kunne få ei prosjektstilling innafor satsinga. For menigheta blei dette et krevende spørsmål, mens Aldri alene kunne ha sett for seg ei åpnere tilnærming på dette punktet.

Det sistnevnte understreker igjen en positivt forstått annerledeshet, slik Jesus ser annerledes på folk. Den kirkelige diakonien utfordres av Aldri alene, samtidig som prosjektbeskrivelsens målsetting legger opp til at diakonien i Den norske kirke kan og har noe å lære av organisasjonen.

4.1.4 Samarbeid med andre: Tett, nært og langsiktig

Allerede i prosjektbeskrivelsen blir det klart at samarbeid, samhandling og samskaping er konsepter ledelsen i Aldri alene er fortrolig med. Som et av fortrinnene i prosjektet nevnes følgende: «Samskaping mellom ideelle aktører (herunder kirken) og det offentlige hjelpeapparatet der Aldri alenes gode erfaring av samarbeid med det offentlige hjelpeapparatet kan inspirere og bidra til bedre og mer samhandling mellom kirkelige tjenester og kommuner flere steder.»

Dette var lett å kjenne igjen under besøket. Ledelsen og de ansatte er vant til og setter pris på samarbeid, samhandling og samskaping, sjøl om det siste begrepet bare blei brukt i intervjuet med ledelsen, og da i en litt annen form.

For å gi noen inntrykk: I samtalen blir det understreka at forholdet til kommunenes medarbeidere er tillitsfullt: «Vi spiller på hverandre, kjenner ansatte overalt.» I stabsmøtet fortelles det om liknende forhold. Samarbeidsrelasjonene bygger på relasjoner som har vokst over tid, og på respekt for andres faglige kompetanse.

I intervjuet utdypes dette. Nettverket omfatter ikke bare skoler, men også psykologer og ressursteam. Målet er å «serve kommunen». Det er tre stikkord som er avgjørende for samarbeidet, samhandlinga og samskapinga: «tett, nært og langsiktig».

Gjennom ei lokal forankring kan en dra veksler på «nærhet, det personlige [og at] vi er ikke en ekstern eller nasjonal aktør». Her blir også den kirkelige forankringa nevnt som noe positivt. Aldri alene «oppleves som medspiller», er «ikke så byråkratisk», «de vet når de setter inn oss». Samtidig som «vi skal løfte de andre, du skal vise at du er en lagspiller», «vi skal ikke bli dominerende». For også den faren nevnes: Samskapingsarenaer kan være ekskluderende for noen. Det pekes på et ansvar organisasjonen har: at den verken bevisst eller ubevisst må støtte opp under ekskludererstendenser.

Intervjuet tar enda ei interessant vending mot slutten. Mens temaet er samhandling, samskaping, samarbeid og samarbeidsavtaler, avbryter intervjupartneren dette nokså abrupt ved å si at samarbeid, samhandling og samskaping «aldri er et mål i seg selv», «formålet er i førersetet», og kommer tilbake til arbeidet *for og med* barn og unge.

I og med dette tematiseres også noen mer negative sider, og det – overraskende nok – i forbindelse med det prosjektet som det blei søkt og innvilga støtte til. Prosjektet gikk ut på å utvide og starte opp i nye lokalmiljø, sikre overføringsverdier, men omfatta ikke drift. Det innovative og samskapingsidéen møter det langsiktige. Det er «positivt at *driven* sikres», men «det er noe nytt hele tiden». Det prosjektbaserte impliserer at det forventes noe raskt, men «vekst tar tid» – og kommunen velger «noen til langsiktige tiltak».

Det som er slående, er parallelliteten, for ikke bare samhandlinga med kommunen, men også arbeidet Aldri alene gjør, kan beskrives med ordene «tett, nært, langsiktig». Den åpent inviterende, og i denne forstand avstandsløse og maktesløse medvandringa, realiserer potensialet sitt utelukkende dersom disse tre kriteriene er oppfylt, både ved at de legger grunnlaget for og styrer det konkrete arbeidet. Det er det tette, nære og langsiktige som sikrer at det «utvikles smidighet», «at en kan holde tritt», kan passe på «det viktige relasjonelle, for å sikre innovasjon».

4.1.5 Kort oppsummering

Aldri alene vil skape mulighetsrom for barn og unge, og mener de kan dette fordi de er annerledes. Annerledesheta muliggjør det tette, det nære og det langsiktige.

Denne annerledesheta er, om enn i forskjellig utstrekning, begrunnet i kjente kristne og diakonale motiver og idéer.

Dette fører til at annerledesheta på den ene sida må forhandles i møte med kommunen, samtidig som annerledesheta, også på grunn av samfunnsendringene og det flerkulturelle og -religiøse, på den andre sida også forhandles i møte med Den norske kirke.

Annerledesheta er med dette både ei skjør forestilling og et viktig idégrunnlag som i samspill med andre aktører sikrer en samskapingspraksis som er med på å åpne mulighetsrom for barn og unge, og som tolkes som et uttrykk for en innovativ ungdomsdiakoni. Dette fantes allerede *forut* for det

konkrete prosjektet. I prosjektet kan *driven* verdsettes, samtidig blir det tydelig at det som fantes før, altså det som allerede blei oppfatta som innovativt, utfordrer tanken om kortsiktige prosjekttildelinger.

4.2 «ET GODT NÆRMILJØ FOR DE UNGE»

4.2.1 Prosjektpresentasjon

I motsetning til de to andre prosjekta er «Et godt nærmiljø for de unge» «et forprosjekt som har som mål å avdekke behov og mulige løsninger for at bydelen kan bli et attraktivt sted for unge».³⁰⁶

Bakgrunnen er at menigheta som søker om støtte, ligger i «en raskt voksende bydel [...]. [Bydelen] som nærmiljø fungerer godt for barnefamilier, men mangler sosial infrastruktur for større barn, ungdom og unge voksne».³⁰⁷ Idéen med forprosjektet er «å ansette ungdom i deltidsjobber»,³⁰⁸ slik at de «selv [får] hente inn kunnskap og innsikt om sine egne ressurser, behov og muligheter».³⁰⁹ Tanken bak å søke om et forprosjekt er at et godt forarbeid sikrer «at de langsiktige løsningene kan bli varige».³¹⁰ Samtidig er forprosjektet forpliktet på dette bispedømmets satsing, at kirka i dette store utbyggingsområdet skal «være bevegelig, tilgjengelig, relasjonell, synlig og bærekraftig».³¹¹

Målgruppa for prosjektet er ungdommene i bydelen, og hovedmålet «er et varig ungdomstilbud [...] som bidrar til å skape et nærmiljø der unge opplever at det er godt å være. Forprosjektet vil avdekke hva disse tilbudene blir», og sluttproduktet skal være «en behovs- og mulighetsanalyse».³¹²

Det som kjennetegner forprosjektet, er at menigheta søker på vegne av et *prosjektteam*: «[F]orprosjektet er initiert og ledet av [...] en organisasjon som jobber for mer bærekraftig byutvikling.»³¹³ Teamet består av en diakon, to representanter fra Organisasjonen, én representant fra en kristen ungdomsorganisasjon (i det følgende: KUO) og én representant fra en bedrift som sysselsetter ungdommer. Det var på søknadstidspunktet også oppretta kontakt til bydelen.

Forprosjektet blei avslutta og så videreført i et hovedprosjekt. Sjøl om det ikke var intensjonen da denne undersøkelsen ble utarbeida, blir ikke bare forprosjektet, men også hovedprosjektet tematisert

³⁰⁶ Fra prosjektbeskrivelsen.

³⁰⁷ Fra prosjektbeskrivelsen.

³⁰⁸ Fra prosjektbeskrivelsen.

³⁰⁹ Fra prosjektbeskrivelsen.

³¹⁰ Fra prosjektbeskrivelsen.

³¹¹ Fra prosjektbeskrivelsen.

³¹² Fra prosjektbeskrivelsen.

³¹³ Fra prosjektbeskrivelsen. – Organisasjonen beskriver seg sjøl som «et likeverdig og tverrfaglig partnerskap som er åpent for personer og virksomheter fra alle fagretninger, sektorer og bransjer [...]. [...] Partnerskapet skal mobilisere personer og virksomheter både lokalt, nasjonalt og internasjonalt og fra ulike deler av samfunnet.» I Ballestad, «Samskapende lederskap», 28. Organisasjonens «rammer er bærekraftig byutvikling gjennom samskaping og finansiering gjennom partneravtaler og offentlig finansiering.» Ballestad, «Samskapende lederskap», 29. – For å tydeliggjøre henvisningene brukes i det følgende denne skrivemåten: Organisasjonen (med stor forbokstav).

underveis. Grunnen til det er at både forprosjektet og hovedprosjektet blei en del av intervjuet jeg gjennomførte med involverte personer.

I intervjuet møtte jeg en diakon og en prest som begge er involvert i bispedømmets satsing i det nevnte store utbyggingsområdet. Det er diakonen som var direkte involvert i forprosjektet, men begge hadde god kjennskap til både for- og hovedprosjektet. Ved sida av intervjuet har jeg også fått tilgang til noen dokumenter som har blitt skrevet både underveis og etter prosjektas avslutning. Siden disse ikke inneholder vurderinger som går på tvers av intervjuet eller tilfører noe substansielt nytt, har jeg bare lest disse som en bekreftelse på innholdet i intervjuet. Jeg velger i det følgende ikke å sitere fra disse.

4.2.2 Motivasjon: Hva er det ingen andre tar tak i?

Søkermenigheta ligger i utkanten av et stort utbyggingsområde og har allerede opplevd ei voldsom boligbygging og vekst. I løpet av relativt få år har veldig mange mennesker flytta til bydelen, og langt ifra alle er kirkemedlemmer. Menigheta har i flere år engasjert seg, blant annet i et karnevalsarrangement som samler flere aktører, og som finner sted i et gammelt industribygg. Babysangen har opplevd betydelig vekst; denne arrangeres ukentlig i to runder med felles lunsj i midten. Bispedømmet satser på utbyggingsområdet, men samtidig er det «ingen mål, ingen plan; vi skal være tilgjengelig og bevegelig, men det er litt diffust»,³¹⁴ det å «finne opp prosjekter selv, det er kjempegøy og frustrerende».

Ei utfordring som nevnes – helt i tråd med prosjektbeskrivelsen – er at det «å få tak i ungdommer var vanskelig». Også i samtaler med Organisasjonen blei dette tematisert. Både diakonen og presten har opplevd å bli spurt: «Hva kan dere gjøre for ungdommene?»

Diakonen og presten forteller begge at de følte behov for å lære. De mener at de måtte se menigheta og lokalmiljøet på nytt; de ville «lære å kjenne området». Det ledende spørsmålet blei: «Hva er det ingen andre tar tak i?»

Likedan visste de at de ikke kunne gå i gang med dette på egenhånd. Kontaktene til Organisasjonen blei brukt til å knytte flere kontakter. Presten ringte til KUO, og langsomt blei det bygget et lokalt nettverk og gjennomført en første felles workshop i 2020.

4.2.3 Teologiske og kirkelige begrunnelser: Det flaue og det sjølsagte ved kirka

Overraskende og uventa for meg er at noe av det første som tematiseres i intervjuet er «det flaue ved kirken, hva er det andre tenker om oss». Det å begi seg ut, møte andre, er ikke bare sjølsagt og lett.

Det flaue er forbundet med, og kanskje også begrunna i, ei kritisk tilnærming til Den norske kirke. Her nevnes både trosopplæringsreformen og mer tradisjonelle arbeidsmåter; «kirken har snevret seg inn gjennom trosopplæringsreformen, telling av folk gjør oss snevert». Og det «å gi blomsterbuketter til bursdager, det er medlemsbasert», men «kirken er for alle, om du er døpt eller ikke». Dette sistnevnte

³¹⁴ Fins det i teksten sitater som ikke er merka, så er disse henta fra notatene mine som er tatt under intervjuet, og det er diakonen og presten som siteres. Av anonymiseringshensyn markeres det ikke hvem av de to som siteres.

ser ut til å være et viktig anliggende. Det presiseres at «kirken som samfunnsbygger er til stede gjennom medlemmer og mennesker». For kirka er det et spørsmål om både det sjølsagte og om egen overlevelse; «kirken er mer enn bygget, bærekraftig utvikling av samfunnet, det er en selvfølge». Men samtidig er det mer prekært, «for at kirken skal overleve, skal vi bli en aktør i samfunnet».

Det er helt klart mulig å tolke dette som ei spenning. Er motivasjonen til å engasjere seg det sjølsagte eller et ønske om å overleve som kirke? I intervjuet blei spenninga aldri tematisert, heller ikke av meg. Det jeg mener forteller i hvilken retning spenninga skal løses opp, er både den uttalte motivasjonen og den delen av intervjuet som omhandler samhandling og samarbeid med andre.

4.2.4 Samarbeid med andre: Å stå i ubehaget, er verdt det

Samarbeidet og samarbeidsnettverket vokste fram nedenfra. Men uten presten og diakonen, som begge var opptatt av å lære, og uten Organisasjonen, som igjen utfordra både diakonen og presten, hadde det ikke skjedd noe.

Dette vender presten og diakonen stadig tilbake til: ei våken nysgjerrighet, en vilje til å lære nye ting, til å komme i kontakt med nye mennesker i et lokalmiljø som forandrer seg, ei våkenhet når det gjelder å finne nye samarbeidspartnere.

På mange måter var det en lettelse å kunne gå i gang med forprosjektet, uttrykte de, for som nevnt ovafor: «Hva jeg egentlig skal, det er usikkert, da var det lettere med prosjektet.» Og entusiasmen var stor, og det blei bra, for «alle kommer inn likt, fra kirken, vi var likeverdige, det er en god opplevelse». Det er berikende, det var «mange ulike aktører, alle med hver sine kvaliteter og forskjellige kompetanser». Organisasjonen oppleves som «innovativ, fremgangsmåten er det», og det gjelder sjøl om ting langt ifra gikk på skinner.

Forprosjektet skulle legge rammene. Det skulle analysere, legge et grunnlag, men de to samtalepartnerne mine opplevde at målsettinga raskt blei uklar, og at samarbeidsformene blei krevende. Organisasjonen er innovativ, men samtidig lurer de to på om de «tenker [...] for mye i sine egne baner»? Det «er en ung organisasjon, i bunn og grunn er det tre krumtapper», og for Organisasjonen var jobbmuligheter for ungdommene viktig: «[D]e hadde sine planer, respekt for det, men er det da ikke bedre å la KUO styre dette?» De to observerte at flere i prosjektteamet nok tenkte slik. Samtidig var dette også ei utfordring, for KUO kommer utafra, og «fra utsiden var dette vanskelig». Samarbeidet akselererte, og kanskje tidligere enn første tenkt ville en etablere et fast tilholdssted for ungdommene i bydelen; «kursen ble for raskt valgt». Forprosjektet blir til hovedprosjektet, ulike andre lokale aktører er med, finansieringa kommer ikke bare fra Den norske kirke, men blant andre fra en stiftelse. Det er midt i skildringa av disse veldig blanda forholda mellom aktører og interesser at de to peker på forholdet til bydelen som det springende punktet. Det blei tilsatt en prosjektleder og ti ungdommer «som skulle forme stedet». Så gjør koronapandemien ting mer krevende, og det er vanskelig å få til noen samlinger, noen arrangement, noen medvirkningsprosesser med ungdommene i det heile tatt. En av de lokale skolene er av og på og er ikke en attraktiv møteplass. For det første kom det konkrete stedet som bydelen sørget for, for seint. For det andre er dette konkrete stedet, som leies, ikke et sted ungdommene vil være. Stedet ligger for avsides til. Noen hadde valgt stedet for

ungdommene, det var ikke ungdommenes sted, og de ungdommene som var igjen, «de ser ikke noen resultater, bare nok en bekreftelse på at de ikke blir hørt».

Det blei altså ikke som tenkt, «det renner ut i ingenting», samtidig virker de to samtalepartnerne mine ikke desillusjonerte. Det som lyktes, var at andre «anerkjente Den norske kirke som stabil partner» – og jeg hører: ikke som en sneversynt, sjølopptatt partner. Det å samarbeide, ja «samskaping, det er å stå i ubehaget over lengre tid», målet var (tross alt) å «prøve å løse en sak», og det hadde appell – og det blei tross alt et midlertidig tilbud til ungdommer, noe som ikke fantes fra før av.

4.2.5 Kort oppsummering

Den bærende tanken i «Et godt nærmiljø for de unge» er ei nysgjerrighet på lokalmiljøet og en vilje til å skape noe sammen med andre.

Tanken ser ut til å springe – i alle fall indirekte – ut av en sjølkritikk som er teologisk motivert. Kirka kan ikke begrenses til medlemmene eller de døpte. Dette fører til ei kritisk tilnærming til egne arbeidsmåter og åpner for nye arbeidsmåter.

Disse nye arbeidsmåtene, samarbeidet, samskapinga, er avhengig av ei konkret lokal forankring, og det er et av menighetens og de lokalt ansattes fortrinn.

Det er derimot ikke avgjørende at forprosjektet og hovedprosjektet ikke nådde de avtalte og ønska måla. Samarbeidet er et mål i seg sjøl. Den norske kirke har, gjennom de involverte ansatte, vist seg å være en pålitelig og relevant samarbeidspartner og samfunnsaktør som stadig og sammen med andre sikter mot ei bærekraftig samfunnsutvikling.

4.3 «SKULDER VED SKULDER»

4.3.1 Prosjektpresentasjon

«Skulder ved skulder» legger alt i første setning av prosjektbeskrivelsen vekt på at det er lokalsamfunnet som står i fokus. Det er et kirkelig fellelråd som er ansvarlig for søknaden, men både menigheter, en kristen organisasjon, bispedømmet og en interreligiøs aktør er blant de som «engasjerer seg sammen og bygger broer slik at ulikheter reduseres og faren for utenforskap blir mindre».³¹⁵

Tidlig i prosjektbeskrivelsen gjøres det oppmerksom på sosioøkonomiske utfordringer i kommunen. Andelen innvandrere varierer mellom 13 % og 32 %. Det er også områder hvor 50 % av dem mellom 21 og 29 år ikke har fullført videregående. Det pekes på dårlige levekår sammenlikna med andre

³¹⁵ Fra prosjektbeskrivelsen.

kommuner, og det pekes på at Den norske kirkes «strategimål og diakonale satsingsområdene vil være en naturlig og viktig veileder for dette prosjektet».³¹⁶

Samtidig defineres målgruppa bredere. Det er ikke utelukkende ungdommene prosjektet sikter seg inn mot; det er også frivillige «med forskjellig nasjonalitet, religion og kulturbakgrunn og fra forskjellige samfunnslag».³¹⁷

I prosjektbeskrivelsen pekes det på en rekke andre samarbeidspartnere. Her fins både kommunale og frivillige aktører, men også næringslivsaktører nevnes, konkret et av kommunens kjøpesentre. Dessuten har fellesrådet «fått tilsagn om midler til en koordinerende ungdomsdiakon».³¹⁸ Og igjen løftes det fram at det samarbeides med en aktør som forener muslimske og kristne stemmer. Dette er det eneste prosjektet som gjør det, og dette settes det også tydelige ord på:

Det unike prosjektet det søkes støtte til, er en verdibasert, tverreligiøs forankring, og et fokus på å nå både en mangfoldig målgruppe og å rekruttere vokse frivillige på tvers. Slik kan prosjektet legge til rette for møteplasser som har ungdom som målgruppe, men som også medfører nye relasjoner på tvers mellom voksne deltakere fra ulike sammenhenger, som for eks. byens kirker og moskeer [...].³¹⁹

Jeg har besøkt «Skulder ved skulder» ved to anledninger. Det første besøket var via et intervju med ungdomsdiakonen i den nyoppretta stilling. Til dette intervjuet møttes vi i fellesrådets kontorer. Det andre besøket mitt gjaldt et ungdomsarrangement. «Skulder ved skulder» deltok på et ungdomsarrangement i et kommunalt kulturbygg hvor prosjektet blant annet tilbød matservering og en panelsamtale om religionsdialog. Videre fantes det tilbud om en åpen scene hvor ungdommer kunne få opptre og prøve seg på scenen. Jeg reiste dit og var til stede, observerte og prøvde å være en del av miljøet den dagen.

4.3.2 Motivasjon: Å være en relevant aktør som tilbyr noe positivt på tvers

Intervjuet begynner med at diakonen forteller litt om viktige stasjoner på sin yrkesvei. Hun har jobba i forskjellige menigheter: Hun kan se tilbake på omtrent ti års erfaring som diakon, men har også gått yrkesfag på videregående, har jobba forskjellige steder, «liker forskjellige miljøer, alderssammensetning, det å lære nye ting».³²⁰ Hun nevner at «sjelesorg og kropp, det hører sammen», og hun er glad i ungdomsgruppa. De beveger seg mellom «løsrivelse og usikkerhet», og igjen understreker diakonen at det er viktig «å bygge ned fordommer, lære nye ting».

Det er når hun kommer inn på ungdommene, at vi nærmer oss det konkrete lokalsamfunnet. Her er «fattigdom en synlig utfordring», det fins bekymra foreldre som har «vanskelig for å sende barna» til aktiviteter ute, samtidig som mange foreldre «vil være populære, der er det frie tøyler hjemme».

³¹⁶ Fra prosjektbeskrivelsen.

³¹⁷ Fra prosjektbeskrivelsen.

³¹⁸ Fra prosjektbeskrivelsen.

³¹⁹ Fra prosjektbeskrivelsen.

³²⁰ Fins det i teksten sitater som ikke er merka, så er disse henta fra notatene mine som er tatt under intervjuet.

Fellesnevneren for alle «er press, både fra foreldrene, press de legger på seg selv, og så er det skole og klær».

Jeg skal komme tilbake til dette nedenfor. Her er det interessant at det biografiske innsteget og en første analyse fortetter seg til ei formulering av motivasjonen for prosjektet det er søkt støtte om. Målet er «å være en relevant aktør som tilbyr noe positivt, på tvers, å bygge ned fordommer, få til mer samspill». Dette er viktig på bakgrunn av de nevnte utfordringene ungdomsgruppa er konfrontert med, og som utdypes: «Det å ikke passe inn, tilhørighet i et samfunn, der hvor ulike kulturer overlapper med hverandre, da skal vi fokusere på likhetene, skape et hjem.» Bildet av hjemmet blir førende, «et sted der du er trygg, trygt å være, her hører du hjemme». Ungdommene skal skjønne at «prosjektet er for deg, en arena som du kan ta del i».

Diakonen forbinder dette med ei henvisning til bærekraftsmåla, og ser «mental helse som en del av det, ikke tilhørighet, det er dårlig for mental helse». Men det forblir med denne korte referansen, og intervjuet gir, slik jeg tolker situasjonen, ikke mulighet eller åpning for å fordype dette. Diakonen er opptatt av å understreke at det gjelder å «bidra, til å være til stede for de som trenger det mest». For å få til dette, vises det både til kristne begrunnelser og til nødvendigheta av å samarbeide med andre.

4.3.3 Kristne begrunnelser: Å tilby et alternativ til sjølrealisering

Det første diakonen understreker, er i overensstemmelse med det hun har nevnt innledningsvis, og som hun også forklarte med henvisning til sin egen karrierevei. Det er et poeng å lære noe nytt og å være nysgjerrig. Det er motiverende å se likhetene mellom det de forskjellige aktørene er ut etter og vil.

Samtidig beskriver hun samfunnet som noe som er utafor, som er der ute. Det kom allerede til uttrykk i beskrivelsen av ungdomspress. Jeg kommer tilbake til dette, for mer konkret kan diakonen si at «selvrealisering er en utfordring», mens «den kristne tradisjonen er nestekjærlighet», i samfunnet blir «det å leve for noe større [...] visket ut». Det betyr ikke at det ikke fins tilknytningsmuligheter, for «i kulturen er det mye kristendom». I så måte overrasker det ikke når diakonen understreker det «ikke-misjonerende», og «når en er engasjert, så vil en smitte». Hun holder fast ved at det er viktig å «fokusere på likhetene». Det var noe hun tidlig i intervjuet var inne på, det er de «vi-de'-krysningspunktene som er interessante», og «på dypet er det interessant og likt». Men det virker om hun ser på likhetene bare som tilknytningspunkt, som mulighet til profilering av et alternativ.

For kirka skal «peke på det vi tror på», skal «speile et himmelhåp», det gjelder å «presentere seg med hele seg», et viktig stikkord er «fremtoning», å være tilgjengelig og imøtekommende, å tenke på «hvordan Jesus møtte de mest utstøtte, de som ikke deltok i gudstjenester og praksiser».

4.3.4 Samarbeid med andre: En felles annerledeshet

Allerede i prosjektbeskrivelsen legges det vekt på samarbeid med andre, samarbeid på tvers og den verdibaserte og tverreligiøse forankringa. Og det er slående hvor mye plass det tverreligiøse får når samarbeidsrelasjonene beskrives.

Det er «spennende og utfordrende å finne oppgavene selv», og diakonen legger heller ikke skjul på at det er «vanskelig å få tak i prosjektet, få kontakter, det handler om tillit på tvers av samarbeidspartnerne». Et viktig aspekt er tid, for en «må bli kjent, bygge nettverk». Og samtidig gjelder det å «bare sette i gang, en kan ikke være redd for at det ikke fungerer, en må bare prøve».

Men i dette forsvinner de kommunale aktørene litt for meg. I diakonens fortellinger blir de andre religiøse – her: muslimske – aktørene og begrensningene deres, begrunna i deres religiøse forestillinger og regler, om enn bare implisitt. Noen av de muslimske aktørene deltar ikke om det for eksempel er treningstilbud, yoga eller sykkelverksted det inviteres til. Alle aktørene reklamerer for arrangementa, også for ei filmnatt som planlegges, men «da overlater de det til de enkelte ungdommene om de vil komme», forteller diakonen, og viser til at det å velge film ikke alltid er lett.

Mens begrensningene først og fremst observeres hos de andre, framheves like fullt det som er felles, nemlig det å være religiøs. Noen av aktørene deler mye av det samme grunnlaget, «selv om det er forskjellige måter å presentere seg på» og Den norske kirke kanskje har det lettere, fordi kirka er bedre kjent. Religion, det å være religiøs, knytter også sammen. Poenget er å «skape noe nytt sammen, gjøre noe fysisk». Sammen kan vi «tenke på noe kommunen ikke har tenkt på», og idéen om å «bidra til å være til stede for de som trenger det mest», ser ut til å være en felles (religiøst motivert) tanke.

På denne måten er det innovativt, det er diakonen overbevist om: Det er «fremoverlent». Ikke alle aktiviteter er nye, «men sammenhengen er ny», og samskaping er «resultatet vi skaper sammen».

Ved slutten av intervjuet blir jeg invitert til ungdomsarrangementet jeg nevnte innledningsvis. Det skal bli en «internasjonal fest, mat, kultur, religion», og det deltar ungdommer både fra kirka og fra flere moskéer. Det er ikke et arrangement i regi av prosjektet. De som driver kulturbygget, har invitert prosjektet inn, og det har vært noen diskusjoner rundt det: «Vi kommer inn på deres domene, er det ubehagelig, ja og nei, det er bortebane.» Dette synes jeg var interessant, så jeg besøkte arrangementet.

I gården til kulturbygget var det rigga til matservering. Det var mye god mat, og jeg traff noen voksne som jeg kjenner fra andre dialogsammenhenger. Det var god stemning, men dessverre ikke mange ungdommer. Jeg blei med på panelsamtalen, og også her var det få tilhørere. Samtalen blei leda av en representant fra den interreligiøse aktøren. Deretter var det ei muslimsk jente med som representerte «den moderne, åpne islam», ei som var der som «den tradisjonelle» muslimen, og en kristen ungdom. Det blei en veldig ålreit samtale, som også kom innom de temaene som gjerne anses å være krevende, som islamistisk terror og synet på Pride-arrangement. Essensen var like fullt kjent og fortrolig: religion, eller det å definere seg som religiøs, er også en måte å begrunne en felles annerledeshet på, annerledes enn kommunen, kulturen. Religion, eller det å være religiøs, er noe ikke alle, ikke de andre, skjønner, men vi gjør det og kan derfor gjøre noe sammen. Denne annerledesheta blir produktiv når den muliggjør samarbeid.

4.3.5 Kort oppsummering

«Skulder ved skulder» er det eneste prosjektet som eksplisitt samarbeider med en interreligiøs aktør og med i alle fall to moskéer. Det preger sjølbvisstheta til diakonen, og også til de jeg snakka med under ungdomsarrangementet. De involverte veit at de driver med nybrottsarbeid.

Samtidig forblir det iøynefallende at det allerede i prosjektbeskrivelsen understrekes at det å møte de aktuelle sosioøkonomiske utfordringene opplagt samsvarer med Den norske kirkes strategi og diakoniforståelse: at «fellesskapsprosjekter som dette blir en positiv kraft i lokalsamfunnet, med et aktuelt diakonalt fokus der kirken opptrer som kirke i menneskers hverdag».³²¹ Denne forståelsen målbæres av diakonen. Kirka møter ungdommer slik Jesus møtte de utstøtte. Den diakonale kirka tilbyr et tydelig alternativ til den rådende og til tider usunne ungdomskulturen.

Det betyr ikke at diakonen trekker seg tilbake. Hun vil lære, og vil være sammen med ungdommer. Begrensninger ser hun heller hos de andre. Og samtidig er det den felles annerledesetheta i det religiøse, det verdiforankra og det tverreligiøse som muliggjør prosjektet. Sammen ser de noe kommunale aktører ikke ser. Og sammen kan de gjøre nye ting, og det på måter som fører til at det både er innovativt, og til at resultatet er samskaping.

³²¹ Fra prosjektbeskrivelsen.

5.1 ALDRI ALENE: VI ER TIL FOR DE SVAKE

Aldri alene reagerer på utfordringer barn og unge møter, og vil bidra til å bedre livssituasjonen deres. Det er noe som ikke lenger går på skinner, og som krever handling, som krever nye svar og innovasjon. I dette er Aldri alene på linje med Rolf Rønning. En slik innovasjon er retta mot å nå et mål, en slik innovasjon er ikke opptatt av seg sjøl. En slik innovasjonsforståelse er opptatt av og bundet til konteksten, og organisasjonen tar ikke et positivt utfall for gitt. Videre er Aldri alene et synlig tegn på at medarbeiderne og en støttende og oppmuntrende ledelse er avgjørende for å drive fram innovasjon som også er bundet av målsettinger andre har formulert, i dette konkrete tilfellet: kommunen. Aldri alene framstår for meg som en organisasjon som har et avklart forhold til den innovative krafta de står for, og de mulighetene som ligger i denne.³²²

Derimot opplever jeg Aldri alene som mer ambivalent med tanke på spørsmålet om *empowerment* og myndiggjøring, som Rolf Rønning problematiserer når han advarer mot å oversette begrepet med «myndiggjøring» av noen.³²³ I prosjektbeskrivelsen vises det til en uttalt diakoniforståelse hvor diakonien er subjektet. I samtalen og intervjuet blir Jesus skildra som et direkte forbilde, og Jesu blikk på ungdommene skal etterstrebjes. Når gruppelederens rolle blir sammenlikna med Jesus, så minner det om en forståelse i retning av *imitatio Christi*, en Jesus-likhet som vi kjenner igjen fra Marianne Rodriguez Nygaard. Det er ei tydelig verdiforankring som ligger i bunn. Diakoni er interaksjoner, det er en *go-between*, men samtidig er dette regulert og definert fra Aldri alene si side. Jeg tolker dette like mye som å bygge broer, inkludere og å være gjestfri. Det hybride og ei tenking om *mellomrommet* eller om *ungdommenes rom* ser for meg ikke ut å være like framtreddende. Det viktige er at det gjøres noe.³²⁴

Dette oppleves ambivalent fordi denne verdiforankringa ikke kommer så tydelig fram under stabsmøtet. Men også under stabsmøtet snakkes det først og fremst om ungdommene. Heller ikke her nevnes ungdommene som subjekter, verken i innovasjons- eller samskappingsprosesser. Samskaping skjer med kommunen, og her er det en fordel at det kirkelig-diakonale ikke er for framtreddende, samtidig som samskapinga også utfordrer den diakonale sjølførståelsen når det problematiseres muligheter for muslimske medarbeidere. På denne måten skjer det ikke bare et samarbeid med kommunen, men samskaping, på grensa til «co-creation».³²⁵

Legger jeg David Ohlendorfs og Hilke Rebenstorfs begrepsbruk til grunn, ville jeg si at Aldri alene for det første *kompenserer*: De involverte fyller oppgaver det kommunale ikke ivaretar. På denne måten har organisasjonen for det andre en *modererende* funksjon. Den er opptatt av det sosiale limet. For det tredje forbindes dette med *sosialiserende* og *integrerende* aspekt. Ungdommene skal lære seg å

³²² Jf. Rønning, *Innovasjon*, 24, 27, 31, 157–158; Grønli, «Sju råd».

³²³ Jf. Rønning, *Innovasjon*, 160; avsnitt 2.1.1.

³²⁴ Jf. Rønning, *Innovasjon*, 160; KR 39/2020, *Revidert Plan for diakoni*, 9; Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 17; Nygaard, «Reflective Practice», 178; Nordstokke, *Liberating Diakonia*; Wyller, «Heterotopisk diakoni»; Wyller, «Heterotopic Ecclesiology»; Nygaard, *Caring to know*; Holme, «Sterkere sammen»; avsnitt 4.1.3.

³²⁵ Røiseland og Lo, «Samskaping», 59; jf. Torfing, Sørensen og Røiseland, «Samskaping», 28; del 1.

mestre livet og skal inkluderes i et felles verdisett. Dette tolker jeg i både *demokratisk/statsborgerlig* retning og i samklang med en *kommunitaristisk* interesse. Ungdommene i Aldri alene skal lære seg medborgerskap («civic skills»). Organisasjonen gir opplæring i demokrati og samfunnsengasjement, samtidig som fellesskapet står sterkt som verdi. Aldri alene vil bidra til at ungdommene kan veie den enkeltes og fellesskapets interesser opp mot hverandre.³²⁶

Aldri alene ser for meg ut til å operere ut fra en diakoniforståelse som er i samsvar med *Plan for diakoni* i Den norske kirke. Henvisninga til Kjell Nordstokke under intervjuet tolker jeg i denne retninga, og jeg går et skritt videre: De kompenserende, modererende, sosialisierende og integrerende funksjonene på den ene sida, og den demokratiske/statsborgerlige og den kommunitaristiske innretninga på den andre sida, er compatible og går sammen med tankegangen om å «se–bedømme–handle», en forståelse av diakonien som praktisk vitenskap. Det er arbeidsmåtene som sikrer det innovative, ikke diakonibegrepet.³²⁷

Avslutningsvis og oppsummerende vil jeg – i tråd med Birgit Klostermeiers typologi – beskrive Aldri alene som et uttrykk for en sjølforståelse som påstår at *vi er til for de svake*. Organisasjonen representerer et sjølstendig *vi*. Vi-et er ikke uten interne forskjeller eller ulike vektlegginger, ikke uten interne utfordringer hva gjelder forståelser av for eksempel diakoni-, tros- eller kallsbegrep, men har ei klar adressering utad – og opptre autonomt også i samskapingsprosessene med kommunen.³²⁸

5.2 «ET GODT NÆRMILJØ FOR DE UNGE»: SAMMEN MED ANDRE ER VI TIL FOR VERDEN

«Et godt nærmiljø for de unge» vil skape noe nytt og vil at unge mennesker skal dra nytte av tilbudet. I det ligger det en tanke om verdiøkning på et individuelt nivå, både hos de ungdommene som jobber i et ungdomstilbud, og hos de ungdommene som kommer til å bruke det. Men også på et kollektivt og offentlig nivå er håpet å være nyttig, ved at bydelen blir et bedre sted for flere. På denne måten er det å innovere, det å bidra til innovasjon, forstått som et verktøy, noe skal oppnås – om enn bare midlertidig. Også det er viktig å nevne, for forprosjektet har leda til et hovedprosjekt, sjøl om målsettinga ikke har blitt nådd. Det fins ikke noe varig ungdomstilbud å vise til. Det rokker likevel ikke ved det grunnleggende: «Et godt nærmiljø for de unge» har vist vilje til å gå inn i andres utfordringer i nærmiljøet, og de involverte har sett steder der ting ikke lenger går på skinner. Det har vært et innovativt prosjekt, nettopp fordi det understreker at lokale forhold uvilkårleg og uvegerlig spiller ei rolle. Når det gjelder innovasjon i konkrete lokalmiljøer, er det ikke alltid mulig å peke på faktorenes rekkefølge eller de enkelte faktorenes betydning. Noen ganger blir det som det blir.³²⁹

Disse aspekta fortjener oppmerksomhet på bakgrunn av Lars Ueland Kobros definisjon av innovasjon, som betoner at «det er ingen innovasjon før ideene blir anvendt og kommer til nytte for *noe* eller *noen*». ³³⁰ Sjølsagt kunne en peke på det midlertidige tilbudet prosjektet klarte å etablere, men for meg

³²⁶ Jf. Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 45–47, 230–234, 236–237.

³²⁷ Jf. KR 39/2020, *Revidert Plan for diakoni*; Nordstokke, *Liberating Diakonia*, 37; kapittel 2.4.

³²⁸ Jf. Klostermeier, «Wir sind anders», 180.

³²⁹ Jf. Aspøy, «Innovasjon», 22; Grønli, «Sju råd», 3–7; Rønning, *Innovasjon*, 22–27, 31, 148; Ørstavik og Isaksen, «innovasjon».

³³⁰ Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 13–14; jf. avsnitt 2.1.2.

er det likevel viktig å holde fast ved at innovasjon ikke må være vellykka. Det hører med til innovasjon at en prøver og feiler, og det også i betydninga å mislykkes.³³¹

For meg viser dette at Kobros kopling av samskaping og folkekirke kommer til kort. For det første radikaliserer prosjektet Kobros folkekirkebegrep. I prosjektet er kirka uten tvil opptatt av å være *folkets kirke*, og arbeider for å skape møteplasser, men er kanskje mindre opptatt av at det fins et mellomrom hvor det diakonale kan utfolde seg. Hos Kobro kan det se ut som om det først og fremst, og kanskje utelukkende, er kommunen som må forandre seg. Det kan raskt se ut som om kirkas eneste oppgave i samskapinga er å reflektere indre organisatoriske forhold, altså noe som ikke berører tro og bekjennelse, men strategi og planer. Derimot peker prosjektet på at samskapinga krever teologisk endring, prosjektet utvider heile folkekirketanken. Kirka er ikke lenger forbeholdt de dømte; den er for alle. Det fins intet (opplagt) mellomrom, ingen (opplagt) posisjon imellom. Denne utvidelsen av folkekirketankegangen aksentuerer et viktig aspekt til, nemlig «det flau ved kirken». Hos Kobro er dette fraværende. Det å være folkekirke er noe positivt, mens diakonen og presten, i det de nevner «det flau», minner om at det ikke er gitt.³³²

«Et godt nærmiljø for de unge» reflekterer sider og holdninger jeg har pekt på under analysen av teoretiseringene til både Marianne Rodriguez Nygaard og Ingunn Lyngset Holme. Det er nødvendig å iakttå og å fremme *interaksjoner* og ikke *aksjon*. Samskaping er avhengig av et organisatorisk rammeverk, men poenget er ikke nødvendigvis den enkelte aktørs verdiforankring, men å se at samskaping er prosessen.³³³ Samtidig vil jeg tenke at diakonen og presten er nærmere Trygve Wyllers idé og tanke om det overskridende rommet. Her er ungdommenes rom i fokus, et i første omgang fremmed rom. Her er de dømte og de ikke-dømte; det er deres opplevelse og tolking av bydelsrommet som er det styrende. Kirka er ikke den som går imellom, er ikke den som har fått ei betrodd rolle.³³⁴ Det er bydelen, altså lokalsamfunnet, som utgjør *et mulighetsrom*. Ikke fordi diakon(i)en har skapt det eller har skapt ei rolle for ungdommene, men fordi ungdommene er der, lever der og vil noe – eller for å kle det i ei teologisk språkdrakt: fordi ungdommene *kaller*.³³⁵ Det å være kirke, det å drive med diakoni (om en kan si det slik) er «å utsette seg» (Wolf-Eckart Failing/Hans-Günter Heimbrock) for byens rom. Det som presumptivt trigger innovasjon er usikkert, ikke til å forutse og å planlegge og avhengig av de andre.

Begrepet «bærekraft» nevnes ikke mer enn én gang i løpet av intervjuet, og da i sammenhengen «bærekraftig utvikling». Prosjektbeskrivelsen viser til bærekraftsmål 11 («Bærekraftige byar og lokalsamfunn: Gjere byar og lokalsamfunn inkluderande, trygge, robuste og bærekraftige»). Dette er som sagt det målet som ikke nevnes i noen av utlysningene. Det er interessant siden Organisasjonen eksplisitt har bærekraftig utvikling grunnlag og motivasjon for å invitere andre aktører til samarbeid. Det å gå inn i samarbeidet med andre aktører generelt og med Organisasjonen spesielt er ikke direkte hjemla i utlysningene, men muligens i Den norske kirkes strategi.³³⁶

³³¹ Jf. Rønning, *Innovasjon*, 23; kapittel 5.3.

³³² Jf. Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 24–25, 28.

³³³ Jf. Nygaard, «Reflective Practice», 5; Holme, «Sterkere sammen», 62.

³³⁴ Jf. Nordstokke, *Liberating Diakonia*, 33.

³³⁵ Jf. Wyller, «Heterotopisk diakoni», 275, 281–282; Wyller, «Heterotopic Ecclesiology», 51; Nygaard, «Modes of Deacon's Professional Knowledge», 194; Nygaard, *Caring to know*, 81–82.

³³⁶ Jf. Ballestad, «Samskapende lederskap», 29; KM 22/2021, *Meir himmel på jorda. Strategi for Den norske kyrkje*; kapittel 2.3; kapittel 2.6.

Dette utvider Kobros tilrettelegging enda en gang. Samskapinga skjer i en form Kobro ikke nevner, det er plattformsamskaping. Det er krevende, fordi det betyr «å stå i ubehaget», som presten og diakonen sier, og det har noe med ledelsesspørsmålet å gjøre. Hos Kobro er det en av de mulige ulempene. Det trengs ledelse, men han vil ikke vite av ledelse på detaljnivå. Men det er akkurat det som skjer. Det å planlegge ungdomstilbud på en plattform, sammen med andre og med ungdommene, betyr at detaljer planlegges og ledes av andre. Dette tolker jeg i retning av radikal og utfordrende samskaping. Denne måten å samskape på som en del av en plattform utfordrer Kobros positive folkekirketenking også på denne måten: Kirka blir «mer for flere» om den avtar.³³⁷

At det er krevende og ubehagelig, merkes også i prosjektet, og det settes ord på det. Organisasjonen er ung, det er få som er engasjerte, Organisasjonen har egne planer. Det som ikke kommenteres i intervjuet, er at også jeg har møtt ledelsen. Diakonen og presten er sjøl ledere, noe grasrotengasjement blei ikke nevnt. Det understreker ledelsens rolle.³³⁸ Jeg lurer på: Når de andre er unge, er en da sjøl den gamle, kanskje også trofaste, stabile, og er det det en ønsker å være? Og bekrefter ikke det, slik det blei sagt, at dette engasjementet også dreier seg om kirkas overlevelse?

Med bakgrunn i David Ohlendorf og Hilke Rebenstorf vil jeg karakterisere «Et godt nærmiljø for de unge» som kompenserende, integrerende, sosialisierende, og kanskje har det intervenerende trekk siden prosjektet griper inn på et sted hvor utbygginga skyter fart. Det skapes tilbud hvor det ikke fins tilbud. Plattformen har integrerende mål i et lokalmiljø, og ungdommene skal engasjere seg. Dette har kommunitaristiske trekk, men riktignok ikke kirkelig-kommunitaristiske, og det berører demokratiske/statsborgerlige aspekt. Plattformen ønsker å fremme sosial kapital og utøvelse av medborgerskap. Prosjektet er med dette også en bekreftelse av Ohlendorf og Rebenstorf sitt funn om at medlemsandelen i befolkninga ikke er den avgjørende faktoren, men ledelsens vilje og gjennomføringskraft.³³⁹

«Sammen med andre er vi til for verden» – jeg velger denne beskrivelsen fra Birgit Klostermeier. Prosjektet, presten og diakonen og helt sikkert andre lar seg i det daglige utfordre, av stedet, av ungdommene. Det fins overskridende aspekt hvor andre og andre rom får styre. Og så er *vi-et* også intakt. Det er tatt et skritt fram mot et nytt vi, men det er fortsatt i emning.³⁴⁰

5.3 «SKULDER VED SKULDER»: SAMMEN MED ANDRE ER VI TIL FOR DE SVAKE

Også «Skulder ved skulder» kan identifiseres som et innovativt prosjekt. Så langt jeg kan se, er dette et av få prosjekt eller en av få samarbeidskonstellasjoner i Den norske kirke som er såpass tverreligiøst anlagt.

Blant motivasjonene kan jeg lett kjenne igjen faktorer som også var framtrædende i «Et godt nærmiljø for de unge»: Nye konstellasjoner, utfordrende konstellasjoner og sosioøkonomiske forhold i lokalmiljøet krever nye svar. Igjen er det viktig å understreke at det ikke er vellykkethet som er et gyldig

³³⁷ Jf. Ballestad, «Samskapende lederskap», 28; Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 45; Røiseland og Lo, «Samskaping», 56; Wyller, «Heterotopic Ecclesiology», 53–54, 56.

³³⁸ Jf. Rønning, *Innovasjon*, 151, 158.

³³⁹ Jf. Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 45–47, 230–234, 236–237, 255.

³⁴⁰ Jf. Klostermeier, «Wir sind anders», 186–188.

kriterium. Diakonen understreka betydninga av å prøve og å feile, det må det være rom for. På den måten forstås også i dette prosjektet innovasjon ikke som noe som har verdi i seg sjøl, men som et verktøy for å oppnå noe, både individuelt og på samfunnsnivå. Det kreves åpenhet, vilje til å se og til å lære nye ting, en innovasjonsåpen kultur.³⁴¹

«Skulder ved skulder» demonstrerer også ledelsens betydning; innovasjon er ledelsesavhengig. Og når det er sagt, blir det klart for meg at spørsmålet om ungdommene må stilles på kritisk vis. Hvilken rolle har ungdommene? Har ungdommene noe, eller skal det gis noe til ungdommene, verdier, levesett? – Noe av intervjuet tyder etter mitt skjønn på en innovasjon som vil myndiggjøre.³⁴²

Jeg skal komme tilbake til dette, men vil kommentere samskappingsbegrepet først. Det er verdt å legge merke til at prosjektets ønske om og vilje til samskaping kan forstås som uttrykk for ei nettverkstenking (fellesråd, bispedømme, menigheter, moskéer og andre). Det er nettverket som har søkt om innovasjonsmidler. Det jeg like fullt hører i intervjuet, er ei plattformstenking. Diakonen styrer og leder plattformen, hun sammenkaller, hun fasiliterer når andre aktører melder om begrensninger (yoga, sykkelverksted, filmnatt). Diakonen sjonglerer dette og bygger broer.³⁴³ Samtidig indikerer dette at samskapinga ikke er så tett som en kanskje kunne ønske. I det øyeblikket det oppstår spørsmål og usikkerhet med tanke på noen av arrangementa, velger aktørene sjøl hvordan de skal forholde seg til dette. Det hele tenderer derfor heller i retning av «samskapt problemløsning», og framstår ikke som «likeverdig samarbeid»³⁴⁴.

Disse punktene viser igjen at Lars Ueland Kobros tilrettelegging både kan problematiseres og utvides. Prosjektet krever helt klart et «breddeperspektiv»,³⁴⁵ men gjennom plattformen blir det også «et 'vi' som skal hjelpe 'dere'».³⁴⁶ Jeg kan ikke tolke diakonen annerledes. Hun har mye av styringa og hjelper de andre. Det er ikke kommunen som er tilretteleggeren, det er kirka. Det er meget interessant, og det er helt annerledes enn hos «Et godt nærmiljø for de unge».³⁴⁷

På samme tid bekrefter diakonen tolkinga av Kobros folkekirke: Kirka er et åpent hus, den strekker seg langt.³⁴⁸ Det som gjør ei slik kirke mulig, er at plattformen har et tydelig *overfor*, som igjen er en forskjell til «Et godt nærmiljø for de unge».³⁴⁹ Alle som er samla på plattformen, antas å stå imot noen strømninger i samfunnet. Med diakonens ord dreier det seg om motsetninga mellom samfunnets sjølrealisering og den kristne nestekjærligheta. Det er sistnevnte som er både impulsen til å engasjere seg og markeringa av annerledeshet. Ens egen posisjon er intakt, og den bestemmer diakoniforståelsen.

Kirkas oppgave er å være formidler og mekler. Kristen praksis reflekteres mellom kirke og samfunn. Kirka er profetisk, den kritiserer samfunnet og kaller til et liv i lys av dette, og målet er en forbedra praksis.³⁵⁰ Det er igjen Marianne Rodriguez Nygaards interaksjoner og hennes ideal om en Jesus-likhet som jeg aner i bakgrunnen når diakonen forteller. I mye av intervjuet hører jeg forhandlinger Nygaard

³⁴¹ Jf. Rønning, *Innovasjon*, 23–24, 71–77; Grønli, «Sju råd», 3–7; kapittel 4.2.

³⁴² Jf. Rønning, *Innovasjon*, 151, 158, 160.

³⁴³ Jf. Ballestad, «Samskapende lederskap», 14–15.

³⁴⁴ Røiseland og Lo, «Samskaping», 56.

³⁴⁵ Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 13.

³⁴⁶ Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 13.

³⁴⁷ Jf. Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 28; kapittel 4.2.

³⁴⁸ Jf. Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren, *La oss skape noe sammen*, 22.

³⁴⁹ Jf. kapittel 5.2.

³⁵⁰ Jf. Nordstokke, *Liberating Diakonia*, 33–34, 37–38.

har teoretisert, enten av diakonen, kirka eller de andre religiøse aktørene på plattformen. De står mellom å anerkjenne det som er, og å utfordre dette (jf. spenninga mellom sjørealisering og nestekjærlighet), de står mellom nærhet og avstand (jf. yoga, filmnatt, det å bruke kulturbygget og spørsmålet om en mister noe ved å gjøre det). Det skaper et nytt rom, et samtalerom for et religionspanel, men det forblir et *eget* mulighetsrom. Det prøves å skape et handlingsrom, men da kanskje mer i retning av «å tilegne seg», noe og noen skal inkluderes mer enn at en «å utsette seg for» noe, noen, de andre.³⁵¹

Hva er det jeg ser, og hvordan skal jeg tolke det? Jeg er ambivalent. Og jeg slår meg til ro med visshet om at heuristikker aldri går opp.

Med David Ohlendorf og Hilke Rebenstorf vil jeg peke på at også «Skulder ved skulder» har et kompenseringsformål. Det er noe kommunen ikke sørger for, og derfor må kirka være med på å gjøre noe *for* ungdommene. Prosjektet har også integrerende og modererende sider. Jeg vil si at det også nærmer seg den inkluderende funksjonen, dette ved å inkludere den felles annerledesheta. Det å betegne dette som inkluderende, kanskje i tverreligiøs-kommunitaristisk retning, blir for meg en konsekvens av hvordan nestekjærligheta tolkes. Engasjementet springer ut av den, og det på en måte som fører til at diakonen ikke er ut etter å misjonere. Samtidig er det et ønske om å skape «et hjem», det skal gis mulighet til å leve slik at det går an å leve for noe større. Det som er «noe større» åpner på en måte opp, er på et vis universelt, forbinder religionene, men forblir markør av et skille. Ikke alle ungdommer er religiøse, og også disse andre ungdommene bør inkluderes.³⁵²

Er «Skulder ved skulder» sammen med andre til for verden? Om jeg tenker sammen med noen andre bestemte samarbeidspartnere som deler det religiøse, ja, da kan det stemme. Samtidig er prosjektet så opptatt av annerledesheta, at «Skulder ved skulder» også kan sies å være til for de svake, de som ikke har noe tilbud, «de som trenger det mest». – Min konklusjon er en kombinasjon: Sammen med andre er vi til for de svake.

³⁵¹ Jf. Nygaard, «Modes of Deacon's Professional Knowledge», 193–197; Nygaard, «Reflective Practice», 176, 178; Brieden, «Wahrnehmungswissenschaft», 14.

³⁵² Ohlendorf og Rebenstorf, *Überraschend offen*, 230–234, 241.

«Diakoni på ville veier», slik lyder tittelen på denne rapporten, og den innebygde dobbeltheta er intendert.

Er diakonien på ville veier fordi den har gått seg vill, er den på bærtur?

Etter å ha besøkt og analysert både Aldri alene-prosjektet, «Et godt nærmiljø for de unge» og «Skulder ved skulder» vil jeg påstå at det ikke er tilfellet. I tre forskjellige prosjekt, initiert av både en organisasjon, ei menighet og et fellesråd på tre ulike steder i landet, har jeg observert innovative, samarbeidende og samskapende diakonale praksiser. Jeg har møtt dedikerte sosionomer, diakoner og prester som er oppriktig interesserte og faglig dyktige. I alle tre prosjekta er det, på hvert sitt vis, vilje til å se og til å lære. Innovasjoner skapes, både som følge av mange små brudd, for eksempel i ungdommers liv, og som følge av et stort brudd, som når en hel ny bydel planlegges og bygges ut. Felles er også erkjennelsen av at en trenger flere og andre å samarbeide med, å samskape med. Oppgava en står overfor, er for stor til å kunne løses av én aktør alene. Og kanskje – for også det hører med – skjønner en verken tilstanden som skal forbedres eller oppgava uten at andre først hjelper en til å se litt nøyer og litt bedre etter.

På denne måten er prosjekta helt på linje med Kirkerådets utlysninger av innovasjonsmidler for diakoni. Det skapes noe nytt, sjøl i tider som kan være krevende for menighetene. På grunn av endringer i både samfunn og Den norske kirke søkes det om innovasjonsmidler, og det drives fram metodisk innovasjon.

Dette tolker jeg også som uttrykk for at Kirkerådets intensjoner og Kirkerådets argumentasjon i det store og heile overbeviser: Innovasjon, samarbeid, samskaping, diakoni og bærekraftsmåla er kanskje nye temaer. Men ser en på det, så er alt dette uttrykk for det arbeidet som *vi*, Den norske kirke, alltid har stått for. *Vi* gjør det *vi* alltid har gjort, bare i ei litt ny innpakning. Lars Ueland Kobros veileder og *Bærekraftsboka* er de tydeligste eksemplene på denne argumentasjonen, og den er også lett å finne igjen i *Plan for diakoni*. Du kan innovere, samskape og engasjere deg for bærekraftsmåla, fordi kirka og diakonien forblir de samme. Argumentasjonen har helt klart noe for seg. Folk, både frivillige og ansatte, har engasjert seg på dette grunnlaget. Også Samhandlingsreformen (2012) har blitt brukt i diakonalt arbeid lokalt. Det er ingen grunn til å kimse av alt dette, samtidig som altså de undersøkte prosjekta pirker borti det grunnleggende. De setter diakonibegrepet i spill.

Betyr det da at diakonien er på ville veier? Ja!

Etter det jeg kan skjønne, har de som er engasjert i et av de tre analyserte prosjekta tatt noen skritt på disse ville veiene, og også inspirert andre til å gjøre det. Og interessant nok, så er veiene villest der hvor det ikke står om det metodiske, om arbeidsmåtene, men altså nettopp der hvor det tematiske, hvor diakonibegrepet, er i spill.

Det skjer der hvor diakonien utfordres til ikke å være aksjon, men interaksjon, der hvor den er med på å skape *mulighetsrom*. Det skjer der hvor det fins anerkjennelse og utfordring. Hvor det som er og det som kunne bli, hvor nærhet og avstand forhandles og reforhandles. Og det skjer ikke fordi noen nødvendigvis har valgt det, men fordi brudd, oppbrudd, noe nytt og uventa, eller forholda, tvinger det fram.

Altså nettopp der hvor ikke diakon(i)en bedømmer og er ute etter å handle eller å vise handlekraft. Ikke der hvor det andre og de andre får (tildelt) rom. Men der hvor deres rom, deres liv, bryter inn i kirka og diakonien. Hvor kommunens oppvekstmål styrer, hvor samskaping ikke er avhengig av den egne eller den andres verdiforankring, hvor det er prosessen som teller. En prosess som har andre aktører enn kirkelige, og hvor alle aktørene allerede er subjekter i eget liv.

Et av de gjentakende spørsmåla som prosjekta på ulikt vis baler med, er dette: Går det an å være kirke utafor kirka? Og det tentative svaret er: Ja. Det betyr at diakonien er på ville veier når den ikke er opptatt av å være mellommann mellom kirkelige og andre rom, når den ser at diakoni ikke betyr å mekle, når den ser at en felles religiøs annerledeshet både er innovativ, men samtidig er begrensende. Det er de andre, de andres rom som avgjør hva som er diakoni, hvem som er kirke. Jeg mener å ane konturer av at prosjekta peker på noe avgjørende: Å begynne med dette spørsmålet, om det går an å være kirke utafor kirka, å gi dette spørsmålet så mye vekt, er det som begrenser diakonien i utgangspunktet. Tenker en at det er noe å beskytte, noen veldig eksklusive kirkelige kjennetegn, så tør en ikke å bevege seg. Og da vil en verken oppleve eller oppdage «det flau» ved kirka eller de ville veiene som kan gås.

Hvilke utfordringer og impulser burde så noteres?

Prosjektildeling på den ene sida, og diakoni, innovasjon, samskaping, som alle er avhengige av langsiktighet, på den andre sida – denne kombinasjonen oppleves som krevende av mange. Og de lokale forholda og innovasjon som nettopp ikke kan styres, planlegges eller forutses, går dårlig sammen med et uttalt ønske om å overføre *best practice* fra det ene lokalmiljøet til det andre. Enhver slik overføring ville kreve nye innovasjonsprosesser. Og dette gjelder interessant nok uansett om det er ei menighet, et fellesråd eller en organisasjon som står bak det konkrete prosjektet.

I alle de tre prosjekta behandles bærekraftsmåla mer eller mindre som en pliktøvelse. De reflekteres ikke veldig inngående, verken i prosjektbeskrivelsene eller under besøka. Min idé ville være å artikulere tydelig at disse er uttrykk for kompromisser mellom motstridende, ikke alltid støtteverdige, politiske syn. Da kunne det vises til at det trengs diakoni for å jobbe med dem, midt i et samfunn som er avhengig av kompromisser, av samtaler som motvirker polarisering. Prosjekta peker også sjøl på dette.

Prosjekta reflekterer at det skjer mange endringer, i samfunnet så vel som i Den norske kirke. Her nevnes demografiske forandringer, kirkelige organisasjonsspørsmål og mye annet. Kanskje hadde det vært på sin plass med en større vilje til ærlighet og diskusjon: Innovasjon, samskaping og bærekraftsmåla er store temaer som kan rokke ved troa, kirka og diakonien. Og ja, det er krevende å stå i det, både for menigheter, ansatte og frivillige. Det er krevende og til tider ubehagelig, for det kan gå på troa løs. Men det som kan gi grobunn til større lyst og ærlighet, fins også i prosjekta: Det

innovative, det samarbeidende, det samskapende, det diakonale er *ikke avhengig* av en høy medlemsandel og sikter ikke mot medlemmene.

Jeg foreslår å sløyfe likhetstegnet mellom samskaping og folkekirkebegrepet. Folkekirka kan samskaping, men ikke på grunn av likhetene, ikke på grunn av inkludering, gjestfrihet og en aktørstatus som skapes og gis til andre. Men fordi diakonien inngår i et nettverk hvor andre er med på å definere målet. Fordi en tør å slippe andre til, våger seg ut på plattformer hvor andre leder, styrer og fasiliterer. Eller fordi en lar seg utfordre til å ta ansvar for en samskapingsplattform, til å moderere og fasilitere noe større. Det ene er her ikke bedre enn det andre; også *det* viser prosjekta. De forskjellige organisatoriske utgangspunktene og mulighetene legger premissene. Men prosjekta retter blikket mot at det skjer noe i disse relasjonene og interaksjonene. Dette bør undersøkes grundigere, med vektlegging av at det er her kallet høres og rom åpnes. Det er her diakonien utsetter seg for de andre, gir avkall (på seg sjø!) – og finner det dypt kristelige, det dypt diakonale i det.

For å ta dette et skritt videre: Diakonien er på ville veier der hvor ikke-kirkelige rom og ikke-religiøse rom, og de som er der, får styre og være med på å definere hva og hvem kirka er. Da blir sjø! det kjente dåpskriteriet som skulle verne folkekirka mot et A-lag og B-lag for trangt. Kirka er ikke bare åpen og strekker seg ut, diakoniens ville veier bryter også inn, berører det som er «innafor» (*intra*), samtidig som kirka og diakonien allerede og alltid er «der ute» (*extra*).

Det er her alle tre prosjekta når sin diakonale grense. Å gi opp *vi-et*, å gå inn i det nye flytende, stadig skiftende *vi-et* som kunne fins i det ikke-definerte lokale, det er vanskelig og antakelig enda mer ubehagelig enn å stå i samskapinga. Jeg vil nevne to momenter. 1) Det som ikke reflekteres, er dette *vi-ets* interne struktur. I alle tre prosjekta er de frivillige nærmest usynlige. Sjølsagt har dette noe med utgangspunktet, formen og målsettinga for samskapinga å gjøre. Men samskapinga, diakonien og alt det andre skjer på de ansattes premisser. De ansatte bør utfordres til å tenke på hvem *vi-et* er, at de sjø! taler på vegne av noen, og at de muligens står i veien for noen. 2) Det som ikke er problematisert i prosjekta, er hvordan en skal forholde seg til at annerledes troende eller ikke-troende blir del av *vi-et* uten at dette på en eller annen måte tenkes inkluderende eller som et nytt uttrykk for et *vi* (i avgrensning overfor andre).

I denne rapporten gir jeg ingen svar. Men jeg håper jeg har bidratt til å åpne diskusjonen. Denne må føres videre av flere. Min avsluttende tese inn i den videre samtalen er: Hadde noen våget å gå noen tunge (og også lette!) skritt mot dette nye, ikke-definerte, ikke-avgrensende *vi-et*, da ville diakonien helt klart vært på ville veier!

7 LITTERATURLISTE

7.1 DOKUMENTER

Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren (red.). *Vi gjør det sammen! Samskaping og sosial innovasjon med vekt på lokal diakoni: Veiledningshefte*. Oslo: Arbeidsgiverorganisasjon for kirkelige virksomheter, 2019.

https://ouinfo.no/_service/7779/download/id/557214/name/Samskaping+.pdf

Fagutvalg for diakoni i KA-sektoren (red.). *La oss skape noe sammen! En veileder i lokalt samskapende diakonalt arbeid*. Oslo: KA Arbeidsgiverorganisasjon for kirkelige virksomheter, 2022.

https://www.ka.no/_service/300851/download/id/743309/name/La+oss+skape+noe+skape+noe+sammen+-+web+august+2022.pdf

KM 22/2021. *Meir himmel på jorda. Strategi for Den norske kyrkje*. Den norske kyrkje.

<https://ressursbanken.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/planer-visjonsdokument-og-strategier/strategi%202022-2029/strategi%20for%20den%20norske%20kyrkja%202022-2029%20nynorsk.pdf>

KR 39/2020. *Revidert Plan for diakoni*. Den norske kyrkje.

https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/samfunnsansvar/diakoni/plan-for-diakoni_rev2020_nn.pdf

KR 41/2021. *Utlysning av innovasjons- og stimuleringsmidler 2021*. Den norske kirke.

https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkeradet/2021/mars/kr_41_0_21_utlysning%20av%20innovasjons-%20og%20stimuleringsmidler%202021.pdf

KR 24/2023. *Utlysning av midler til diakonal innovasjon*. Den norske kirke.

https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkeradet/2023/mars/kr_24_0_23_utlysning%20av%20midler%20til%20diakonal%20innovasjon.pdf

Meld. St. nr. 40 (2020–2021). *Mål med mening: Norges handlingsplan for å nå bærekraftsmålene innen 2030*. Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/bcbcac3469db4bb9913661ee39e58d6d/no/pdfs/stm202020210040000dddpdfs.pdf>

The Church of Norway. *Church of Norway plan for diakonia*. Oslo: 2007.

https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/planer-visjonsdokument-og-strategier/plan_diakoni_2010_english.pdf

7.2 SEKUNDÆRLITTERATUR

Almås, Guro, og Anne Marte Skaland (red.). *Bærekraftsboka: FNs bærekraftsmål i lys av kristen tro*, 3. utg. Oslo: Kirkens Nødhjelp, KFUK-KFUM, Samarbeid menighet og misjon, Norges Kristne Råd, Den norske kirke: Mellomkirkelig råd og Digni, 2019.

- Aspøy, Arild. «Innovasjon som tilstand». *Stat & Styring* 26, nr. 1 (2016): 22–25.
<https://doi.org/10.18261/ISSN0809-750X-2016-01-07>
- Ballestad, Simon Sanni. «Samskapende lederskap i berekraftig byutvikling: En casestudie fra Økern i Oslo». Masteroppgave. OsloMet – storbyuniversitetet. 2020. <https://hdl.handle.net/10642/9354>
- Breckner, Ingrid. «Theorie und Geschichte der Sozialraumforschung». I *Religion im Sozialraum: Sozialwissenschaftliche und theologische Perspektiven*, redigert av Ingolf Hübner, Sonja Keller, Kristin Merle, Steffen Merle, Thorsten Moos og Christopher Zarnow, 15–22. Stuttgart: W. Kohlhammer, 2023.
- Brieden, Norbert. «Wahrnehmungswissenschaft». *Das wissenschaftlich-religionspädagogische Lexikon im Internet* (2016): 1–21. <https://www.bibelwissenschaft.de/stichwort/200259/>
- Eurich, Johannes. «The church and diaconia as local partners in the social space: Challenges and opportunities». *HTS Teologiese Studies/Theological Studies* 76, nr. 2 (2020).
<https://doi.org/10.4102/hts.v76i2.6085>
- Grønli, Kristin S. «Sju råd mot oppblåst innovasjon». *Stat & Styring* 29, nr. 1 (2019): 2–7.
<https://doi.org/10.18261/ISSN0809-750X-2019-01-02>
- Hickel, Jason. «The contradiction of the sustainable development goals: Growth versus ecology on a finite planet». *Sustainable Development* 27, nr. 5 (2019): 873–884.
<https://doi.org/10.1002/sd.1947>
- Holme, Ingunn Lyngset. «Sterkere sammen? En casestudie om samarbeid mellom offentlig og ideell sektor». Upublisert masteroppgave. VID vitenskapelige høyskole. 2023.
- Kaiser, Jochen-Christoph. «Diakonie in der Stadt des 19. und 20. Jahrhunderts – die Stadtmissionen». I *Diakonie in der Stadt: Reflexionen – Modelle – Konkretionen* (Diakoniewissenschaft 8), redigert av Heinz Schmidt og Renate Zitt, 52–69. Stuttgart: W. Kohlhammer, 2003.
- Klostermeier, Birgit. «‘Wir sind anders als all die anderen’: Ambivalenzen der kirchlichen Bezogenheit auf Sozialräume». I *Religion im Sozialraum: Sozialwissenschaftliche und theologische Perspektiven*, redigert av Ingolf Hübner, Sonja Keller, Kristin Merle, Steffen Merle, Thorsten Moos og Christopher Zarnow, 173–191. Stuttgart: W. Kohlhammer, 2023.
- Koch, Florian, Kerstin Krellenberg, Klaus Reuter, Jens Libbe, Katharina Schleicher, Klaus Krumme, Susanne Schubert og Kristine Kern. «Wie lassen sich die Sustainable Development Goals umsetzen? Herausforderungen für Städte in Deutschland und die Rolle der Planung». *disP – The Planning Review* 55, nr. 4 (2019): 14–27. <https://doi.org/10.1080/02513625.2019.1708063>
- Kvale, Steinar, og Svend Brinkmann. *Det kvalitative forskningsintervju*, 3. utg. Oversatt av Tone M. Anderssen og Johan Rygge. Oslo: Gyldendal, 2021.
- Lotz, Thomas A. «Phänomenologie als methodische Grundlage für empirische Praktische Theologie». I *Einführung in die Empirische Theologie: Gelebte Religion erforschen*, redigert av Astrid Dinter, Hans-Günter Heimbrock og Kerstin Söderblom, 60–72. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2007.
- Nordstokke, Kjell. *Liberating Diakonia*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2011.
- Nordstokke, Kjell. «The Study of Diakonia as Academic Discipline». *Theology & Life* 36 (2013): 171–184.
- Nordstokke, Kjell. «Diakonia as Mark of the Church». I *The Diaconal Church*, redigert av Stephanie Dietrich, Knud Jørgensen, Kari Karsrud Korslien og Kjell Nordstokke, 27–40. Oxford: Regnum, 2019.
- Nordstokke, Kjell. «Kristen tro og teologi som perspektiv på bærekraftsmålene». I *Bærekraftsboka: FNs bærekraftsmål i lys av kristen tro*, redigert av Guro Almås og Anne Marte Skaland, 6–7. 3.

- utg. Oslo: Kirkens Nødhjelp, KFUK-KFUM, Samarbeid menighet og misjon, Norges Kristne Råd, Den norske kirke: Mellomkirkelig råd og Digni, 2019.
- Nygaard, Marianne Rodriguez. «Modes of Deacons' Professional Knowledge – Facilitation of the 'Space of Possibilities'». *Diaconia: Journal for the Study of Christian Social Practice* 5, nr. 2 (2014): 178–200. <https://doi.org/10.13109/diac.2014.5.2.178>
- Nygaard, Marianne Rodriguez. «*Caring to Know or Knowing to Care? Knowledge Creation and Care in Deacon's Professional Practice in the Church of Norway*». Ph.D.-avhandling. MF vitenskapelig høyskole. 2015.
- Nygaard, Marianne Rodriguez. «Reflective Practice of Diaconia from the Margins: Ecclesiological and Professional Implications». *Diaconia: Journal for the Study of Christian Social Practice* 8, nr. 2 (2017): 166–187. <https://doi.org/10.13109/diac.2017.8.2.166>
- Ohlendorf, David, og Hilke Rebenstorf. *Überraschend offen: Kirchengemeinden in der Zivilgesellschaft*. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2019.
- Røiseland, Asbjørn, og Christian Lo. «Samskaping – nyttig begrep for norske forskere og praktikere?». *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift* 35, nr. 1 (2019): 51–58. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2936-2019-01-03>
- Rønning, Rolf. *Innovasjon i offentlig sektor: Innover eller bli innover*. Oslo: Universitetsforlaget, 2021. <https://doi.org/10.18261/9788215046235-2021>
- Scholtz, Christopher P. «Teilnehmende Beobachtung». I *Einführung in die Empirische Theologie: Gelebte Religion erforschen*, redigert av Astrid Dinter, Hans-Günter Heimbrock og Kerstin Söderblom, 214–225. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2007.
- Sigrist, Christoph. «Gemeinde im sozialen Nahraum». I *Handbuch für Kirchen- und Gemeindeentwicklung*, redigert av Ralph Kunz og Thomas Schlag, 327–335. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlagsgesellschaft, 2014.
- Torring, Jacob, Eva Sørensen og Asbjørn Røiseland. «Samskaping – fra ide til strategi». *Stat & Styring* 30, nr. 4 (2020): 28–30. <https://doi.org/10.18261/ISSN0809-750X-2020-04-09>
- Wyller, Trygve. «Heterotopisk diakoni: Diakoni i spenningen mellom kall og profetisme». I *Kirke, protestantisme og samfunn* (FS Ingun Montgomery), redigert av Roger Jensen, Dag Thorkildsen og Aud V. Tønnessen, 273–287. Trondheim: Tapir akademisk forlag, 2006.
- Wyller, Trygve. «Heterotopic Ecclesiology: Critical Reflections on what the Church on the Margins Might Mean». *Diaconia: Journal for the Study of Christian Social Practice* 7, nr. 1 (2016): 43–56. <https://doi.org/10.13109/diac.2016.7.1.43>
- Ørstavik, Finn, og Arne Isaksen. «innovasjon». *Store norske leksikon* (2023). <https://snl.no/innovasjon>

I denne rapporten presenteres resultater fra en undersøkelse av tre ungdomsdiakonale prosjekt. Prosjekta har til felles at de har fått tildelt «innovasjonsmidler diakoni» fra Kirkerådet enten i 2020 eller i 2021. Alle prosjekta hadde som målsetting å drive fram innovasjon og samskaping med kommunale aktører eller andre i sine lokalsamfunn. Videre skulle prosjekta være knytta opp til ett eller flere av FNs bærekraftsmål. Prosjekta viser at det tenkes nytt om diakoni. Ei utfordring er likevel: Hvordan kan diakonien / den diakonale tenkinga være innovativ slik at «kirka er mer for flere», slik strategien til Den norske kirke ordlegger seg? – Er diakonien på ville veier, og bærer det helt feil av sted? Eller er diakonien på ville veier, ustyrlig, kreativ og dermed også innovativ?

KIFO Rapport 2024:1

Rapporten er utgitt av:

KIFO, Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning
Øvre Slottsgate 2B, 0157 Oslo

www.kifo.no
kifo@kifo.no

© KIFO, Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning, 2019
ISBN 978-82-92972-65-6
ISSN 0807-7517